T.C.

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

İLETİŞİM FAKÜLTESİ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA BÖLÜMÜ

NETFLIX ‘ELITE’ VE ’13 REASONS WHY’ DİZİLERİ KAPSAMINDA DİJİTAL PLATFORMLARDA LİSE VE LİSE ÖĞRENCİSİ TEMSİLİ

(BİTİRME TEZİ)

İsa ERTÜRK

180805046

KOCAELİ 2022

T.C.

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

İLETİŞİM FAKÜLTESİ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA

NETFLIX ‘ELITE’ VE ’13 REASONS WHY’ DİZİLERİ KAPSAMINDA DİJİTAL PLATFORMLARDA LİSE VE LİSE ÖĞRENCİSİ TEMSİLİ

(BİTİRME TEZİ)

İsa ERTÜRK

180805046

Doç. Dr. Dilek Özhan KOÇAK

KOCAELİ 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i
ÖZET iii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ iv
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 7
TELEVİZYON YAYINCILIĞI VE İNTERNET YAYINCILIĞI 7
1. TELEVİZYON YAYINCILIĞI 7
1.1. Televizyonun Tanımı 7
1.2 Televizyon Yayıncılığının Dünya'da ve Türkiye'de Gelişimi 11
1.2.1 Dünya'da ve Türkiye'de Televizyon Yayınlarının Denetimi 14
1.3 Televizyon Yayın İletim Teknolojileri 18
1.3.1 Analog Yayıncılık 18
1.3.2 Sayısal Yayıncılık 20
2. İNTERNET YAYINCILIĞI 21
2.1 İnternetin Tanımı 23
2.2 İnternet'in Geçmişi, Şimdisi ve Geleceği 24
2.3 İnternet'in Olumsuzluğu: İnternet Bağımlılığı 29
2.4 İnternet Yayın Teknolojileri 31
2.4.1 Web TV 31
2.4.2 IPTV 32
2.4.2.1 VoD (Video on Demand) 33
2.5 Global ve Yerel Dijital Dizi-Film Platformları 34
2.5.1 Netflix 34
2.5.2 Amazon Prime Video 35
2.5.3 HBO Max 35
2.5.4 Disney Plus 35
2.5.5 BLU TV 36
2.5.6 Exxen 36
2.6 İnternet Üzerindeki Denetimler 36
İKİNCİ BÖLÜM 39
TELEVİZYON VE İNTERNET DİZİLERİNDE TEMSİL 39
1. TEMSİL ALANI OLARAK TELEVİZYON VE İNTERNET DİZİLERİ 39
1.1 Dizilerde Kadın Erkek Temsili 39
1.2 Dizilerde Çocuk Temsili 47

1.3 Dizilerde Liseli Öğrenci Temsili 48
1.3.1 Global ve Yerel Olan Lise Dizileri 51
1.3.1.1 Arka Sıradakiler (2007) 51
1.3.1.2 Hayat Bilgisi (2003) 51
1.3.1.3 Pis Yedili (2011) 52
1.3.1.4 Aşk 101 (2020) 53
1.3.1.5 Sex Education (2019) 54
1.3.1.6 Riverdale (2017) 54
1.3.1.7 Teen Wolf (2011) 55
1.3.1.8 Elite (2018) 55
1.3.1.9 13 Reasons Why (2017) 56
1.4 Popüler Kültür Bağlamında Diziler 58
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 60
NETFLIX ELITE VE 13 REASONS WHY DİZİLERİNİN İZLEYİCİLER TARAFINDAN ALIMLANMASI 60
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU 60
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 60
3. HİPOTEZLER VE PROBLEM CÜMLESİ 61
4. YÖNTEM 61
5. EVREN VE ÖRNEKLEM 62
6. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME 62
6.1 Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular 63
6.2 Katılımcıların Televizyon ve İnternet Kullanımlarına İlişkin Bulgular 63
6.3 Katılımcıların Elite ve 13 Reasons Why Dizilerini Nasıl Alımladığına İlişkin Bulgular 65
SONUÇ VE ÖNERİLER 74
KAYNAKÇA 77
EKLER-1 86

ÖZET

Çalışmanın temelinde internette yer alan gençlik dizilerinin sansürsüz bir şekilde yayınlanıp genç izleyiciler tarafından kolayca erişilebilir olması ve izleyenler üzerinde etki yarattığı düşüncesi yer almaktadır. Bu bağlamda çalışmamız dizileri izleyenlerin nasıl anlamlandırdığına ve alımladığına yönelik olarak hazırlanmıştır. Öncelikle televizyonun ve internetin nasıl ortaya çıkıp insan hayatında değişmez ve yerinden oynatılmaz birer unsur olduğundan bahsedilmiş ve açıklanmış daha sonra ise asıl konu olan internet dizileri ve lise konseptli dizilere geçilmiştir. Çalışmada tamamıyla alanında uzman kişilerin yazmış oldukları yazılardan, resmi kaynaklardan, anketlerden ve haberlerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Televizyon, internet, dijital platformlar, dizi, gençlik dizileri.

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

- **ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- **ARPA:** Gelişmiş Araştırma Projeleri Teşkilatı-Advanced Research Project Agency
- **BBC:** Britanya Yayın Kuruluşu – Bristish Broadcasting Corp.
- **CSA:** Counseil Superieur de L'Audiovisuel – Görsel-İşitsel Yüksek Konseyi
- **DVB:** Digital Video Broadcasting
- **EBU:** European Broadcasting Union
- **EGM:** Emniyet Genel Müdürlüğü
- **FCC:** Federal Communivastions Commission
- **IPTV:** Internet Protocol TV
- **MPEG:** Moving Picture Experts Group
- **NTSC:** National Television System Committee – Ulusal Televizyon Sistem Komitesi
- **OFCOM:** Office of Communication – İletişim Ofisi
- **PAL:** Phase Alternating Line
- **RTÜK:** Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
- **SBB:** Sağlıklı Yaşam ve Bağımlılıkla Mücadele Çalışma Grubu
- **SECAM:** Séquentiel Couleur À Mémoire
- **TDK:** Türk Dil Kurumu
- **TİAK:** Televizyon İzleme Araştırmaları Anonim Şirketi
- **TRT:** Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
- **TÜVAKA:** Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı
- **VOD:** Video on Demand

GİRİŞ

Günümüzde televizyon dizilerine sadece televizyon kanalları üzerinden değil aynı zamanda internet üzerinden de erişim sağlayabilmekteyiz. Televizyonu ve interneti ayrı birer savaşçı değil de sırt sırta çarpışan savaşçılar olarak görmek gerekir. İnternet yayıncılığının sunduğu seçenekler ile hem televizyon kanallarının kendi internet sayfaları üzerinden ya da video paylaşım siteleri üzerinden yayınlaması hem de internet aracılığıyla abonelik sistemi sunan platformların yer almasıyla birlikte erişimimizi daha da kolay hale getirebilmekteyiz. Televizyon üzerinden yapılan yayınlar nasıl ki Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ile denetleniyorsa internette yapılan yayınlar da o şekilde denetime girmektedir.

Ülkemizde veya dünyada yaş fark etmeksizin insanlığın büyük bri çoğunluğunun başta maddiyatla ilişikli sorunlar ve ardından da aileyle, arkadaşlarla ilişki sorunları yaşadığı görülmektedir. Bizzat kendimiz veya bir yakınımız da böylesi bir durumun içinde kendimizi bulabilir. Fakat yine dünyanın birçok yerinde bu sorunlardan kaçmak adına sigara, alkol gibi uyuşturucu maddelere başvurulduğu ve tüketildiği de görülmektedir. Daha da ileri seviyelerine gelindiğinde ardında bir not bırakarak intihara kalkışmış insanları görmek pek de zor değildir. Haliyle günümüzde ülkemizde de haberleri açtığımızda bir gencin maddi sıkıntılar veya içsel sorunlardan dolayı sevdiklerine not bırakıp intihar ettiği haberine rastlamayan yoktur. Ekranlarda gördüğümüz dizilerde de böylesi intihar ve uyuşturucu kullanımı gibi konuların yer aldığı dizileri de görmek mümkündür. Dünya genelinde yayınlanan lise dizileri günümüzde de özellikle genç kitle tarafından egemenliğini sürdürmekte ve popülaritesini korumaktadır. Bu dizilerin çoğunda yer alan karakter, mekan ve yaşanan hikayeler gibi unsurların kimi izleyici tarafından kendi yaşamıyla bir bağlantı kurarak benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya çıkardığı ve bu benzerliklerle bağ kurup farklılıklarla da birlikte kendini değiştirdiği gibi durumlar görülebilmektedir. Birçok kullanıcının yer aldığı ve severek tüketilen Netflix içeriklerinin arasında daldığımızda lise öğrencilerinin konu edinildiği ‘Elite’ (2018)

ve ‘13 Reasons Why’ (2017) dizilerinin milyonlar olarak nitelendirebileceğimiz kullanıcı sayısına eriştiğini görebiliriz. Her iki diziyi de göz önünde bulundurarak söyleyebiliriz ki 18 yaş ve üzeri içeriğe sahip olmakta ve bu 18 yaş üzeri içeriklerin içerisinde biraz önce de bahsettiğimiz intihar ve uyuşturucu madde kullanımının yanında argo, cinsellik ve şiddet kullanımının da sıkça görüldüğünü söyleyebiliriz. Bu bağlamda kimi izleyen genç kitlenin kendi hayatları üzerinden bir bağ kurduğu gerçeğini unutmamak gerekir. Özellikle genç yaştaki insanların bahsettiğimiz tarzda görüntülere direkt olarak erişebiliyor olması ve internet dizi platformlarında sansür bulunmamasının bir nevi zemin hazırladığı düşünülebilir.

İnternet dizi platformlarının izleyici tarafından artık olmazsa olmaz denecek kadar yer ettiğini söylemek mümkündür. Kullandığımız teknolojiler gereği internet yayınlarının yanında televizyon yayınlarını da yanımızda bulundurduğumuz telefonlarımızdan veya bilgisayarlarımızdan izleme fırsatına sahip olsak da burada internet dizi platformlarının içeriklerini internet kullanmadan yani cihazlarımıza indirerek kullanabilme fırsatını tanıması farkı ön plana çıkmaktadır. Böylelikle her koşulda izleyebilme seçeneğine sahip olduğumuz diziler boş zamanlarımızın vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Hayatlarımızda bu kadar yer eden dizilerin de toplumun özellikle de genç toplumun üzerinde etki yaratmadığını düşünmek yanlış olacaktır. Bu bağlamda bahsini geçirdiğimiz dizileri konu alarak belli miktarda ücretler ödeyerek abonesi olduğumuz platformlardan veya internet üzerinde yasal olmayan yollarla erişim sağladığımız dijital platform dizilerinin sansüre yer vermediği gerçeğini de unutmadan izleyici olarak konumlanan genç toplum üzerinde yarattığı ve yaratmaya devam ettiği etkilerin varlığını araştırmak adına yapılacak araştırmaya başlayabiliriz.

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusunu, belli ücret karşılığında veya ücretsiz olarak erişimini sağlayabildiğimiz internet dizi platformlarının içerikleri arasında yer alan lise ve lise öğrencilerinin konu alındığı ve bu dizilerde sansüre kullanılmadan 18 yaş ve üzeri

olarak tanımlanan uyuşturucu madde kullanımı, argo, cinsellik, şiddet vb. içeriklerin doğrudan bir biçimde izleyici kitleye aktarılması ve izleyici kitlenin bu içeriklerden doğrudan bir biçimde etkilenmesi oluşturmaktadır. Dünya üzerinde en popüler internet dizi platformu olan Netflix'te hala yayınlanmaya devam eden Elite ve geçtiğimiz yıllarda final yapan 13 Reasons Why dizilerinin içerikleri de bahsettiğimiz tanıma uyduğundan dolayı konumuzun ana temelini oluşturmuştur ve oluştuğunu varsaydığımız etki bu iki dizi üzerinden belirlenecektir.

ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ

Araştırmanın öncelikli amacı, Netflix gibi internet üzerinden yayın hizmeti sunan ve belli ücret karşılığında ya da ücretsiz olarak erişebildiğimiz dijital platformlarda yer alan lise ve lise öğrencilerini konu alan dizilerin genç izleyiciler tarafından nasıl ve ne denli alımlandığını ve üzerlerinde hangi açılardan etki bıraktığını saptamaktır. Sansürsüz olarak yayınlandığını ve doğrudan erişimimizin olduğu bu dizilerin özellikle genç yaşlardaki izleyicilerin kimlik arayışına etkide bulunup bulunmadığı büyük bir soru işareti oluşturmaktadır. Kendi üzerimizde oluşturduğumuz kimliğimizin yaşantımızın geri kalanına da etki ettiği de önemli bir konu olmaktadır. Amacımız, oluşan sorulara olabildiğince yanıt aramak ve soruları cevaplandırmaya yönelik adım atmak olacaktır.

PROBLEM CÜMLESİ

Televizyon programlarında yer alan denetimin yıllar geçtikçe ne denli sıkılaştığını ve katılaştığını görebilmekteyiz. Aynı şekilde de internet üzerinde de RTÜK denetimi içerisine girdiğini görebiliriz. RTÜK'ün internet üzerinden yayın yapan hizmetleri (Netflix, BluTV, Amazon Prime vb.) denetleyebilecek olması haberi sosyal medyada ve platformların yöneticileri tarafından gündem haline gelse de televizyondaki kadar sıkı bir denetim olmadığı

görülebilir. Platformlarda yer alan gençlik dizilerinin ise sansürsüz yayınlanarak yer verdiği içeriklerin genç kullanıcılar tarafından doğrudan alımlanıyor olması çalışmanın problemini meydana getirmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın probleminden yola çıkarak yanıtlanması gereken sorular ortaya çıkmaktadır ve bu sorular da araştırmanın problem cümlesini meydana getirmektedir.

ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmada yer alan 9 katılımcının cevapları doğru ve eksiksiz olarak varsayılmıştır.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ

Araştırmada, genç izler kitle tarafından büyük ilgiyle takip edilen ve seyredilen gençlik dizilerinin içeriklerinin gerek psikolojik gerekse de yaşam tarzına doğrudan etki ettiği hipotezinden hareket edilmiştir. Araştırmada yer alan iki adet hipotez araştırmanın üçüncü bölümünde detaylıca açıklanmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada çalışmanın amacını karşılamak amacıyla genç izler kitlenin izlediği gençlik dizilerinin üzerlerinde yarattığı etkiyi saptamak amacıyla nitel araştırma yönteminin derinlemesine görüşme modeli kullanılacaktır.

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ

Stuart Hall, kodlama-kodaçımlama adını verdiği yöntemiyle izleyicilerin kendilerine iletilen mesajları farklı okuma biçimlerinde kendilerine

aktardığını vurgulamıştır. Hall'un yaratmış olduğu bu modelde her izleyicinin kendisine iletilen mesajları farklı olarak aldığını ortaya atmıştır. Dominant alımlamada izleyici kendisine iletilen mesajı olması gerektiği gibi alımlar. Bir diğer alımlama olan müzakereci alımlamada ise izleyici kendisine iletilen mesajı hem benimser hem de reddeder. Son olarak ise muhalif alımlamada, izleyici kendisine iletilen mesajın tüm iç yapısını anlar ve buna karşın olarak bir tutum oluşturur (Hall'dan aktaran Aydın, 2007, ss. 124-126).

Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı, televizyonun izleyicisinin isteklerine göre hareket ettiğini gösteren bir yaklaşımdır. İzleyici kendisine yöneltilen mesajların dışında da kendisine ayrı bir yol çizebilir. Fakat ekstra olarak izleyici mesajları sadece kendi başına incelemez, içerisinde yer aldığı toplumun üyeleri ile birlikte inceler (Yaylagül, 2006, ss. 62-64).

Castells tarafından teknolojinin hızla ilerlemesi ve internet ile bir araya gelmesiyle ortaya atılan ağ toplumu kuramı, internet ağına bağlı olarak yeni toplumların ortaya çıktığının habercisidir (Castells'ten aktaran Kökalan Çımrın, 2011, s. 69).

BENZER ARAŞTIRMALAR

- Sarıkaya, T. (2020). UYUŞTURUCU TEMALI DİZİLERİN GENÇLER TARAFINDAN ALIMLANMASI: BREAKING BAD (2008) VE NARCOS (2015) ÖRNEĞİ . Atatürk İletişim Dergisi , (19) , ss. 23-40
- Türk, N. Popüler Dizi-Filmlerin Lise Öğrencilerinin Rol Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi: Onun Gibi Olsam. Malatya: İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020
- Güler, N. , Güler, G. , Ulusoy, H. & Bekar, M. (2009). Lise Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol Kullanımı ve İntihar

Düşüncesi Sıklığı . Cumhuriyet Medical Journal , 31 (4) , ss. 340-345

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLIKLARI

Araştırma, Netflix platformu üzerinde 2018 yılında yayınlanan Elite ve 2017 yılında yayınlanan 13 Reasons Why dizileri seçilerek sınırlandırılmıştır. Aynı şekilde her iki dizinin de sadece ilk sezonları incelenecektir. İlk sezonların izlenme sayıları ikinci ve ondan sonraki gelecek sezonların çekilip yayınlanmasına etki etmektedir. Araştırma soruların sorulacağı soruların seçileceği katılımcıların seçimi ise farklı şehirlerde öğrenim görmekte olan 9 adet üniversite öğrencisi ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde; televizyon ve internetin nasıl ortaya çıktığından ve televizyon yayıncılığı ile internet yayıncılığının nasıl geliştiğini, günümüzde ne konumlara geldiğini, kullanılan teknolojileri ve büyük evrenlere sahip televizyon ve internetin denetim mekanizmalarından bahsedilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; çalışmanın konusunu oluşturan lise ve lise öğrencisi temsili için öncelikle kadın erkek ve çocuk temsiline değinilecek sonra da lise temsiline geçilerek global ve yerel olarak yayınlanan lise gençlik dizileri hakkında konuşulacaktır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, katılımcılarla birlikte dizinin konusunu oluşturan iki dizinin (Elite ve 13 Reasons Why) izleyiciler tarafından nasıl alımlandığını saptamak üzerine yapılan araştırma ve araştırma sonucunda saptanan bulgular yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TELEVİZYON YAYINCILIĞI VE İNTERNET YAYINCILIĞI

1. TELEVİZYON YAYINCILIĞI

Günümüzde televizyon bulunmayan bir eve rastlamak nadir bir durumda görülmektedir ki bu televizyonun evlerde bulunuyor olması ortaya çıktığı ilk günden bu yana süregelmektedir. Evine televizyon alamayan kişilerin de komşularına, akrabalarına, arkadaşlarına giderek sohbet eşliğinde televizyon izledikleri de geçmiş zamanlarda görülmüş hatta bazılarımız tarafından bizzat yaşandığı için bu durum onlara tanıdık gelmiştir. S. Arslan (2010), serbest zamanı tanımlarken; zaman kullanma biçimlerini çalışma, ev ve aile işleri, toplumsal sorumluluk ve uyku ve yemek gibi hayatımızı sürdürebilmemiz için gereken temel ihtiyaçlara ayırırken bu sürede yaptıklarımızdan arta kalan zamanı da serbest zaman olarak nitelendirmiştir (s.22). Günün büyük bir çoğunluğunda yer verdiğimiz çalışma/okul hayatının koşuşturmacasından ve bilumum sorumluluklardan kaçmak adına televizyon bir eğlence aracı olarak hayatlarımıza dahil olmuştur. Bir kumanda aracılığıyla kanallar arası geçişi bir nevi evrenler arası geçiş olarak ele alırsak topluma evrenler arası yolculuk yapma hissiyatını uyandırdığını da söyleyebilmek mümkündür.

1.1. Televizyonun Tanımı

Türk Dil Kurumu (TDK) televizyonu şu şekilde tanımlamıştır: "Vericiden iletilen dalgaların görüntü ve ses olarak görünmesini ve duyulmasını sağlayan aygıt, televizyon alıcısı.". Etimolojik olarak televizyon, Yunanca uzak anlamında kullanılan *tele*, Latince görmek anlamında kullanılan *visio* sözcüklerinden türetilmiştir. Diğer bir tanımıyla televizyon "*bir vericiden elektromanyetik dalga hâlinde yayınlanan görüntü ve seslerin, ekranlı ve hoparlörlü elektronik alıcılar sayesinde yeniden görüntü ve sese çevrilmesini sağlayan haberleşme sistemidir*" olarak açıklanabilir. Televizyon hakkında yapılan tanımlara geneliyle bir göz attığımızda radyodan farkını ortaya çıkaran görüntü faktörüne parmak basmakta ve sinemadan farklı olan

alıcı/verici faktörüne değinmekte olduğunu görebiliyoruz. Bu bahsetmiş olduğumuz farklar ise toplumun televizyonu neden bu kadar çok benimsediğinin de bir göstergesidir diyebilmek mümkün hale gelmektedir.

1.2 Televizyon Yayıncılığının Temelleri

Televizyonun evlere ilk girdiği günlerde neredeyse bir hane üyesi olma konumunda bulunduğunda 21. yüzyılın teknolojisiyle kıyasladığımızda çok daha büyük bir yer kapladığını düşünürsek üzerine toz değmemesi evin içerisinde yarattığı prestij ve göz alıcılığı açısından önem arz etmekteydi. Üzerine toz konduramadığımız televizyonun tarihini daha da derinden incelemek ve bu kadar etkin ve etkili kitle iletişim aracının nasıl ortaya çıktığını görmek için tarihin tozlu sayfalarına göz atmak gerekmektedir.

Her ne kadar birçok kaynakta araştırmalar gerçekleştirdiğimizde televizyonun mucidi olarak nitelendirilen ismin John Logie Baird olduğunu görsek de John, kendisinden önce birçok bilim insanının üzerine imza attığı teknolojileri ve geliştirmeleri kullanarak görüntü aktarımını sağlamış ve televizyonun mucidi olarak tarihe adını yazmayı başarmıştır (Dönmez, 2019, s. 16). Televizyonu ortaya çıkaracak ilk çalışmalara göz attığımızda Andrew May isimli İrlandalı telgrafçı karşımıza çıkıyor. May, yapmış olduğu çalışmaların sonucunda ışık kaynaklarından gelen dalgaların elektrik akımına çevrilebileceği sonucuna varmış ve bu anlamda ilk çalışmayı ortaya atmıştır. Kendisinden sonra gelen Alman teknisyen ve bilim insanı Nipkow, “Döner Disk” adını verdiği, adından da çıkarılabileceği gibi içerisinde dönen bir disk bulunan ve diskin üzerinde spiral bir biçimde yerleştirilmiş deliklerin yer aldığı cihazını ortaya atmıştır. Nipkow’un tarihe kazandırmış olduğu Döner Disk, dönerek taradığı görüntüyü ışık ve gölge yardımıyla bir başka yere aktarmasıyla bu anlamda ilk araç olarak toplumun karşısına çıkmış oldu ve böylece kendisinden sonra gelecek görüntü iletme aygıtlarına önayak olmayı başardı (Aziz, 1981, 12).

Döner Disk ilk bakıldığında ne kadar etkileyici görünürse görünsün yeterli bir teknoloji değildi, daha fazla gereksinim gerekiyordu. Amerikalı Jenkins ve İskoç

Baird, çalışmalarında Döner Disk'i kullanarak geliştirmeyi amaçlamış ve bu sayede ilk televizyon yayınlarının yapılmasına öncülük etmişlerdir. John Logie Baird, kendi imkanları dahilinde nesnelerin dış kısımlarının mekanik olarak tarayan sistem geliştirerek gelişim çalışmalarına katkıda bulunmaya ve temeli oluşturmaya devam etmiştir. Bu çalışmanın üzerinde çok da fazla zaman geçmeden, Rus bilim adamı Zworykin, sonraki yıllarda kullanılacak tarama sisteminin temeli olacak İkonoskop (iconoscope) adlı icadının patentini aldı. İkonoskop çalışma mantığı görüntüyü satır şeklinde hızlı bir biçimde tarayarak izleyenlerinin taranan görüntüyü ardı ardına görmesini sağlamaktı ve bunu da gayet başarılı bir biçimde yerine getirdi (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2011, s. 26).

Televizyonun kendisinden önce var olan ve televizyonun sağladığı haber alma, eğlenme gibi işlevleri sunan kitle iletişim aracı radyo, daha az bir teknolojiyle ve maliyetle üretilebilmesi açısından televizyondan daha ucuz ve elde edilebilmesi kolay bir teknoloji idi. Bu nedenle düzenli yayınlara başlanması ve evlerde yer alması biraz daha uzun zaman almıştır. ABD (Amerika Birleşik Devletleri) başta olmak üzere dünya üzerinde akla gelen diğer büyük ülkeler -büyükten kasıt ekonomik ve siyasi bir güce sahip olmak- televizyon yayınlarını ilk deneyen ülkeler olmuşlar ve düzenli yayınlara sahip olmuşlardır.

İngiltere, diğer dünya ülkelerinden biraz daha önce davranarak tarihe geçecek ilk düzenli yayınlara, Londra'da bulunan Alexander Palace'de başladı fakat gösterilen büyük ilgiye karşın alıcıların yetersizliğinden dolayı geniş kitlelere ulaşamadı. Aslına bakılırsa ABD'de yapılan yayın denemeleri İngiltere'den daha öncedir fakat düzenli yayınları İngiltere'den yaklaşık olarak dört sene geride başlamıştır. Kimi kaynakta ABD'nin ilk düzenli yayınlara başladığı tarihi New York şehrinde 1939 yılında yaptığı yayını yazsa da kimi kaynakta ise bu tarih 1941 yılını göstermektedir. Buna neden olarak ise o dönemde yapılan televizyon yayınlarında reklama ve tanıtıma yer verilmesini ve bunun beraberinde tecimsel yayınların ortaya çıkışını gösterebiliriz (Aziz, 1981, s.14).

1930'ların sonlarına gelindiğinde artık her evde bir alıcı görülmekte hatta alıcılar bir ev eşyası niteliğine bürünmektedir. İngiltere halkının alıcılara duyduğu ilgi yıllar geçtikçe devam ederken, başlarda 300 gibi parmakla sayılır nitelikle olan

satışlar 7000 gibi bir sayının üzerine çıkarak artışını sürdürmüştür (Kılıç, 1995, s. 49). Amerika ve İngiltere'nin ardından Almanya ve Fransa denemelerde bulunmuş ve daha sonrasında da bir virüsün yayılma sürecini anımsatırcasına tüm dünyaya yayılmaya devam etmiştir. Yine pahalı ve zor elde edilebilen bir teknoloji olmasından mütevellit saydığımız ülkelere nazaran daha altlarda yer alan ülkelerde bu süreç biraz daha geç işlemiştir.

Yaptıkları çalışmalar sonucunda topluma televizyon gibi hem görüntü hem de ses aktararak görsel-işitsel duyulara hitap eden bir aracı topluma kazandıran mucitler tarama sistemlerini kullanarak bunu başarmışlardır. Tarama sistemleri ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de çalışma mantığı aynıdır fakat taradıkları çizgilerin sayılarında farklılıklar meydana gelmektedir.

Televizyonun siyah ve beyaz olmak üzere iki renk kullanmasından kurtulmasını sağlayacak renkli televizyon ile ilgili çalışmaları yine adıyla karşımıza çıkacak olan John Logie Baird başlatmıştır diyebiliriz. Baird yapmış olduğu çalışmalarda üç ana renk olarak kullandığımız mavi, kırmızı ve yeşil renklerinde görüntülere ulaşmayı başarmıştır. RGB (Red, Green, Blue – Kırmızı, Yeşil, Mavi) renkler bilindiği üzere üç temel renktir ve birbirleriyle girdikleri etkileşimlerde ara renkleri meydana getirir. Baird'in bu çalışmasının ardından hızla gelecek olan denemelerde net bir görüntü elde edilemese de renkli televizyonu geliştirme aşamasında çalışmalar sürdürülmüş ve 1950'li yıllara gelindiğinde netlik kazanmaya başlamıştır (Aziz, 1981, s.17).

Dünya üzerinde ilk olarak ortaya çıkan NTSC (National Television System Committee – Ulusal Televizyon Sistem Komitesi) sistem, ilk renkli televizyon yayın sistemi sayılması özelliğine sahip olmasıyla birlikte siyah-beyaz alıcılar üzerinden renkli yayınların izlenmesi olanağını da televizyon izleyicilerine sundu. Amerika'nın ortaya çıkardığı ve kullandığı bu NTSC sistem, beraberinde Fransa'da ve daha sonralarda Sovyetler Birliği'nde kullanılan SECAM sistemi ve bu iki ülke dışında kalan Avrupa ülkeleri tarafından kullanılan PAL sistemlerini getirmiştir (Aziz, 1981, s.18).

Böylelikle televizyon bir adım daha ileri atlayarak ya da daha doğru tabiriyle sıçrayarak renklere bürünmüş ve toplum açısından daha da önem kazanmıştır. Her ne

kadar dünyada bu durum hızlı ilerleme kaydetse de ülkemize gelmesi yaklaşık olarak 1980'li yıllara kadar beklenmiştir.

1.2 Televizyon Yayıncılığının Dünya'da ve Türkiye'de Gelişimi

Televizyon, ortaya kitleler arası iletişimi sağlayacak bir araç olarak çıktı ve kitlenin büyük bir çoğunluğunu ekrana bağlayarak dünya genelinde büyük bir başarı elde etti. Toplumun bu kadar benimseyip kullandığı bir kitle iletişim aracına ticaret dahil olmazsa olmazdı. Bu bağlamda birçok ülke ürün tanıtım ve reklamlarını televizyon yayınlarına dahil ederek tecimsel yayınları hayatımıza dahil etti. Bu sayede hem belli markalarla anlaşma sağlayacak hem de yaptıkları anlaşmalar doğrultusunda yayınladığı reklamlardan gelir elde etti. Yayın yapan kanalların sadece devlete bağlı kanallar olmadığını aynı zamanda şirketlere bağlı kanalların da yayın yaptığını düşündüğümüzde yayınların sürekliliğinin devam etmesi açısından bu denli bir gelirin sağlanması gerekliydi. Bunun yanında reklamın sadece ürün tanıtımı olarak almamak gerektiğini aynı zamanda propaganda yaratma ve televizyonun bir işlevi olan kamuoyu oluşturma amaçlı kullanıldığını da unutmamak gerekir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sıralarında radyo, sinemanın propaganda aracı olarak ne kadar etkili olabileceği görülmüş ve bu bağlamda etkilerinin olumlu ve olumsuz sonuçları da olmuştur.

Bu bağlamda ABD, büyük güce sahip Avrupa ülkelerine kıyasla her alanda öne çıktığı gibi bu alanda da öne çıkmayı başarmış ve ticari yayınlar konusunda başarı elde etmişti. Avrupa ülkelerine karşı ekonomik anlamda daha güçlü olması ve akla ilk gelen Avrupa ülkeleri dışında kalan ülkelerin bu ülkeler kadar güç sağlamaması Amerika'yı bu konuda üstün kılmıştır (Duman, 2020, s. 7).

Avrupa'da televizyon alanında yapılan çalışmalar ve gelişmeler devam etmektedir. Avrupa ülkeleri arasında birbirlerine her türlü teknik ve bilumum destekleri sağlama ve süregelmekte olan değişim ve gelişimlerden geri kalmamak amacıyla Avrupa Yayın Birliği (EBU – European Broadcasting Union) kurulmuştur (Küçükerdoğan, 1997, s. 176). Avrupa'da EBU ile birlikte gelen ve EBU'dan sonra

gelecek olan birlik ve örgütlenmeler de aynı amaç uğrunda kurulum göstererek kendi aralarında desteği sağlamıştır.

Avrupa'da televizyon gelişimine destek olma bakımından önde gelen ülkelerinden olan İngiltere, günümüzde yayın hayatına devam eden ve birçok dilde yayın yapan, Türkiye dahil (TRT) birçok ülkeye ulusal düzeyde kamu hizmeti yayıncılığı bakımından örnek olan BBC (British Broad-casting Corporation – İngiliz Yayıncılık Şirketi) adındaki kanalı kurdu. Kamu hizmeti yayıncılığı açısından ilklerden olan BBC, amacına uygun olarak halka bilgi vermeyi ve bunun yanında da eğlendirmeyi amaçlamıştır. Günümüzde dahi ilk kuruluş amacından sapmadan yayın hayatına devam etmektedir (Kırık, 2012, ss. 60-70). Önen ve Tanyıldızı (2010), yapmış oldukları çalışma sonrasında ülkemiz yayınlarında yaşanan zorlukların BBC yayın örneğiyle birlikte çözülebileceğinin fayda sağlayacağını öne çıkarmışlardır (ss. 125-152).

Daha önceden de bahsi geçen şekilde televizyon hem üretimi hem de toplum tarafından tüketimi açısından pahalı bir kitle iletişim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple televizyonun Türkiye'ye gelmesi bu konuda öncülük eden diğer ülkelere kıyasla daha da geç kalmıştır. Tarih 1952 yılını gösterdiğinde, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde denemeleri yapılan televizyon yayınları bu bağlamda ülkemizde ilk öncü çalışma ve başlangıç olarak görülmüştür. Yayınların ilk başladığı zamanlarda alıcı yetersizliğinden dolayı sadece belli bölgelerde izlenen yayınlar, yıllar geçtikçe alıcı sayılarında görülen artışların izleyici sayısına da artı yönde etki etmesiyle daha fazla izleyiciye ulaşmayı başarmıştır (MEB, 2011, s. 34).

Türkiye'de İTÜ'den sonra gelecek ve halka kamu hizmeti yayıncılığı sağlayacak olan devlet kuruluşu TRT (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) 1964 yılında kurularak halka hizmet etmek adına kuruldu ve anayasa üzerinde yer alan tanımlamasıyla tarafsız olarak yayın hayatına başlamış oldu. Türkiye genelinde yapılacak olan veya yapılması planlanan düzenli televizyon yayınlarının yapılması görevini bir üniversite üzerine yıkmak yetersiz kalacaktı, bu nedenle bu işi daha profesyonel anlamda gerçekleştirebilecek ve yeterliliğinin ve devamının gelebileceği şekilde yapılması adına daha kapsamlı bir girişime ihtiyaç vardı (Özgen, 2003, s. 424).

Türkiye'de tam olarak TRT'nin yayın yapmaya başladığı sıralarda yaşanan siyasal ve politik sorunların sonuçları TRT'nin tarafsız ve kamu hizmeti yararına yayın yapma politikasını etkilemiş, BBC'den etkilenerek kurulan bu yapıyı da olumsuzluğa sürüklemiştir. Günümüzde de örneklerine rastlamakla beraber kuruluşunun ilk zamanlarında bu tip sıkıntılar yaşaması da TRT'nin dönemin hükümetlerinin boyunduruğu altına girmek durumunda kaldığını söyleyebilmekle birlikte kamu yararına hizmet yaptığını da hatırlatmak gerekir. Akdeniz Oyun Olimpiyatları'nın ve Münih Olimpiyat Oyunları'nın naklen TRT üzerinden yayınlanmış olması da gelişim ve değişim göstermesi açısından önemli bir adım olmuştur. TRT'nin renkli yayınlara geçişi ise ABD ve Avrupa'dan yaklaşık olarak 30 yılın ardından yani 1984 yılında gerçekleşmiştir (Özgen, 2003, s.426).

Yayınları yapılan programların radyoyla kıyaslaması yapıldığında televizyon yayınlarının programlara adapte olması daha kolay gerçekleşmiştir. Uyarlama olarak adlandırdığımız yurtdışında yapılan yabancı formatların ülkemiz koşullarına, izleyicisine ve kültür değerlerine göre uydurularak tekrar yaratılıp yayınlanmasının ya da hiçbir değişikliğe uğratmadan direkt olarak yayınlanmasının da bu konuda etkili olduğunu ve günümüzde yapılan yayınlardan neredeyse farksız denecek nitelikte olduğunu söylemek mümkündür (Aziz, 1981, s. 121).

Halk, bir renkli kutu içerisinden kendi konumundan daha uzak konumlarda yapılan canlı yayınları takip edebilme imkanına sahip oldu ve böylece televizyona olan ilgi giderek arttı. Televizyonun bir başka işlevi olan eğitim işlevi, TRT'nin de ilgi odağı oldu ve o dönemin bakanları ve yetkilileri halkı eğitecek ve eğitime hazırlayacak çalışmalarda bulunarak yayınları bu şekilde organize etti. 2021 yılında dünya genelinde yaşanan ve büyük küçük herkesi etkileyen virüs salgını nedeniyle insan sağlığını korumak amaçlı kapanan iş yerleri ve okulları da göz önüne aldığımızda, öğrenim görmekte olan öğrencilerin derslerini televizyon aracılığıyla gerçekleştirme imkanına sahip olmaları da o dönemde TRT'nin yaptığı işin ne kadar önemli olduğunu gösterir niteliktedir. Tabii o dönem sadece eğitim işlevi değil, halka siyasi konularda propaganda yapılması ve siyasilerin de televizyon aracılığıyla kendilerini göstermeleri aralarında çekişmeye yol açmıştır (MEB, 2011, s. 36).

TRT, devlet tekelinde tüm ülkede tek başına hüküm sürmesinin ardından 90'lı yıllarda ortaya tüzel kişilere veya kurumlara bağlı olan özel kuruluşlar ve yayınlar

başlamıştır. Bahsetmiş olduğumuz özel kuruluşlar tam olarak 1990 yılında Türkiye'ye özel televizyonu getirmiş oldu ve Türkiye'nin ilk özel televizyonu olan Magic Box – Star 1 kanalı kurularak yayınlara başlandı, bu sayede halk TRT'den sonra gelen ilk özel televizyonla karşılaşmış oldu (MEB, 2011, s. 38).

Star 1 kanalının, Türk televizyonlarında yayın yaptığı sırada dönemin anayasasında bulunan 133. madde gereği televizyon istasyonlarının sadece devlet tarafından kurulabileceği belirtilmesi ve özel yayınlara izin veren bir kanun olmaması gerekçesiyle yayın yapması yasalara aykırı bir şekilde gerçekleşiyordu. Fakat yayınlarını Türkçe yapmasından ve Türk halkına yapmasından dolayı dönemin cumhurbaşkanı tarafından bir sıkıntı teşkil etmediği belirtilerek yayın hayatına devam etmesinde çıkan tek pürüz de ortadan kalkmış oldu (Sarı, 2017, s. 2090).

Star 1 kanalı öncesinde TRT tarafından yayınlanan futbol maçlarının yayın haklarını alarak kendi bünyesine kattı. Daha sonra kanal yetkilileri eğlence amacıyla kurulan ikinci kanalı Teleon'u kurdu ve bu kanal kurulduktan bir yıl sonra sadece müzik yayınları yapmak üzere KRAL TV adını alarak yayın hayatını sürdürdü (Özçağlayan, 2000, s.46). Türkiye'de özel televizyon girişimciliği olarak ilkleri üstlenen bu kanalların ardından günümüz televizyon kanalları arasında ilk sıraları oynayan Show T, ATV, Kanal D gibi kanallar takip ederek özel yayınların artışı gerçekleşti (MEB, 2011, s.38).

Özel kişi ve kuruluşlar tarafından Türk televizyon kanalları listesine kazandırılan bu kanalların kurulduğu zamanda da yasa aynı yasaydı ve özel yayınların yasak olduğunu, yapılacak yayınların sadece devlet tarafından yapılabileceğini belirtiyordu. Fakat çok geçmeden sadece bir yıl sonra bu yasa da değişikliğe uğrayarak istasyon kurma ve işletme hakkını kanunla çevrelenen şartlara bağlı olma kaydıyla serbest hale geldi. Bu bağlamda özel televizyon kanallarının karşısında yasal olarak hiçbir engel kalmadığı da yasa tarafından tasdiklenmiş oldu (Tekinalp, 2011, s. 272). Özgen (2003), radyo ve televizyon yayınlarında yapılan yasal düzenlemelerin, teknolojik anlamda değişen ve gelişen dünyaya ayak uyduramamasından dolayı bu düzenlemelerde hala daha çatlaklar olduğunu dile getirmiştir (ss. 432-433).

1.2.1 Dünya'da ve Türkiye'de Televizyon Yayınlarının Denetimi

Dünya'da televizyonun toplumun her bir üyesi tarafından başta haber alma, eğitim ve eğlence gibi işlevler doğrultusunda yaygın bir şekilde kullanıldığı düşünüldüğünde, yayın yapan devletin ve özel kuruluşların yayınlarını topluma uygun bir biçimde hazırlamasında çıkarılan kanun ve izinler önem kazanmaktadır. Toplumda her bir bireyin fikirlerini ve düşüncelerini özgür bir biçimde dile getirme hakkı bulunmaktadır fakat bu durum kontrol altına alınmadığı takdirde televizyona kolay bir biçimde ulaşabilecek başta çocuklar olmak üzere herkesin olumsuz etkilenebileceği olan tutum bu bağlamda televizyona da denetim getirme durumunu ortaya getirmiştir. Okul çağında olan bir çocuğun, televizyon karşısında kendi yaş grubundan çok daha büyük yaş gruplarına hitap eden içeriklerle karşılaşması ve bu içeriklerin hiçbir denetime uğramadan karşısına çıkması durumu düşünüldüğünde denetim mekanizmalarının ve düzenlemelerinin ne kadar önem arz ettiği ortaya çıkmaktadır.

Dünya üzerinde yer alan her ülke bu konuya kendi kanun ve kurallarına, kültürüne bağlı olarak önem ve dikkat göstermiştir. Bu bağlamda kanun ve kurallara bağlı olarak ülkelerin kendi içlerinde yayınları denetlemek üzere görevlendirdiği kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumların görevleri, yasal çerçeveye bağlı olarak yönetmelikler aracılığıyla düzenleme -ki yaptıkları düzenlemede yasal çerçeveye müdahalede bulunamazlar-, yayın yapan kuruluşların bu düzenlemelere ne denli dikkate aldıklarını inceleme ve dikkate almadıkları takdirde yaptırım uygulama yetkileri bulunmaktadır (Saygın, 2016, s. 415).

Türkiye'de yapılan gerek devlet gerekse de özel radyo ve televizyon yayınlarını denetlemesi görevini üstlenecek olan RTÜK, 1994 yılında tam da özel yayınların yapılmasını serbest kılacak yasanın çıkmasından bir sene sonra çıkarılan yasada onaylanıp faaliyete geçti. Fakat o dönem çıkarılan yasanın ardından düzenleme ve değiştirme amacıyla birçok yasa daha çıkarılmış ve RTÜK değişikliklere uğramıştır. Son halini alan değişikliğe göre RTÜK üyeleri 9 üyeden oluşmakta ve bu üyelerin seçimi de her 6 yılda bir TBMM tarafından seçilerek görevlendirilmektedir RTÜK bünyesinde çalışan üyeler denetleyici kurumların sahip

olduğu yetkiler göz önünde bulundurularak ceza ve ruhsat iptali gibi yetkilere sahiptir (Işık, 2008, ss. 202-203).

RTÜK, yayın yapabilmek için kurumdan yayın lisansı talep edenlere şartları yerine getirmeleri halinde yayın lisansını sağlar. Fakat yayın lisansına sahip olan kamu veya tüzel kişiler şartlara uymadıkları takdirde yayın lisanslarının iptali ile karşı karşıya kalabilirler. Yayın lisansına sahip olmadığı halde veya yayın lisansının iptali gerçekleşmiş olmasına rağmen hala daha yayın yapan kişi veya kuruluşlar hakkında anayasada bulunan madde gereği hapis cezası veya para cezası gibi yaptırımlar da uygulanabilmektedir (Saygın, 2016, s.420). RTÜK 2021 yılında yayınladığı faaliyet raporuna göre yayın yapan kuruluşlara 55 milyon lira değerinde cezalar kesildiğini açıklamış oldu. Buradan yola çıkarak tolerans göstermeden her kim olursa olsun kanuna uymayan ve kuralları ihlal eden yayıncı kuruluşların tereddütsüz olarak cezalara uğratıldığı görülmektedir.

Televizyon veya sinema aracılığıyla yayınlanacak bir program, film, dizi vb. yapımlar başlatılmadan önce ekranda gördüğümüz bazı semboller yer alır. Bu semboller kendisinden sonra başlayacak olan program hakkında izleyiciye bilgiler sunar. Hangi yaş grubuna ait olduğunu veya hangi kitleye uygun olduğunu gösteren yaş ibaresi (7+, +13, +18 gibi belli yaş gruplarıyla sınırlayan semboller), şiddet, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar gibi sembollere yer verilerek seyirci bilgilendirilir, eğer ki ekran karşısında olan kişi bu sembollere uymuyorsa izlemesinin doğru olmayacağı gösterilir. Sinemalarda bu durumu kontrol etmek kolaydır, 18 yaş ve üzeri olarak çıkarılan bir filme 18 yaşının altındaki birine bilet kesilmez ve yasak olduğu gişe görevlisi tarafından dile getirilir. Fakat televizyonda aynı durumla karşılaşıldığında bu durum aile bireylerinin çocuğunun üzerinde oluşturacağı denetime bağlıdır. Bahsetmiş olduğumuz semboller RTÜK tarafından koruyucu sembol sistemi olarak çıkarılmış, ekran başındaki çocuk ve genç bireylerin üzerinde zarar oluşturmaması amaçlanmıştır (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu [RTÜK], 2014, ss. 42-45).

Türkiye'de faaliyet gösterdiği gibi televizyonun bir kitle iletişim aracı olarak topluma kazandırılmasında yararı olan yurtdışı ülkeleri de kendi ülkeleri yararına hareket edecek ve yapılan yayınları denetleyecek kuruluşlara sahiptir. Amerika'da faaliyet gösteren ve düzenli yayınlara ilk başladığı tarihlerde kurulan Federal İletişim

Komisyonu (Federal Communications Commision – FCC) dünyada denetleme kurumlarının ilklerine örnek verilebilecek bir yapıdadır. Kurumun adından da anlaşılabileceği gibi düzenleme görevini federal seviyede gerçekleştirir. Tıpkı RTÜK'te olduğu gibi ruhsat verme ve aynı zamanda verdiği ruhsatı alma yetkisine de sahiptir fakat farklı olarak sansür yetkisi bulunmamaktadır. FCC, halktan gelen şikayetler üzerine yaptırımlarını uygular. Televizyonun, okul öncesi çocuklara dahi ulaşabildiği bir çağda yaşadığı düşünüldüğünde, federal yasalar gereği argo konuşmalar ve müstehcen olarak tanımlanacak içeriklerin engellenmesi yoluna gidilmiştir (Çınarlı, 2011, ss 83-92).

Avrupa'da ise televizyon alanında yaptığı çalışmalarla öne çıkan ülkelerden olan İngiltere, ülkede telekomünikasyon alanında düzenlemeyle görevli ayrı çalışan organizmaları tek bir çatı altında toplamak adına OFCOM (Office of Communication – İletişim Ofisi) 'ni kurmuştur. Ülkede faaliyet gören televizyon yayınları, radyo yayınları, telekomünikasyon hizmetleri OFCOM'un ilgilendiği alanlardan bazılarıdır (Işık, 2008, s. 202).

OFCOM'un yapmakla yükümlü olduğu görevler arasında diğer kurumlardan aşina olduğumuz izleyici ve dinleyicilerin yapılan yayınlardan zarar görmemesini sağlamak, özel hayatlara müdahaleyi engellemek ve hakları korumak yer alır (Saygın, 2016, s. 424).

İngiltere'den sonra ilk akla gelen iki büyük Avrupa ülkeleri Almanya ve Fransa da denetleyici görevi üstlenecek kurumları kendi ülkelerinde hayata geçirmiştir. Almanya'da diğerlerinin aksine üç adet kurum çalışmalar yürütmektedir. Eyaletlerarası Medya Kurulu, Saarland Eyaleti Radyo Televizyon Kuruluşu ve son olarak da Kuzey Ren-Westfalia Eyaleti Radyo Televizyon Yayın Kuruluşu olmak üzere üç farklı yapıdan oluşur. Görev alanları ise sözünü ettiğimiz kurumlardan farksızdır (Temiztürk, 2012, ss.267-270).

Fransa'da tek bir kurum üzerinden yürütülür. CSA (Counseil Superieur de L'Audiovisuel – Görsel-İşitsel Yüksek Konseyi) ülke genelinde yapılan görsel-işitsel yayınları denetlemek üzere kurulmuştur. RTÜK'ün uygulamaya koyduğu koruyucu sembol sistemine benzer bir şekilde CSA de yayınları denetlemede beş ana unsur üzerinden devam eder. Bu unsurlar yayınları kimin izleyebileceğine, yaş aralığının

uygunluğuna, verebileceği veya oluşturabileceği zararlara vb. göre düzenlenir. CSA, kanallarda yayınlanacak reklamlar üzerinde de katı bir çizgi belirlemiş ve yayın saatine uygun olarak belli oranlara bağlı sürelerde reklam yapılabilmesine izin vermiştir (Çakır, 2006, ss. 46-49).

Tüm denetimci ve denetleyici kurumları göz önünde bulundurduğumuza ortak bir yapı gözümüze çarpıyor; çocuklar ve gençler. Günümüz teknolojisinde televizyona ulaşmanın belli maddiyat sağlandığında çok kolay erişilebilecek bir hal almasından ötürü önceliğin çocuklar ve gençler olması da kaçınılmaz bir durum haline gelmektedir. Televizyon her ne kadar kitlelerin bir araya gelerek boş zaman aktivitelerini yerine getirebildiği bir araç olsa da denetimsiz kalması da olumsuz sonuçları doğurabilir. Kimi görüşler Türkiye'de yapılan denetimlerin gereğinden fazla ve katı olduğunu öne sürmektedir. Sansürü sadece görüntülerin bulanıklaşması veya küfürlü sahnelerde seslerin kısılması olarak algılamamak gerekir. Televizyon yayınlarında ticari kanalların da devreye girmesiyle birlikte bir rekabet ortamı oluşmuş ve bu anlamda kanallar kendilerini öne çıkarma uğrunda müstehcen içeriklere de yer verdikleri görülmüştür. Televizyon diğer kitle iletişim araçları gibi özgür bir yapıda olmasının önemliliği ele alındığında televizyon yayınları üzerinde denetim yapan kurumların da tamamen tarafsız ve devletten bağımsız hareket etmesi de önemli bir hal almaktadır (Öztürk, 2008, s. 133).

1.3 Televizyon Yayın İletim Teknolojileri

1.3.1 Analog Yayıncılık

Televizyon, bir dizi bilim insanı tarafından en hafif tabiriyle ilkel bir yapıda ve bir kutu şeklinde ortaya çıkmıştı. Daha sonraları birbirlerinin çalışmalarından yararlanarak ve kendileri de ekstra çaba harcayarak televizyonun günümüzdeki haline bürünmesini sağladı. Televizyon evlere girmeye başladığında insanlar arasında daha söylenti olarak yer alan, "Televizyon diye bir şey varmış." şeklinde adından bahsettiren bir araç olarak toplumun bir üyesi gibi dahil olmayı başarmıştır. Tarihin belli noktalarında -fazla da geriye gitmeden- televizyonun yaşadığı her türlü gelişmeyi yakından takip etme fırsatını elde ettik. Boyutları değişti, kaliteleri değişti,

teknolojileri değişti ve bunlara bağlı olarak da fiyatları değişti. Tarihte televizyon adını alan ilk cihazla karşılaştırıldığında tanınmaz bir hal aldığını söylemek mümkündür. Tıpkı karşısında oturup izlediğim haliyle yaşadığı değişimleri de incelediğimiz televizyonu değişirken de takip etmekten çekinmedik.

Bu bağlamda televizyon yayın iletme analog olarak kullandığı belli başlı teknikler vardır. Bunlardan ilki olan karasal yayıncılık, en temel tanımıyla kaydedilen görüntünün verici vasıtasıyla istasyona yollandığı, istasyondan da evlerde bulunan alıcılara yollandığı sistem olarak karşımıza çıkar. Karasal yayında kalitenin sağlanması için alıcı ve verici arasında bir engelin yer almaması gerekir, birbirlerini görme gereksinimi duyan alıcı ve verici bu unsuru yerine getirmediği takdirde yayın tam anlamıyla iletilemez ve bozulmalar meydana gelir (Söğüt, 2019, ss. 5-6).

Analog televizyon iletimi teknolojisinde ortaya çıkan bir diğer sorun ise hareket ortamına uygun olmamasıdır. Biraz önce de bahsettiğimiz üzere verici ve alıcı arasında ciddi bir bağ olması gerekir ve ufak oynatmalar dahi yayın kalitesinin bozulmasına ve aksamasına neden olur.

Karasal yayıncılıkta sırasında yaşanan sorunlar sadece bunlarla sınırlı değildir. Karasal yayıncılık her bir kanal için bir frekans kullanır, yani kanalların artırımını gerçekleştirmek istendiğinde yaşanan frekans darlığı sorunu baş göstermektedir. Kanal sayısını artırmada kullanılacak yöntem yayın iletimini kablolar aracılığıyla sağlamak olacaktır. Kablo TV'nin kullanılma nedeni sadece kanal artışını sağlamak değil aynı zamanda bundan önce bahsetmiş olduğumuz iletim sorunlarını da ortadan kaldırmaktır. Kablo TV, karasal yayının sunamadığı olanakları sunması açısından televizyon izleyicisini sevindiren bir gelişme olmuştur. Kanal sayısının artışı ve daha kaliteli ve bozulmayan yayınlara sahip olmanın yanında yakındaki ülkelerin de yayınlarına erişebilme imkanı sağlayan Kablo TV ile birlikte öncesinde yaşanan sorunlarının bir çoğunun ortaya kalktığını söyleyebiliriz (Söğüt, 2019, ss. 6-7).

Yaşanan iki ayrı gelişmenin ardından ortaya çıkacak olan uydu yayınları, karasal ve kablo yayınlara erişim imkanı olmayan kısım için biçilmiş kaftan olarak nitelendirilmektedir. Hali hazırda yaşanan gelişmelerle birlikte elde edilen olanaklara birçoğu daha eklenerek yayınların kaliteleri artmaya ve izleyici mutlu etmeye devam

etmiştir. Uydu yayıncılığının sağladığı en önemli özelliklerden biri habercilik sektörünü ilgilendirmekte olup olayın yaşandığı yerden canlı yayınlar yapabilme olanağını sağlamaktadır. (Söğüt, 2019, s. 7)

Analog yayıncılık bu şekilde gelişimini sürdürse de hala yetersiz kalmakta ve çağın gereksinimleri gereğince yeni teknolojilere ihtiyaç duyulmaktadır. Yayının iletimi açısından sınırlara bağlı kalmak istemeyen televizyon için analog sistemden sayısal sisteme geçişi gerçekleştirecek gelişmeler de yayıncılığa boyut atlamaya devam etmiştir.

1.3.2 Sayısal Yayıncılık

Analog yayıncılığın ortaya çıkardığı dezavantajları durumları ortadan kaldıracak bir teknolojiye gereksinim duyulmuştur. 21. yüzyıl teknolojileri değerlendirildiğinde analog olarak yapılan yayınlar neredeyse dünya tarihinde yapılan ilk yayınlar kadar ilkel durmaktadır. Bu bağlamda analog yayın teknolojilerinden sonra çıkacak olan sayısal yayın teknolojileri daha üstün yayın teknolojisine sahip olmasından ötürü analog yayınları geri plana itmeyi başarmıştır.

Sayısal yayıncılık sisteminin sahip olduğu ve tercih edilmesinde ön planda oynayan özellikleri arasında daha güvenilir bir yapıda olması yani daha stabil yayın kalitesi hizmeti sunması, herhangi bir olumsuz unsurdan etkilenme seviyesinin az olması ve günümüz teknolojisinde televizyondan sonra önemli bir yer edinen bilgisayar teknolojileri ile birleştirilebilme yapısına sahip olması gibi özellikler yer almaktadır (Kaymakçıoğlu, 2014, s.9).

Sadece televizyon izleyicisine değil izleyiciye yayın yapan yayıncıya da büyük kolaylıklar sunarak analog televizyon sistemlerinin zorlaştırdığı işleri daha kolay bir hale getirmiştir. Sayısal yayıncılık sistemi Avrupa'da kabul gören şekliyle DVB (Digital Video Broadcasting – Dijital Video Yayını) sistemini ülkemizde de kullanılmıştır. DVB sistemi ise kendi içinde DVB-T, DVB-S, DVB-C ve ve son olarak da DVB-H olmak üzere alt dallara ayrılır (Ağayeva, 2014, s. 17).

DVB-T (DVB-Terresterial), karasal sayısal televizyon yayıncılığı olarak adlandırılır ve sayısal yayıncılığı karasal olarak yapma imkanı sağlar. Karasal analog

yayıncılıkta yayının iletimi sırasında yaşanan engellenme ve parazitlenme durumu yaşanmaz ve etkilenme durumu gerçekleşmez (Yaman, 2017, s. 249).

DVB-S (DVB-Satellite) ise sayısal uydu yayıncılığı olarak adlandırılır ve uydular üzerinden yayınlarını aktarır. Türkiye'de yer alan birçok özel kanal bu sistemi kullanarak yayınlarını sürdürmektedir (Söğüt, 2019, s. 9).

DVB-C (DVB-Cable), Kablo TV yayınlarının sayısal sisteme aktarımıyla gerçekleşen yayın sistemine verilen addır (Söğüt, 2019, s.9).

DVB-H (DVB-Handheld) ise televizyon yayınlarının cep telefonlarımız dahil birçok cihazdan izlenebilmesi için ortaya çıkarılan sistemdir. Telefondan televizyon yayınlarını izlemeye yarayan bu sistem, bir araçla seyir halinde dahi olsak yayınlara erişebilmemizi ve kalitesinde bozulma olmadan izleyebilmemizi sağlar (Ağayeva, 2014, s. 19).

Yıllar geçmeye ve teknolojik gelişmeler devam ettikçe izleyiciye aktarılan yayınlar kalitesine kalite katmaya devam etmiştir. Yüksek çözünürlüklü (HD – High Definition) yayınların kalitesinin insan gözünün gördüğü en iyi kaliteye sahip olduğu düşüncelerine kapılan insanoğlu ve televizyon izleyici kitlesi daha sonraları Ultra Yüksek Çözünürlüklü (4K UHD – Ultra High Definition) yayınlarla karşılaşarak bu kaliteden daha ne kadar ileri gidilebilir düşüncesini sorgulamaya başlamıştır.

Kalitenin artışı ise daha yüksek boyutlarda görüntü elde etme sonucuna ulaştırmaktadır. Bu sonuç ise kaydedilen videoların ve seslerin sıkıştırılarak boyutlarının daha aza indirilmesi yolunda çalışmalara itmiştir. Bu bağlamda video sıkıştırma teknolojisi olan MPEG (Motion Pictures Expert Group), sayısal yayıncılıkta da kullanılan bir teknolojidir (Yaman, 2017, 247).

Sayısal yayıncılık sistemleri sadece televizyon anlamında değil aynı zamanda internet yayıncılık sistemlerine de hizmetler sunmaktadır. İnternetin, televizyondan sonra gelen ve yaşanılan çağın en büyük teknolojilerinden olması ve sayısal yayıncılık sayesinde iç içe kullanılabilmesi olanakları izleyiciye çok büyük fayda sağlamaktadır.

2. İNTERNET YAYINCILIĞI

İletişim, insanlığın ilk var olmasından bu yana kendi aralarında bir tür etkileşim kurma amacıyla ortaya çıkardığı bir durumdur. Ortada iletişimin bulunması için konuşma olmasına gerek yoktur. İletişim; gönderen, alıcı, iletilen mesaj ve mesajın yol aldığı kanal ögelerinden oluşmaktadır. El-kol, kaş-göz hareketleriyle karşıdakine bir mesaj verilebilir ve karşıdaki de kafa sallama yoluyla gönderilen mesajı alabilir. Bu da iletişimin sembollerle gerçekleştirilen bir türüne örnektir.

İletişim zamanla gelişim göstermiş sadece iki insan veya bir grup arasında kalmayarak araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilen kitle iletişimine evirilmiştir. Kitle iletişim araçlarının en önemli özelliği iletişimi kitlesel boyutlara çıkararak farklı yapılarda olan birçok insana erişebilmesidir. Günlük hayatta kullandığımız iletişimden farkı tek yönlü yani geri dönüş alınmamasıdır (Arklan, 2008, s. 74)

Teknoloji kendini geliştirmeye devam ettikçe kitle iletişim araçları da bu yönde gelişim göstermiştir. Kağıt parçalarından oluşan gazeteden, radyo, televizyon, sinema ve en son aşama olarak internet gibi alanlar kullanılarak kitle iletişimi gerçekleştirilmiştir.

Geçmişte birçok kuramcı iletişim ve kitle iletişimi alanında birçok çalışmaya ve yaklaşıma imza atmışlardır. Bu çalışmalardan günümüze en çok uyacağına kanaat getirdiğim yaklaşım ise Marshal McLuhan tarafından ortaya atılan yaklaşımdır. McLuhan, kitle iletişim araçlarının varlığını ortaya koymasından sonra dünyanın küçük bir köye dönüştüğünü ileri sürmüştür. Köyler küçük yerleşim alanları olmasından ötürü bir olay olduğu zaman bilmeyen kişi kalmaz. Kitle iletişim araçları da insanlara global olarak bilgiler almasına yardımcı olması açısından küçükçe bir köyde yaşıyormuş hissiyatı verir (McLuhan'dan aktaran:Yaylagül, 2006, s. 61).

İnternet, sahip olduğumuz diğer kitle iletişim araçlarına nazaran anlık haberleşme bakımından diğerlerine göre bir değil birkaç adım önde yer alır. Radyo ve televizyonun var olmadığı zamanlarda toplumda yaşanan olayları, haberleri ve bilumum bilgileri almada kullanılan kitle iletişim aracı günlük olarak çıkmaktaydı ve o gün yaşanan olayın haberini almak ertesi güne kalıyordu. Radyoda ise bu durum daha da hızlandı ve özellikle II. Dünya Savaşı sıralarında anlık haberleşme açısından

kurtarıcı bir araç haline geldi. Radyodan sonra televizyon ortaya çıktı fakat televizyonun yapısı gereği daha karmaşık teknolojiler içermesi naklen yapılacak olan yayınların sahip olması gereken altyapının oluşturulması biraz daha gecikti ve televizyon naklen yayın yapma özelliğine sahip olana kadar boşluğu radyo ve yayımlanan yazılı kaynaklar doldurdu. En son olarak internet, en gelişmiş kitle iletişim aracı olarak karşımıza çıkmış bulundu. Ülkenin batısında veya daha genele gidilirse başka bir kıtada yaşanan depremin anlık olarak tüm dünya tarafından erişebilmesi mümkün hale gelmiştir.

İnternetin sağladığı olanaklar saymakla bitirilemeyecek kadar çoktur fakat televizyonda da var olduğu gibi internetin de toplumda meydana getirdiği bazı olumsuzluklar yer alır. Buna başlıca örnek olarak özellikle teknolojinin tam ortasında doğan bugünün genç ve çocuk kitlesinde meydana gelen internet bağımlılığı olarak düşünülebilir.

2.1 İnternetin Tanımı

İnternet, televizyonun en yaygın olarak kullanıldığı ve artık olmazsa olmaz denebilecek bir konuma geldiği zamanlarda teknoloji daha ne kadar ileri gidebilir ki sorularına cevap niteliğinde meydana gelmiştir. Genel olarak internet için yapılan tanımlara baktığımızda ağlar arası iletişim tanımına rastlarız.

İnternet, kelime bakımından Türkçede "genel ağ" olarak tanımlanmakla birlikte "ağlar arasında" anlamını doğuran iki ayrı kelimenin- "inter(arasında)" ve "net(ağ)"- birleşiminden meydana gelmektedir. En basit tanım olarak nitelendirilebilecek bu tanım bize bir ağa bağlı olduğumuz takdirde internete bağlanabileceğimizin haberini verir. İnternet de tıpkı Kablo TV'de olduğu gibi kablolar aracılığıyla alıcılara dağıtılır fakat burada kıtalararası dağılan bir kablo ağı söz konusudur.

Günümüzde teknolojinin ulaştığı konum itibariyle sadece telefon ve dizüstü bilgisayarlarla kalmayıp aynı zamanda evdeki ampul, kapı, mutfak robotu gibi alet ve eşyaların da kablosuz internet teknolojisiyle internete bağlanabildiğini bilmekteyiz.

Telekomünikasyon hattı üzerinden hanelere dağıtılan internet kablo hattı, evlerde veya işyerlerinde yer alan bir modem (router) aracılığıyla cihazlara dağıtımı sağlanır. İnternet teknolojisini ise kullanıcılara ulaştırmak üzere belli telekomünikasyon şirketleri ortaya çıkar. Ülkedeki altyapıyı kullanma, denetleme, dağıtma ve bakımını yapma gibi görevleri bulunan telekomünikasyon şirketleri belli ücret seçenekleriyle birlikte belli paketler sunarak kullanıcılara satma yoluyla internet hizmeti sunarlar.

Biraz önce de bahsettiğimiz gibi evde bulunan eşyalara dahi girmeyi başaran internet ağı ve internet ağı iletişimi, iletişim alanı dahil birçok alanda yenilikler ve beraberinde kolaylıklar getirmiştir. Gazetede yayımlanan bir haber üretim süreci göz önüne alındığında sabahlara kadar süren çalışmalar yerini anlık olarak hazırlanan ve seri bir şekilde sunulan haberlere bırakmıştır. Bahşişoğlu (1999), interneti şu şekilde tanımlamaktadır: "Her geçen gün çeşitli yeni uygulamaların ve dökümanların yerleştirildi İnternet, yaşayan bir organizma gibi devamlı büyümekte ve gelişmektedir." (s. 153). Burada internetin durağan olmadığına, aksine kartopu etkisi olarak nitelendirilebilecek bir yapıya sahip olduğunu dile getirmektedir. İnternet kitleler arasında çığ gibi büyümektedir.

İnternet, dışarıda gerçekleştirebileceğimiz işleri dışarı gitmeden yapabilme olanağını da sunar. Örnek vermek gerekirse, markete gitmeden çevrimiçi market hizmeti sağlayan uygulamalardan veya internet sitelerinden market alışverişini gerçekleştirebilme, bankaya gitmeden bankada yapılabilecek birçok işlemi bankaların kendi sunduğu internet bankacılığı hizmetinden yararlanma ve mağaza mağaza gezmeden tıpkı alışveriş merkezinde geziyormuşçasına internet üzerinden gezerek kıyafet alışverişi yapabilme gibi insan hayatını kolaylaştırma yönünde birçok yenilikle karşı karşıya kalmamızı sağlamıştır. Geçmiş yıllarda bir müziği dinleyebilmek için alınan kasetler veya plaklar, bir filmi izleyebilmek için alınan CD'ler veya kasetler tarihte kalmış, müzik dinleme ve film izleme gibi aktivitelerin internet üzerinde tek tıklama yoluyla gerçekleşebileceği gerçeği ortaya çıkmıştır (Arklan, 2008, ss. 75-76).

2.2 İnternet'in Geçmişi, Şimdisi ve Geleceği

İnternet'in geçmişine göz attığımızda çıkış nedeninin bugünkü kullanım amacını aratmadığını söylemek mümkündür. Fakat şimdiden farklı olarak arada ülke çıkarlarının söz konusu olduğunu da ekleyebiliriz. 20. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde II. Dünya Savaşı'ndan çıkmış ülkeler birbirleriyle yarışı sürdürmeyi eksik bırakmadı. Dönemin SSCB (Sovyet Sosyalist Rus Cumhuriyeti) hükümeti tarafından uzaya fırlatılan ilk yapay uydu unvanına sahip Sputnik-1 aracı ABD hükümeti tarafının da ilgisini çekerek bu anlamda çalışmalara yönlendirdi. ARPA (Gelişmiş Araştırma Projeleri Teşkilatı-Advanced Research Project Agency) adını verdikleri kurumu hayata geçirerek ülke genelinde konuşlanmış askerlerle anlık olarak haberleşmenin sağlanması hedeflendi. Telefon, telgraf, telsiz gibi araçların haberleşmede kullanılabilmesi için belli baz istasyonlarına bağlı olması veya belli mesafe aralığında olması gerekliydi ki burada hedeflenen amaç ülke genelinde anlık olarak haberleşmenin sağlanmasıydı. Yine telefon, telgraf ve telsiz araçlarının kullanmış oldukları istasyonları çökmesi veya yok edilmesi halinde olan haberleşme ağının da kopacağı öngörülmüş ve bu bağlamda ağın bir parçası kopsa da kalan parçaların hala hayatta ve sağlam bir şekilde iletişimi sağladığı bir teknoloji hedeflenmiştir (Civelek, 2009, ss. 6-7).

Bundan sonra gelecek çalışmalar da internetin bugünkü çalışma mantığının temelini ortaya çıkaracak çalışmalar olmuştur. Dünya geneline yayılacak olan internetin temelini ise ARPA tarafından çıkarılan ve ARPA merkezli olan ARPANET oluşturur. ARPANET ile birlikte belli gelişmeler de meydana gelmeye devam etti. 60'lı yılların sonlarına gelindiğinde artık internet ağı fiziksel bir yapıdaydı. Günümüzde her insanın kullanmasının neredeyse zorunlu hale geldiği elektronik posta sistemi bu yıllarda geliştirildi. İnternette veri akışını sağlama ve veri gönderimini gerçekleştirmeye yarayan protokol sistemi de internetin temelinin atıldığı yıllarda geliştirdi. Bu protokollerden en çok bilineni ve sık kullanılanı olan TCP/IP, tıpkı sayısal yayıncılıkta görüntülerin MPEG olarak sıkıştırılıp alıcıya iletilmesi mantığına benzer şekilde, gönderilen verilen paket halinde toplanarak daha kolay iletilmesini ve alıcı tarafından paketin açılarak verilere ulaşabilme mantığıyla çalışır (Civelek, 2009, ss. 8-9)

İnternetin artık dillerde dolanmaya başlamıştı ve günümüzde kullanılan şekline bürünebilmesi için çalışmalar devam etti. İnternetin ortaya atıldığı ilk yıllarda

sadece metinsel işlemler yapılırken geliştikçe görüntü aktarımına da müsaade etti. O dönemde yüksek boyutlu görüntülerin ve multimedya mesajlarının gönderimi için yeteri kadar iyi olmayan internet altyapısı yapılan girişimler ve çalışmalar sonucu hız kazandı. İnternetin temelini ortaya atan ve dünya geneline kazandıran ARPA kurumu ise adını DARPA olarak değiştirerek kendini robotik alanda çalışmalara yönlendirdi. İnternet sadece web sitelerine girilerek birkaç veri akışının gerçekleştirildiği yapıda kalmayacak daha da üst seviyelere ulaşacaktı (Civelek, 2009, ss. 10-12).

2022 yılında dünya genelinde yer alan internet kullanıcılarının sayısı 4,95 milyar gibi üst düzey bir rakama erişerek dünya nüfusunun yarısından fazlasının kullandığı bir yapıya bürünmüş oldu. Yine 2022 yılında Türkiye'de internet kullanıcılarının internette ne kadar zaman geçirdiği üzerine yapılan araştırmada rakamlar ortalama olarak 8 saatin üzerinde yer almaktadır.

İnternet'in ülkeleri, kıtaları, daha da önemlisi toplumu bir araya getiren bir ağ olduğunu düşündüğümüzde tıpkı örümceğin ördüğü ağ gibi bütün dünyayı sarıp sarmalamıştır. Toplumda bu denli yer edinen ve kartopu etkisiyle gelişimini sürdüren internet ağı teknolojisinin ülkemize gelişi 80'lere dayanmaktadır. TÜVAKA (Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı) adında kurularak ülkemize kazandırılan internet ağı çıktığı ilk olma yönünde önem taşımasına rağmen yeterli bir teknoloji ve internet ağı yapısı sunmuyordu. Bu bağlamda ODTÜ (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) ile TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) ortak bir çalışma ortaya atarak Türkiye'deki internet altyapısının geliştirilmesi ve internet düzeyinin yeterli seviyelere ulaşması amacıyla TR-NET adında bir proje geliştirme kararı aldılar (Çağıltay K., 1997, ss.19-20).

İnternet, kullanıcısına sınırsız seçenekler ve sınırsız bir dünya sunuyordu. Böylesine bir mekanizmanın serbest bırakılması ise sorunlara yol açabilirdi. TR-NET kullanıldığı dönemde ceza uygulaması sistemi devrede değildi fakat TR-NET kendi altyapısını kullanarak internete erişim sağlayan kullanıcılarını belli kurallara sınırlama gereksinimi duydu. Koyulan kurallar arasında; kullanıcının yaptığı her hareketten kendisinin sorumlu tutulduğu, tehdit edici veya saldırı içerikli mesajların yasak olduğu ve herhangi bir kanun ve kurallara uymama durumunda erişiminin engellenebileceği yer alır. Kurallara genel olarak göz attığımızda görebiliriz ki bu

kurallar günümüzde de geçerlidir ve günümüz teknolojisine bağlı olarak daha da fazla denetime girmektedir (Ataizi, 1996, 5. 264).

O dönem ortaya çıkan internet kurallarının sadece TR-NET'in ortaya attığı kurallar olduğunu düşünmek yanlış bir düşünceye yol açar. TR-NET'in koyduğu kurallar sadece kendi kullanıcıları için olsa da global anlamda internet kullanıcılarının uyması gereken kurallar bunlarla sınırlı değildir. Günümüzde yaygın olarak kullanılan elektronik posta sistemi internetin ilk zamanlarında kullanıcıların elinde bulunan tek elektronik haberleşme sistemi idi. Elektronik posta ile gönderilen mesajların nasıl yazılması gerektiği, kime gönderildiği ve nasıl gönderildiği, mesajın sonuna eklenen imzanın ne derece yazılacağı, mesajın yazım içeriği ve biçimi, hangi uzunlukta yazılacağı şeklinde kurallar ortaya çıkmıştır. İnternet ve elektronik posta sistemiyle ilk defa tanışan bireyler ve toplum açısından bu kuralların önem arz ettiğini söyleyebiliriz. Bunun yanında bilgilerin güvenilirliğini kontrol etme, görüşülen insanlara ve bilgilere dikkat etme, sergilenen davranışlar gibi topluma mal edilen görgü kuralları da meydana gelmiştir (Kurbanoğlu, 1996, ss. 114-119).

Bahsi geçen kurallar davranışları ve toplum ilişkilerini etkileyebilecek kurallar olup bunlarla sınırlı kalmamıştır. İnternetin kullanıcıya her türlü fırsatı sunduğu düşünüldüğünde bu fırsatı kötü yönde kullanacak kişilerin de var olacağı gerçeği ortaya çıkar. Bu kötü yönde kullanımlar; diğer kullanıcıların bilgilerinin çalınması, virüs yoluyla diğer kullanıcılara (bu kullanıcılar devlet büyükleri dahi olabilir) kötü yazılım vasıtasıyla cihazlarına zarar verme ve diğer kullanıcıların cihazlarına hiçbir şekilde izni olmadan erişim gibi örnekler verilebilir. Saymış olduğumuz örnekler günümüzde de büyük bir sorun haline gelmeye devam etmektedir (Kurbanoğlu, 1996, s. 119) .

İnternetin kullanıcısına sağladığı en büyük faydalardan birisi ise diğer kitle iletişim araçlarının sağladığı eğitim işlevi olmuştur. İnternette özgürce gezinme ve web siteleri üzerinden istenilen bilgiye kolayca ulaşabilme unsuru sınırları tamamen ortadan kaldırarak eğitimde yepyeni bir çığır açmıştır. Öğrenim gören kişiler sınıflarda öğretilenlerle sınırlı kalmayarak ne öğretiliyorsa onu değil ne öğrenebiliyorsa onu öğrenme fırsatına erişmiştir (Karahisar, 1999, s. 151).

Ülkemiz dahil olmak üzere internetin eğitime dahil olmasıyla ilgili birçok çalışma meydana gelmiştir. İnternetin ortaya çıkışında öncülük eden ABD, bu konuda da geri kalmayarak birçok işe imza atmıştır. İnternetten önce okulda veya kitaplarda görülen eğitimler (dil eğitimi, matematik, fizik vs.) internetin de olaya dahil olmasıyla kolay ulaşılabilir ve öğrenilir hale gelmiştir. ABD örneğine baktığımızda Kidshere, National Geographic Scoiety Kid's Network ve Nasa's spacelink projeleri yer almaktadır. Türkiye'de internetin eğitime dahil olması alanında çalışmalar yapılmış olsa da, dönemin altyapı yetersizliği ve internet ücretlerinin pahalılığı nedeniyle diğer ülkeler kadar etkili ve hızlı başlangıç gösterememiştir (Bülbül, 1997, ss 25-27).

İnternet, kendisinden önce çıkmış gazete, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçlarını içinde barındırabilme özelliğiyle bu alanlarda da değişikliklere neden olmuştur. İnternetin gazetecilik mesleğiyle birleşmesinin ardından mesleğe sağladığı kolaylıklar da beraberinde gelmiştir. Bu kolaylıklardan ilki arşiv için kütüphanelerde, arşiv odalarında geçirilen saatlerin internet aracılığıyla arama motorları kullanarak veri tabanlarında yer alan bilgilere çok daha kolay ulaşılmasını ve haberi yazan kişiye zaman kazandırmasıdır. Bilgiye hızlı ulaşım sadece haberi yazan ve yayımlanan için geçerli değil haberi ulaştırdığı kitleye de geçerlidir. İnternet ile birlikte olayın hemencecik ardından haberin yazılması, yayımlanması ve okuyucuya ulaşması olayları meydana gelmiştir. Bunun yanında etkin kullanıcı haline gelen internet kullanıcısı okuduğu habere anlık olarak tepkisini verebilecek ve bu tepkiler site yöneticileri ve haber sahipleri tarafından anlık olarak okunabilecekti. İnternetin gazetecilikle birleşmesinin ardından internet gazeteciliğinin kendisinden önce gelen gazetecilik alanını yok edeceği hakkında görüşler meydana gelse de bu durumun tam tersi olarak internetin ve gazeteciliğin birer dost gibi birlikte hareket ettiklerini söylemek daha doğru olur. İnterneti kullanan her kullanıcının internete yazı, fotoğraf ve video gibi içeriklere internet ortamına dahil edebilme şansı vardır. Bu bağlamda sadece gazeteciler için değil her kullanıcı için haber yazma ve yayımlama imkanı sunmuştur. Fakat gazeteciliğin ve haber yazmanın en önemli özelliği olan doğru ve tarafsız haber yazma durumunun internette ortaya çıktığı özgür ve sınırsız haliyle sekteye uğrayabileceği gerçeği de ortaya çıkmaktadır (Ataman, 2005, ss. 295-302).

İnternet yarattığı büyük evren, reklamcılık ve ticaret alanında da etkilerini sürdürmüştür. Dışarıda yer alan reklam panolarına reklam vermenin reklam verene yarattığı büyük iş yükü ve maliyet ortadan kalkarak yerini daha az maliyetli ve kolay olan internet ortamına bırakmıştır. Bugün internette bir sitede gezinmeye çalıştığımızda sağdan-soldan, her köşeden ekrana tabiri caizse fırlayan reklamlardan haberdarız. İnternet sitelerinde yayınlanan reklamlar hem reklam verenin reklamını internetin derinlerinde yer alan kullanıcılarına ulaştırarak çok daha fazla kişiye ulaşmasına hem de reklamı yayınlayan sitenin bu reklamlardan gelir elde etmesine yol açar (Altınbaşak, 2009, ss- 267-272).

İnternetin insanlığa yepyeni bir iletişim ortamı yaratması beraberinde dilde yaşanan belli değişikliklere de yol açmıştır. Yaman ve Erdoğan'ın yaptıkları çalışmaya göre (2007), internet ortamında kullanılan harflerin kelimelerin zamanda yer açmak adına değiştirildiğini (bir şey yerini bişi gibi) ve kısaltıldığını (görüşürüz yerine grşz ya da selam yerine slm gibi) saptamıştır. Bu durumun ise yazı ortamından kaynaklı olarak ortaya çıktığını ve dilin bozulmalara uğraması sonucu toplumda etkilere yol açabileceğini, bunun önüne geçilmesi için ise çalışmalar yapılması gerektiğini saptamışlardır (ss. 238-247).

2.3 İnternet'in Olumsuzluğu: İnternet Bağımlılığı

İnternet, ucunun ve bucağının olmadığı bir teknolojidir ve bu teknolojik ortamın içine giren bir kişi çıkamayacak ve kopamayacak bir hale gelebilir. Dünya üzerinde birçok şeyde geçerli olduğu gibi internetin de fazla kullanımı ve aşırıya kaçma durumu ise internet bağımlılığı adında yeni bir durumu ortaya çıkarıyor. Young, internet bağımlılığı ile ilgili yapmış olduğu çalışmalarda bu alanda ilklerden olmasıyla birlikte internet bağımlılığının tanımlanmasına ve saptanmasına yarayan bazı ölçütler ortaya atmıştır. Young'a göre eğer bir kişi; aklından interneti çıkarmıyorsa ve düşünmeden edemiyorsa, internet kullanma ihtiyacına dur diyemiyorsa ve bunu engelleyemiyorsa, internetten uzaklaşılması halinde kendinde bazı sorunların nüksettiğini fark ediyorsa, internet kullanımını aşırı derecelere

çıkarmasından dolayı toplumsal ilişkilerini zedeliyorsa ve interneti kaçış aracı olarak kullanıyorsa internet bağımlısıdır (Young'dan aktaran Arısoy, 2009, s. 58).

İnternet bağımlılığını zihinde yer alan başka bir hastalık durumunun tetikleyebileceği gibi kendi kendine de ortaya çıkabilir. Bu bağımlılığın tedavi sürecinin oluşturulması açısından bilinçaltında yer alan başka bir rahatsızlığın varlığı araştırılmalı ve tedavi süreci buna bağlı olarak oluşturulmalıdır. Bağımlılığın tespit edildiği andan itibaren kişiye uygun olarak tedavi süreci başlatılabilir. Tedavi araçları tamamen kişinin durumuna ve uygulayacak hekimin bulgularına bağlı olarak gelişir. İnternet bağımlılığına sahip bir kişinin internette en çok zaman harcadığı dilim saptanması halinde bu zamanı farklı alanlara yönlendirerek daraltması veya zamana takla attırarak kendine oluşturduğu zaman düzeni değiştirilmesi üzerinde çalışmalar yapılabilir. Böylece kişi kendi konfor alanından mahrum bırakılacak ve zinciri kırma yönünde bebek adımlarını başlatmış olacaktır. İnternet kullanım saatlerinin kısıtlanması, internet kullanıldığı sırada en çok kullanılan site vb. işlevlerin kısıtlanması, internet bağımlılığın yarattığı ve yaratacağı sorunların sürekli göz önünde bulundurulması ve kullanıcıya hatırlatılması ve son olarak da ailenin devreye girerek çocuğuna-eşine-kardeşine sınırlamalar veya cezalar getirerek internet bağımlılığını durdurma veya azaltma yönünde yapılacak çalışmalar görmek mümkündür (Arısoy, 2009, ss. 61-65).

İçinde bulunduğumuz çağın yeni hastalığı olarak meydana gelen internet bağımlılığı doğrultusunda, diğer bağımlılıklarla (alkol, sigara, uyuşturucu madde vb.) mücadele eden kuruluşlar bünyesine internet/teknoloji bağımlılığını da ekleyerek çalışmalarda bulunmaya başlamışlardır. Bu çalışmalar arasında ülkemizde Sağlık Bakanlığı tarafından ilk adımlar atılmaya başlanmış ve daha sonra bağımlılıklara mücadele kapsamında kurulan Yeşilay Vakfı da çalışmalarını sürdürmüştür (Sağlıklı Yaşam ve Bağımlılıkla Mücadele Çalışma Grubu [SBB], 2018, ss. 62-65).

Burada unutulmaması gereken durum internet/teknoloji bağımlılığının her bilgisayar/internet kullanıcısında ortaya çıkacağını düşünen yargıların yanlışlığıdır. İnternet/teknoloji bağımlılığını ele alacak ve bu konuda toplumda bilinçlendirme sağlayacak kurumların veya çalışmaların bunu dikkate alarak faaliyet göstermesi gerekmektedir. Aksi takdirde yanlış tanı koymanın yanında yanlış bilinçlenme ortamı

da yaratacak ve yanlış bilgilerin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu yanlışlıklardan bir tanesine örnek olarak yine bağımlılık konusunda çalışmalar yürüten Yeşilay Vakfı'nın kendi hesaplarından yaptığı bir paylaşımdır. Dünyada ve ülkemizde milyonlarca kullanıcı tarafından takip edilen, bilgisayar oyunlarının profesyonel arenalarda profesyoneller tarafından oynanan turnuvaları (dünya genelinde e-spor olarak adlandırılır) hedef alarak "Sporun EEEE'si mi olur?" başlıklı bir paylaşımda bulunmuş ve birçok kullanıcı tarafından da tepkilere maruz kalmıştır. Bu yüzdendir ki toplumda her geçen gün büyüyen teknoloji ve internet hakkında toplumda yanlış bilgilendirmeler yapmaktan kaçınılmalı ve oluşacak veya oluşmuş olan problemlerin önüne geçilmeye çalışılmalıdır.

İnternet bağımlılığın en büyük unsuru "aşırı" kavramının ortaya çıkışıdır. Büyük veya küçük fark etmeksizin bu aşırı kullanımdan kaçınılmasını sağlamak ve bunun sorumluluğunu almak gerekir. Ersoy ve Yaşar (2013), ilkokul öğrencilerinin, velilerinin ve öğretmenlerinin internet aksiyonlarını ölçmek açısından yaptıkları çalışmalarda çocukların bilgisayar ve internet konusunda ebeveynlerinden daha bilgili olduğunu ve interneti çoğunlukla eğlenceye yönelik kullanarak zamanını geçirdiğini saptamış bu bağlamda daha fazla denetimde tutulmaları gerektiği konusunda görüş belirtmiştir (ss. 0-14).

2.4 İnternet Yayın Teknolojileri

Kitle iletişim araçlarından biri olan televizyon, global anlamda büyük kitlelere ulaşabilmesiyle bilinir. Haberleri, filmleri, dizileri, yarışmaları takip ettiğimiz televizyon zaman geçtikçe sadece bir kutu içerisinde kalmayarak bir ağa açılmış ve ulaştığı kitleyi katlayarak devam etmiştir. Bu ağ hepimizin yakından tanıdığı ve olmazsa olmazı konumunda olan internet ağıdır. İnternet ağıyla birlikte prize takılı bir cihazdan artık telefon, tablet, bilgisayar gibi kablosuz şekilde çalışabilen ve kablolu-kablosuz internet teknolojisine bağlanarak televizyonda sürdürülebilir tüm işlemler taşınabilir hale gelmiştir. Televizyon izleyicileri artık yolda, dışarıda, internet olduğu veya olmadığı her konumda televizyon izleme fırsatını yakalamıştır.

Televizyon yayıncılığında da bir yukarı basamağa ulaşmasını sağlayan sayısal yayıncılık teknolojisi burada da devreye girer ve internet üzerinden yayın yapmaya imkan sağlar. Bu durumun gerçekleştirilebilmesi için internet altyapısına ihtiyaç duyar.

2.4.1 Web TV

Artık internet ile ayrı ayrı düşünülemeyen televizyon, internet üzerinden yapabildiği yayınlarda iki adet ayrım noktasına ulaşır. Birinci Web TV adı verilen, televizyon yayınlarının hem televizyon üzerinden hem de bilgisayar, telefon gibi cihazlardan internete bağlı olduğu takdirde izlenebilmesini sağlayan sistemdir. Web TV hizmeti o an televizyon üzerinde ne yayınlanıyorsa sadece televizyona bağlı kalmadan elimizdeki diğer cihazlarla ulaşabilme imkanı sağlar (Demirkıran, 2010, ss 75-76).

2.4.2 IPTV

Burada oluşan diğer ayrım noktası ise IP TV adı verilen hizmet olmuştur. IP TV'yi Web TV'den ayıran özelliklerden biri izlenecek olan yayının tam olarak saatinde izlenmesine gerek kalmamıştır çünkü istediğin zaman izle seçeneği ile karşı karşıya bırakmıştır. IP TV kullanıcıları evlerine kurdukları set üstü cihazlar sayesinde erişim sağlar ve televizyon yayınlarının kalitesinden farklı olmayacak şekilde yayınlarına erişebilirler fakat Web TV kullanıcıları yayınlarını internet üzerinden izledikleri için internet hızları ne denli iyiyse o kadar iyi veya kötü yayın kalitesine sahip olurlar (Yaman, 2017, s. 251).

Yeni yayın teknolojilerinin de devreye girmesiyle birlikte televizyon üzerinde gerçekleşen tek yönlü etkileşim çift yönlüye dönüşmüş seyirci de işin içine dahil olarak iletişimin bir parçası haline gelmiştir. Bu noktada devreye giren etkileşim ile birlikte kullanıcılar televizyon karşısından ayrılabilmek için reklam aralarını beklemek zorunda kalmaz, izledikleri yayınları durdurabilme ve kaldığı yerden devam edebilme gibi büyük fayda sağlayan özelliğe kavuşmuşlardır. Bunun yanında istediğini izle sistemiyle birlikte kendilerine sunulan zengin içeriklerden her birine

ulaşabilme gibi özelliği de yer alır. Böylece izleyici kendisine sunulanı değil kendi istediğini izlemiş olur (Çalışır, 2015, ss 34-37).

Burada IPTV teknolojisi izleyicilerini yeni kavramlarla tanıştırır. Birçoğumuz bu kavramları duymamış veya görmemiş olabilir fakat içinde bulunduğumuz yıl ve teknolojinin getirileriyle bu kavramlardan doğan hizmetlere aşina olabiliriz. IPTV teknolojisinin beraberinde getirmiş olduğu ve günlük hayatta sıkça karşımıza çıkan hizmeti VOD (Video on Demand) yani isteğe bağlı olarak gerçekleştirilen video izleme hizmetidir.

2.4.2.1 VoD (Video on Demand)

Video on Demand yani isteğe bağlı video izleme servisleri televizyonlarda gördüklerimizin çok daha üstüne çıkarak sadece televizyonda gördüğümüz içeriklerle kalmaz ve internete özel içeriklerle de karşımıza çıkar. Burada VoD servisleri de kendi içerisinde bazı ayrıma girer. Bu ayrımı açmak gerekir ise ilk değinilecek olanı abonelik hizmetiyle birlikte gerçekleştirilen SVoD (Subscription Video on Demand), izleyenin servise erişebilmek için servis sağlayıcısının belli ücret karşılığında sağladığını abonelik sonucu eriştiği içerik sistemine verilen şeklidir. Buna en aşina olduğumuz örnekleri ise global ve yerel anlamda video hizmeti sağlayan Netflix, Amazon Prime ve Disney Plus gibi dijital video servis hizmetleri verilebilir. (Özel, 2020, s.127).

Bir diğer VoD servisi ise TVoD (Transactional Video on Demand) yani abonelik sistemi ile erişilen sistemden farklı olarak izlenecek içerik kadar ücret ödenmesiyle oluşan izle-öde sistemidir. Bu sisteme verilebilecek en büyük örnek Apple şirketinin bir hizmeti olan iTunes uygulamasında yer alan bir videonun kiralanma veya satın alma yoluyla gerçekleşen hizmet yöntemidir. SVoD'tan farkı sistemde yer alan içeriklerin abonelik hizmeti vasıtasıyla değil abone olunmadan tek bir videonun satın alınma-kiralama yoluyla erişilebilmesidir (Özel, 2020, s.127).

En son seçenek ise AVoD (Advertisement Video on Demand) olarak adlandırılan hizmetini, dünya genelinde milyonlarca kullanıcısı bulunan ve her

kullanıcının aynı zamanda içerik üreticisi olabildiği video paylaşım sitesi olan Youtube örneğiyle açıklamak daha doğru olacaktır. Youtube izleyicilerine videolardan önce veya video arasında kısa kısa reklamlar gösterir. Bu gösterdiği reklamlardan hem kendisi gelir elde ederken hem de içerik üreticisinin gelir elde etmesini sağladığı bir tür gelir modeli oluşturmuştur. AVoD sistemlerde video içeriklerine erişebilmek için herhangi bir ücret ödenmesi gerekmez fakat bu sistemi sağlayan servis sağlayıcıları reklam izlemek istemeyen kullanıcıları için ücretli versiyonlarını da oluşturur. Youtube'dan başlayan örneklemeyle gidilecek olursa 2018'de başlatılan Youtube Premium hizmeti de en iyi örnek olacaktır.

Bu bağlamda dünya genelinde hizmet veren VoD sistemleri izleyiciyi aktif bir role sokarak izleme aktivitesi boyunca aktif kalmalarını sağlar. Video izleme aktivitesi boyunca tüm içeriklerin elimizin altında olmasından mütevellit internet bağımlılığında ortaya çıkan "aşırı" kavramı burada da karşımızda görünerek "aşırı izleme" kavramıyla tanıştırır. Platformlarda yer alan içeriklerin sürelerinin televizyona kıyasla daha kısa sürelerde olması ve televizyondan farklı olarak içeriklerin ardı ardına izlenebilmesi olanağı aşırı izleme durumunu tetikleyen unsurdur. Özel ve Durmaz (2021), dijital platform kullanıcılarının aşırı izleme etkinliklerine yönelik yaptıkları araştırmada, tüm sezon bölümlerinin tek bir seferde platformda yer almasının ardı ardına izleme etkinliğine etki edeceğine belirten kullanıcılarının neredeyse yarısının tek bir oturmada 3-5 bölümü art arda tükettiği ortaya çıkmıştır (s. 376).

Aşırı izleme kavramının dijital platformlardan daha önce de ortalarda dolandığını görsek de dijital platformların seri tüketme özelliğiyle birlikte çok daha yaygın hale gelmiştir. Biz izleyicilerin her anlamda seri tüketiciler olduğumuzu düşünürsek tüm kontrolün elimizin altında olması da aşırı izleme bağlamında cazip gelmiştir. Televizyonda ne yayınlanıyorsa ona razı olan bir izleyici grubundan, kendisine sunulan tüm içeriklere erişimi olan ve içeriği izlediği sırada durdurma, ileri veya geri alma gibi imkanlarının da elinin altında bulunması bu duruma neden olan başka unsurlardır (Ateşalp ve Başlar, 2020, ss. 114-117).

2.5 Global ve Yerel Dijital Dizi-Film Platformları

2.5.1 Netflix

Türkiye'ye 2016 yılında erişilmeye başlanan Netflix platformu, 2022 yılına gelindiğinde Türkiye'de yer alan abone sayısını 3,5 milyon abonenin üzerinde tanımladı. Netflix dünya genelinde yayın yapan ve içerisinde binlerce içeriği kullanıcılarına sunan bir internet dizi-film platformudur. 1997 yılında yayın hayatına başlayan Netflix, ilk olarak DVD kiralama yoluyla içerik aktarma fikrinden ortaya çıktı. Günümüzde de kullanılan şekliyle abonelik hizmeti sağlayarak kullanıcılarına içerisinde bulunan içeriklere sınırsız bir erişim imkanı sağladı. Kullanıcıların neyi beğendiğini, neyi ne kadar beğenip izlediğini ve hangi türleri tercih ettiğini saptayıp buna göre kendisine önerilerde bulunacak sistemini de ortaya çıkardı. Buna göre izleyicilerin neleri tercih ettiklerini bilecek ve ona göre önermelerde bulunacaktı. Zamanla akıllı televizyonlarda ve akıllı telefonlarda kullanılmaya başlanan Netflix, kendi içeriklerini de üretmeye başlayarak içeriklerini zenginleştirme ve dünya genelinde kullanıcılara erişmeye devam etti. Bugün dünya genelinde 200 milyonu aşkın kullanıcısı bulunmaktadır.

2.5.2 Amazon Prime Video

Global anlamda yayın yapan dizi film platformlarından bir diğeri olan Amazon Prime Video, 2020 yılında Türkiye'ye 7.90 TL olarak belirlenen abonelik ücretiyle dahil oldu. Amazon Prime ilk başlarda Amazon şirketinin bir hizmeti olan ve hızlı kargo hizmeti sağlayan bir hizmetti. Sonralarda Prime üyeliğine video izleme, müzik dinleme, oyun içeriklerine erişme gibi birçok içeriği de ekledi ve bu içeriklere Prime üyeliğine sahip herkes ek ücret ödemeden erişebildi. Netflix ile rakip olan Amazon Prime'ın abone sayısının 150 milyonun üzerinde olduğu da görülmüştür.

2.5.3 HBO Max

HBO Max, biraz önce saydığımız iki platforma göre yeni sayılacak bir dizi film platformudur. 2020 yılında hizmet vermeye başlayan HBO Max, Türkiye'de hizmet vermemesiyle birlikte 2021 yılı sonunda açıklanan verilere göre 73.8 milyon aboneye sahiptir.

2.5.4 Disney Plus

Haziran 2022 tarihinde Türkiye'de de yayın hizmeti sağlayacak olan Disney Plus, 2019 yılında hizmet vermeye başladı. HBO Max gibi diğer dizi film platformlarına nazaran çok daha yeni olan Disney Plus, büyük bir başarıya ulaşmasıyla birlikte rakip olacak kadar büyümüş ve 2022 yılının ilk çeyreği itibariyle abone sayısını 130 milyon olarak açıklamıştır.

2.5.5 BLU TV

BLU TV ise diğerlerinin aksine global anlamda değil yerel olarak hizmet veren bir video hizmeti sağlayıcısıdır. 2015 yılında hizmet vermeye başlayan BLU TV, kendi ürettiği içerikleri içerisinde barındırmasıyla birlikte dünya genelinde yayınlanan içerikleri de kullanıcılarına sunar. Türkiye'de yayın yapan yerli platformlar arasında en çok aboneye sahip olma unvanına sahip olan BLU TV, 4 milyonu aşkın abone sayısıyla yayın vermeye devam ediyor.

2.5.6 Exxen

Bir diğer yerel dizi film platformu olan Exxen, Ocak 2021 tarihi itibariyle Türk izleyicisinin karşısına çıktı ve dijital dizi film platformlarının arasına yeni bir seçenek daha eklendi.

2.6 İnternet Üzerindeki Denetimler

İnternet teknolojisinin sunmuş olduğu sınırsız seçenek ve sınırsız evren üzerinde her şeyi yapmak mümkün hale gelir. Fakat her kitle iletişim aracında olduğu gibi internetin de denetlenmesi gerektiği söz konusudur.Toplumda kötü amaçlı düşünen insanların toplumların ortaya çıkışından itibaren var olduğu gerçeği internetin sınırsız anlamda olanaklar sağlaması gerçeğiyle birleştirildiğinde kötü amaçlı kullanılması an meselesi olmuş ve internetin kullanılmaya başlanıp neler yapabileceği görüldüğünde bazı sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sorunlardan bazıları kötü amaçlı kullanıcıların diğer kullanıcıların bilgilerini çalması, erişim izni olmamasına rağmen kendilerine erişim izni sağlaması ve virüs içeren yazılımlarla zarar verme yolunda ilerlediği görülmektedir. Bu sorunların günümüzde dahi devam ettiğini ve teknolojiye bağlı olarak üst seviyelere ulaştığı görülebilmektedir. Bu bağlamda yazılımları ve interneti kötü amaçlı kullanan kişiler hakkında bilişim suçları adında bir suç türü ortaya çıkarılmış ve yasal düzenlemeler getirilmiştir. İnternet kullanımının sınırsızlığından bahsederken herkesin erişebildiği olumlu olumsuz birçok içerik yer almaktadır. Yetişkin bireyler için sorun teşkil etmeyecek içerikler çocukların da kullanımına açık olduğu takdirde olumsuzluklara sebep olabilecektir (Kurbanoğlu, 1996, ss. 119-122).

Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM), hukuk çerçevesi dışarısında kalan, sistemlere erişim izni olunmadan kendisine erişim izni verip başkalarının haklarını ihlal ederek verileri çalma yönünde girişimlerde bulunan şahıslar veya gruplar üzerinde siber suçlar adı altında çalışmalarda bulunmaktadır. EGM, kullanıcıların sosyal medya hesaplarında veya diğer internet mecralarında yaptıkları paylaşımları denetleyerek gerektiğinde haklarında işlem başlatma gibi işlemler uygular. Örnek vermek gerekirse EGM'nin 6 Mart 2022 tarihinde yapmış olduğu basın açıklamasında ülke gündemine oturan zam ve fiyat artışları konusunda provokasyon içeren paylaşımlar yapan hesaplar hakkında işlem başlatıldığını duyurmuştur. Bu bağlamda internette yaptığımız paylaşımlardan sorumlu olduğumuz gerçeği hep karşımıza çıkmakta ve güvenlik güçleri tarafından sürekli olarak denetime girmektedir.

Radyo ve televizyon hizmetlerini denetlemek üzere kurulan Türkiye'nin resmi kurumu RTÜK, internette yapılan yayınları denetleme görevini de kendi üzerine almıştır. Diğer dünya ülkelerinde internetin var oluşundan bu yana yapılan internet düzenlemeleri ülkemizde 21. yüzyılda yapılmaya başlanmıştır. 2018 yılından yayınlanan kanun ile birlikte Türkiye'de isteğe bağlı yayın hizmetlerini internet üzerinden vermek isteyenler tıpkı televizyonda yayın yapabilmek için alındığı gibi yayın lisansı almaya zorunlu hale getirilmiştir. Kanunda katalog suçlar olarak yerini alan intihara yönlendirme, çocuk pornografisi, uyuşturucu maddelerinin kullanımı, müstehcen içerik, fuhuş gibi suçlar yer alır. İnternet üzerinden yayın yapan başta Netflix olmak üzere diğer platformların da içeriklerinde bunların yer alması da yapılacak yayınları sekteye uğratacaktır. Böylesi denetimlerin sadece ülkemizde yapıldığını düşünmek yanlış olur. İnternet global anlamda tüm dünyayı birbirine bağlayan bir ağ olmasından ötürü her ülkenin internet üzerinde yapması gereken denetimler mevcuttur. Biraz önce de bahsettiğimiz gibi dünya genelinde internet üzerinde yapılacak denetimlerin düzenlenmesi internetin var olduğu veya var olmaya çalıştığı yıllara dayanmaktadır. İnternetin içerisinde işlenen suçlarla mücadele kapsamında her ülkenin kendi suç birimi uğraşmaktadır. Bunun yanında internetin yaş fark etmeksizin herkes tarafından ulaşıldığı düşünüldüğünde internet üzerinden yapılan yayınların ve paylaşımların öncelik olarak çocukları ve gençleri korumak olduğu akıllardan çıkmamalıdır (Ergüney, 2020, ss. 103-118).

İKİNCİ BÖLÜM

TELEVİZYON VE İNTERNET DİZİLERİNDE TEMSİL

1. TEMSİL ALANI OLARAK TELEVİZYON VE İNTERNET DİZİLERİ

Televizyonu diğer kitle iletişim araçlarından ayıran özelliği haber verme, eğlendirme gibi işlevlerini işitselin yanında görsel olarak da aktarabilmesidir. Televizyon görüntü aktarma aracı olarak kullanılırken belirli temsil araçlarını da beraberinde getirir. Televizyonda, anlatılan hikayeleri aktarmak üzere oyuncular yer alır ve bu oyunculara belli görevler düşer. Hikayeyi en doğru biçimde aktarabilmek için senaryoda yer aldığı haliyle temsil etmesi gerekir. Televizyon ve internet kendi başına büyük bir evrene sahip olmasıyla birlikte bu evrende büyük bir temsil yapısı oluşturur. Toplumda yer alan belli başlı tiplerin, kişilerin, düşüncelerin, kişiliklerin ve kalıpların yer aldığı düşünüldüğünde toplumu temsil edecek yapının bu yönde oluşacağı da aşikardır. Her toplum kendi toplumsal yapısına göre oluşturduğu için Türk yapımlarında da Türk toplum yapısına göre oluşturulan yapımlar görmekteyiz. Kadının, erkeğin, çocuğun ve aktarılan hikayelerin bu anlamda yer aldığı düşünüldüğünde toplumu bu yönde etkilemesi de an meselesi olarak bakılmaktadır.

1.1 Dizilerde Kadın Erkek Temsili

Toplumların oluşumundan günümüze kadar olan binlerce yıllık süreçte toplumdaki oluşan cinsiyetleri ayıran bir ayrım meydana gelmiştir. Gerek yapılan iş gerekse de günlük hayatta tercih ettiğimiz ve kullandığımız dil, davranış ve düşüncelerimiz olsun her alanda bu ayrımın küçük veya büyük bir parçası haline geliyoruz. Doğduğumuz zaman giydirilen kıyafetlerin renklerinden, verilen oyuncaklara, oyuncaklardan ileride seçilecek mesleklere kadar bütün hayatı saran bir toplumsal cinsiyet meselesi söz konusudur. Tamamen doğduğumuzda edindiğimiz biyolojik cinsiyete bağlı olarak toplumda yer edinen ayrımlar vardır. Kimimiz bahsettiğimiz ayrımların içerisinde bulunmuş kimimiz de buna şahit olmuştur fakat her halükarda içerisinde bulunulmuştur. İçerisinde bulunduğumuz toplumda kadına

ev işi, çocuk bakımı, anaokulu öğretmenliği gibi nispeten daha naif ve en doğru tabiriyle güç gerektirmeyen meslekler sunulurken, erkeğe ise daha güç bazlı tabiri caizse kadının yapamayacağı diye tanımlanan meslekler atfedilmiştir. Oysa toplumda herkesin eşit hak ve hürriyete sahip olduğunu düşünen feminist düşünce buna karşı çıkmıştır. "Kadın evinde oturur, evi temizler, eşi geldiğinde ona yemek yapar karnını doyur." şeklinde toplumun büyük kesiminin dilinde yer edinmiş söz kalıplarına müsaade etmeyen feminist düşünce bu anlamda toplum tarafından kadına ve erkeğe yönlendirilen rolleri yıkma yönünde hareket eder. Fakat toplumda atfedilen bu kalıplar toplumların oluşumundan bu yana gelen ve günlük dile kadar girip hayatımızın her köşesine dahil olmasından ötürü bu ayrımları ortadan kaldırmak zor olacaktır. Toplumsal cinsiyet rollerinden ayrılmak için öncelikle kişilerden beklenen beklentileri indirgemek gerekir. Bir erkek çocuktan sert mizaçlı olması ve bir kız çocuktan naif mizaçlı olmasının beklendiği gibi, bu çocuklara ileride yapacakları meslekler hakkında beklentiye girilmemeli. Her bireyin dünyada var olan her mesleği yapabileceğini, bunun için cinsiyet ayrımlarına ihtiyaç olmadığını göstermek gerekir (Anadolu Üniversitesi, 2019, ss 1-5).

Bir zamanlar televizyonda sabah kuşaklarında yayınlanan evlilik programlarındaki temsil durumu dikkat çekmektedir. Programa katılan erkek ve kadın bireyler belli kıstaslar belirleyerek taliplerini beklemektedir veya bu kıstaslara göre programdan birini seçerek talip olmaktadır. Bu belirlenen kıstaslar tamamıyla toplumda yer etmiş veya programda yer alan kişinin güzellik algılarına oturtulmasıyla birlikte belli maddi durumların da beklendiği görülmüştür. Evlilik programlarında talibi gelen katılımcı sahnede paravanla ayrılan yere geçer ve paravanın diğer tarafındaki talibine sorular sorar. Sorulan sorular genellikle kişiye kendini tanıtması üzerine olsa da sonradan maddiyat ve maneviyat açısından sorulara döner. Kişinin daha önce evlenip evlenmediği, yaşı, mesleği, mal mülk sahipliği, çocuk sahipliği gibi konular katılımcılar için merak konusu olmuştur. Evlilik programlarında daha çok gösterilmeye çalışan kadın modeli, kendisine talip olan bir erkek katılımcının maaş, mal mülk, evlilik konularında kendisinden daha iyi bir konumda yer alarak kişiyle evlenmesi haliyle gerek maddiyat gerekse de maneviyat açısından hiçbir sıkıntı yaşamayacağını düşünen kadın modelidir. Evlilik programlarında yer alan dilin de toplumsal cinsiyet kuramına ters düştüğü aşikardır.

Kadının erkekten beklentileri olduğu gibi erkeğin de evleneceği kadından belli beklentileri yer alır. Bu beklentiler -eğer varsa- çocuğuna bakma, evine bakma, yemek yapma gibi sadece kadına özgüymüş gibi gösterilen toplumsal cinsiyet rollerinin çoğunluğuyla tanımlanabilir. Toplumda cinsiyet rollerinin geçmişten günümüze kadar sıkı bir duvarla ayrıldığını en içten şekilde televizyon üzerinden yayınlanan evlilik programları, RTÜK tarafından yayınlanan kararname ile ülkemizde yayınlarının yasaklanması sonucu uzun bir süre reyting listelerinde yer aldıktan sonra yayınlardan kaldırıldı (Kaya, 2013, 81-109).

Kadın erkek temsilinin televizyon reklamlarında nasıl ele alındığına da bakmak gerekmektedir. Reklamın başarılı bir şekilde izleyene aktarılabilmesi açısından ilgi çekici özelliklere ihtiyacı vardır, böylece izleyen tarafından doğru bir şekilde alımlanmış olur. İlgi çekiciliğin doğru bir şekilde aktarımı için ise reklamda ürünü tanıtan kişinin kimliği önem arz etmektedir. Bir izleyici izlediği reklamda ilgisini çeken birini veya tanıdığı birini (oyuncu, müzisyen, besteci vs.) gördüğü zaman reklama daha çok odaklanır ve daha çok ilgisini çekmesini sağlar, hatta böylece ürünü almaya karar dahi verebilir. Bir zamanlar televizyonlarda yayınlanan ve birçok kişinin ilgisini üzerine toplayan Biscolata reklamlarında yer alan erkek modeli, kaslı bir vücuda sahip şekilde temsil edilmesiyle birlikte kadın izleyicilerin büyük çoğunluğu tarafından takdir toplamıştır. Ergin ve arkadaşlarının (2018) yapmış olduğu araştırmada bu takdirin hem reklamı ve reklamın aktardığını beğenme hem de kadın-erkek eşitliğinin sağlanması açısından sadece kadınların birer cinsel obje niteliğinde gösterilmesinin yerine erkeklerin de buna dahil edilmesiyle birlikte önemli bir reklam olduğunu belirtmişlerdir. Erkek katılımcılar arasından ise genel olarak eleştirilere tutulduğu ve kimisinin reklamda yer alan kişiyi kıskanarak üründen daha çok vücuduna odaklandığını ve bu alanda kendisini yönlendireceğini belirtmiştir (ss. 216-220).

Reklamlarda ele alınan kadın erkek modelinden ve temsilinden devam etmek gerekirse Baştürk ve Şakar (2020) toplumsal cinsiyet rollerinin spora da dahil edildiğini düşünerek televizyonlarda yer alan basketbol reklamlarında da eril dile ve eril temsile maruz kaldığını saptayan bir araştırmada bulunmuştur. Basketbol Milli Takımı için hazırlanan reklamda kullanılan görseller, sloganlar, seslendirmeler, oyuncular tamamıyla bu duruma işaret etmekte ve basketbolun da futbolda olduğu

gibi fiziksel gücün üstünlüğünün önemli olduğu aktarılan bir reklam olduğu sonucuna varmışlardır (ss. 503-515).

İnternet ile birlikte insan hayatına dahil olan sosyal medya mecraları da toplumsal cinsiyet kalıplarının yer alarak insanların kendilerini nasıl temsil edecekleri konusunda yönlendirme yapan birçok insanı içerisinde barındırır. İnternetin ve internet yayıncılığının getirdiği en büyük özelliklerden biri her bireye sağladığı içerik üreticisi olma özelliğidir ve bu bağlamda sosyal medya hesabı olan bir kimse ister anonim -kimliği belli olmadan- isterse de kimliği belli bir şekilde paylaşımlarda bulunabilir. Bu paylaşımlarda toplumun dayattığı cinsel yargılara kadar her konuyu belirtebileceği gibi paylaşımın altında kendisiyle zıt veya aynı yönde fikir belirten başka kullanıcıları da beraberinde getirebilir. Böylece sosyal bir alan oluşur ve iki zıt fikrin karşılaşması meydana gelir. Kendi düşüncelerinden oluşan veya başkasının düşüncesini destekler-yerer nitelikte olan bu paylaşımları sadece toplumsal cinsiyet bağlamında değil toplumda yer etmiş belli kalıplar doğrultusunda birer sarmaşık gibi sardığını söylemek mümkündür. Çalışır (2015), dünyada ilk kurulan sosyal medya mecralarından birisi olan Facebook hakkında ve Facebook kullanıcıları hakkında yaptığı araştırmada, kullanıcıların belli toplumsal yargılardan dolayı Facebook'u paylaşım yapmadan ya da az paylaşım yaparak kullandığını, cinsiyetçi dilin burada da ön plana çıktığını ve internetin özgür bir araç oluşunu sosyal medyada yer alan kalıpların kısıtladığını dile getirmiştir (ss. 287-289).

Dijital dünyada büyük bir yeri olan ve büyükçe bir kitleye sahip olan dijital oyunlarda da kadın erkek temsilinin yer aldığını söylemek mümkündür. Temsil hikaye tabanlı oyunlarda ana karakter olarak yönlendirdiğimiz karakterin erkek veya kadın oluşundan, karakterlerin aralarında veya oyuncu olmayan karakterler-yapay zeka ile kurduğu etkileşim ve diyaloglara kadar dahil olmuştur. Dünyada en çok satış yapan Grand Theft Auto V oyununda yer alan üç ana karakterin erkek olmasıyla birlikte karakterlerden birisi berduş, şehirden uzakta yaşayan ve dili de epey bir bozuk olan birini temsil eder. Oyun içerisinde ana karakterler arasında kadın bir karaktere rastlanmamasına karşılık dışarıda yer alan kadın karakterler hikayeye yer edecek bir konumda yer almaz. Genel olarak iş görüşmeleri, toplantılar, planlamalar erkek karakterlerle birlikte yapılır. Örneği Grand Theft Auto V oyununun nasıl ele

aldığından vermiş olmak tüm oyun dünyasının bu şekilde olduğunu söyleme durumunu gerektirmez. Burada değinilmesi ve üzerinde durulması gereken konu kadın erkek temsilinin televizyonda bulunduğu gibi dijital oyunlarda da bulunduğunu ve gerçek hayattan farksız olabileceğini vurgulamaktır (Onay ve Kıylıoğlu, 2021, ss. 955-993)

Türkiye'de yayınlanan dizilerin geneline bakıldığında, zenginlik-fakirlik zıtlığının fazlaca yer aldığını görmekteyiz. Örneğin erkek oyuncu; zengin, şirket sahibi veya şirket sahibi bir babaya sahip, büyük bir evde yaşayan bireyi temsil ederken kadın oyuncu; bahsetmiş olduğumuz erkek oyuncunun yardımcısı, çalışanı yani altında çalışan birisi olarak yer alır. Bu anlamda kadın karakter için erkek karakter; çekici, hep istenilen ve ulaşılması zor olarak izleyiciye aktarılır ve bu tür dizilerde başından sonuna kadar ya erkek kadını ya da kadın erkeği elde etmek için uğraşır. İnternette yayınlanan Fi dizisini örnek vererek en başta vermiş olduğumuz örneği pekiştirmek doğru olacaktır. Dizide genel olarak erkek karakterin üstün davranışları ve kadının da erkeğin arkasında yer alması olgusu baskın olarak gösterilmektedir. Nisan F. (2020), Fi dizisini baz alarak yaptığı çalışmada tam olarak dizide kadın bedeninin toplumun güzellik algılarına uygun olarak sunulduğunu görmüş ve diziyi izleyenlerin de bu düşünceye paralel bir şekilde hareket ettiklerini dile getirmiştir (ss. 47-111).

Türkiye'de 2005 yılından beri yayınlanmakta olan ve yabancı versiyonundan uyarlanan Survivor yarışması da kadın erkek temsilinin biraz önce verilen örneklerden farksız denebilir. Her sene farklı yarışmacılarla -bazen önceki senelerin yarışmacılarının bir sonraki sene de çağrıldığı görülmüştür- yapılan yarışmanın formatında kadın erkek oyuncular kendilerine sunulan parkurları başarıyla tamamlayarak takımlarını önde tutmaya ve adada kalmaya çalışırlar. Karaduman ve Aydın (2017) tam da bu konuya parmak basarak 2017 yılında yayınlanan yarışmayı baz aldıkları çalışmalarında erkek ve kadın yarışmacıların toplumsal cinsiyet kalıplarına göre davrandığını ve bu kalıpları her geçen bölümde pekiştirdikleri yönünde bir sonuca ulaşmıştır. Gerek yarışmacıların bir oyun kazandıktan sonra yaptıkları sevinçler -söz veya hareket şeklinde- gerekse de iki takım arasındaki veya kendi takım arkadaşları olan ilişkilerinde ataerkil dilin ve davranışların daha baskın olarak yer aldığını saptamışlardır (ss. 26-40).

Şiddet olgusu, her zaman belli bir kesimin beğendiği bir unsur olup izlediğimiz yapımlarda izleyiciye sunulması açısından temsil edilen olgular arasında en çok dikkat edilmesi gerekenlerde başlarda sayılabilir. Dizilerin birçoğunun içeriğinde yer alan silah, çatışma, kan, şiddet, düşmanlık gibi unsurlar geçmişten beri Türk televizyonlarını kimi kesime göre süsleyen kimi kesime göre de lekeleyen bir yapıda oluşturmuştur. Zamanında Türk televizyonlarının vazgeçilmezi ve yıllarca ekranlarda kalan Kurtlar Vadisi dizisi, yerini Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz, İçerde, Çukur gibi kendisinin benzeri dizilerle devam ettirmiştir. Bu ve benzeri diziler yayınlandıkları günlerde reyting listelerinde birinci sırada yer almıştır. Şiddet olgusunun çok fazla sevildiği ve benimsendiği Türk dizilerinde olumsuz örnek oluşturacak birçok unsur yer almaktadır. Bunlardan en önemlisi ve en çok dikkat edilmesi gereken kadına şiddet içeren sahnelerdir. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu tarafından hazırlanan Mart 2022 Raporu'nda yer alan bilgiler ışığında sadece 2022 yılının mart ayında 24 kadın cinayete kurban giderken 19 kadının ise şüpheli bir şekilde ölü bulunmasıyla toplamda 43 kadın cinayetine rastladığını açıklamıştır. Geçtiğimiz sene 2021 yılında sadece bir yıl içerisinde 280 kadının cinayet sonucu hayatını kaybettiği gerçeğini aklımızın bir köşesinde tutarak söylemek gerekir ki televizyonda veya internette yer alan dizilere kadına şiddet olgusunun haftadan haftaya veya bölüm bölüm işlenmesi iç acıcı bir durum olarak gözükmemektedir. Bu bağlamda Türk televizyonlarında 64 bölüm süren ve yayınlandığı dönemde birçok eleştiriye maruz kalan Sen Anlat Karadeniz dizisini örnek vermek yanlış olmayacaktır. Seymenoğlu (2021), çalışmasında dizinin içeriğini, karakterleri, sahneleri birer birer incelemiş ve dizide kadına tecavüz, kadına şiddet, görüntülerde ve kullanılan dilde kadını aşağılama, hakaret, küfür gibi toplumda yeri olmayan sahnelerin her bölümde neredeyse yarısını kapsadığını saptamıştır (ss. 59-128).

Tecavüzü, tacizi, kadına şiddeti normal bir şeymiş gibi her hafta yayınlanan dizilerde göstermek toplumda normalleştirmeyi oluşturmak izleyenlerin bir noktada kadına karşı davranışlarını ve tutumunu etkileyecektir. Alankuş (2009), yazısında kadın bir senaristin dizinin reytingi düştüğü takdirde dizinin yapımcısının bir tecavüz sahnesi istediğini bunun reyting düşme durumunu değiştireceğini kendisine

aktardığını belirtmiştir (s. 6). Böylece kadına uygulanan şiddetin ve kadına yönelik davranışların meşrulaştırıldığı da gözler önüne serilmektedir.

Hegemonik erkekliğin bir başka temsili olan Kuzey Güney dizisinden devam edelim. Dizinin ana karakteri Kuzey, hapisten çıkmış ve askere gitmek isteyen bir karakter olup daha sonra karnındaki yaradan dolayı askere alınmayan, dövüşe meraklı ve kavga etmeye meraklı bir karakterdir. Dizinin tanıtımında Kuzey'in agresif yönlerinin babası Sami'den alındığı belirtilirken Sami ise otoriter ve baskıcı, sinirli bir baba rolünü temsil eder. Kuzey hapse girmeden önce babasının geç vakitte gelmesinden ötürü onu duyacağından ve kızacağından korkarken hapisten çıktıktan sonra ise babası Sami'ye kafa tutmaktan ve karşı çıkmaktan çekinmez. Kuzey, hapiste yaşadıklarından, edindiği deneyimlerden ve askere alınmamasının ardından bir de ilerleyen bölümlerde kendi kardeşinden daha çok kardeşmiş gibi gördüğü arkadaşını kaybetmesinin ardından karakteri daha da ağırlaşmaya devam eder. Baştürk ve Ergül (2014), dizinin sonunda Kuzey'in kendi kardeşi dahil tüm düşmanlarından ve arkasındaki belalardan sıyrılarak uğruna hapse girdiği kızla evlenerek yoluna devam etmesiyle sonlandığını ve Kuzey'in tam zıttı olan kardeşi Güney karakterinin ise hapse girerek tüm ailesi tarafından dışlanmasıyla birlikte son bulduğunu ve Kuzey'in dizi boyunca gösterdiği hegemonik erkeklik davranışlarından birer birer uzaklaştığını saptamışlardır (ss 13-39).

Nasıl ki toplumsal cinsiyet kalıpları ile kadın erkek ayrımı toplumların oluşumdan günümüze kadar süregeliyorsa, toplumda sınıf ayrımı da o eski günlere dayanmaktadır. Üst sınıf olarak hükümdarlar, alt sınıf olarak da köylüler örnek verilebilir. Toplumsal sınıf ayrımları statüye, gelir dağılımına, saygınlığa veya yaşam tarzına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda televizyon dizilerinde de bahsettiğimiz sınıf ayrımlarını sıkça görmekteyiz. Daha önce bahsini geçirmiş olduğumuz zengin-fakir aile dizileri Türk televizyonlarının ve izleyicilerinin vazgeçilmezi olarak karşımıza çıktığından sürekli olarak yapılan dizilere konu olmuştur. Üst sınıfta ve alt sınıfta yer alan karakterlerin günlük hayatı nasıl temsil ettiği de merak konusudur. Bir izleyici kendini alt sınıftan görüyorsa ve alt sınıf olarak kabul ediyorsa, izlediği dizideki üst sınıf karakterlere özenebilir ve onlar gibi olmak isteyebilir. Bu bağlamda üst sınıf olarak nitelendirilen karakterlerin de alt sınıf olan karakterlere bakış açısı ve onlara karşı davranışları önemlidir. Şiddetten sonra

gelen en büyük izlenme araçlarından biri olan aşk unsuru bu dizilerin vazgeçilmezidir ve genellikle rastlanan tablo üst sınıftan bir erkek veya kadının alt sınıftan bir erkek veya kadına aşık olmasıyla ya da aşık olundurmaya çalışılmasıyla birlikte ortaya çıkmaktadır. Yiğit (2012), bu bağlamda Türk televizyonlarında birçok izleyici tarafından benimsenen ve sevilen aynı zamanda Halid Ziya Uşaklıgil tarafından kaleme alınan Aşk-ı Memnu romanının dizisinde yer alan alt ve üst sınıf karakterlerin günlük hayatı nasıl temsil ettikleri hakkında bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda yalıda yaşayan, lüks arabalara binen ve lüks tüketim gerçekleştiren bir üst sınıf temsilinin yanında, üst sınıfın aldığı ürünleri alamayacak olup ürünlerin taklitlerini kullanan ve hayat tarzını üst sınıf gibi benimseye çalışan bir alt sınıf temsili yaparken dizide gösterdiği ürünlerle ve karakterlerle birlikte izleyicinin de bu yönde etkilenmesini ve satın alımlar gerçekleştirmeye yönlendirmesini saptamıştır (ss. 141-142).

Bahsi geçen yapımlar ve örnekler televizyonda yayınlanan yapımların genelini oluştursa da genelden tümünün böyle olduğunu veya olacağını söylemek yanlış olur. Fakat yine genel yapımlar üzerinden yola çıkacak olursak toplumda yer etmiş ve yerinden de kalkmayan toplumsal cinsiyet kalıpları televizyonda veya internette yer alan dizilerde kadın erkek temsilini ve kadına veya erkeğe olan bakışı, düşünceleri şekillendirmiştir. Dizinin hangi dönem çekildiği veya hangi dönemi anlattığı fark etmeksizin her döneme dahil olan toplumsal cinsiyet kalıpları, dizilerde yer alan karakterleri ve dizileri izleyenleri de bir kalıba dökerek şekil almasını ve toplumda yer edinen kalıp düşüncelerin meşrulaşmasına ve normalleşmesine yol açmaktadır. Televizyon dizilerinin dönemleri, kişileri, düşünceleri temsil ettiği düşünüldüğünde temsil duygusunu en doğru biçimde aktararak toplumda yanlış yönlendirmeye yol açmamalıdır. Yıllar önceden oluşan temsil temelinin kendisinden sonra gelecek olanlara örnek niteliğinde olduğu düşünüldüğünde neredeyse değişmeyecek kadar sağlam bir temelle karşımıza çıkar. Öncelik olan olgu kadınlara yönelik yapılan aşağılamaların ve küçük düşürmelerin ortadan kaldırılması olacaktır ki bunun da tabiri caizse yıllardan beridir oluşmuş sağlam temel doğrultusunda zor olduğu ve olacağı görülmektedir.

1.2 Dizilerde Çocuk Temsili

Toplumsal cinsiyet rollerinin ayrılmaya başlaması bir bebek olarak dünyaya gelip ölümüze kadar süren bir süreçtir. Daha bebekken erkek bebeğe mavi, kız bebeğe ise pembe renginin veya bu renklere benzer renklerin tercih edilmesi de bunun göstergesidir. Medya ortamlarında da kız ve erkek çocuğu betimlemelerin bu renkler ve ayrılmalar üzerinden gerçekleştirildiğini görebiliyoruz. Sadece renklerle de kalmayıp ileriki yaşlarında potansiyel olarak yapacağı meslekler yani erkeğe ve kadına atfedilen meslekler bakımından erkek ve kız çocuk seçimlerinin de yapıldığı gerçeğine rastlayabiliyoruz. Türkiye'de TRT'nin aylık olarak çocuklar ve ebeveynleri için çıkardı TRT Çocuk Dergisi'nde de misal takıların yer aldığı bir konunun altında kız çocuk görseli yer alırken teknoloji ile ilgili bir konunun altında ise erkek çocuk görselinin yer alarak cinsiyetleri temsil ettiklerini görebiliyoruz. TRT Çocuk Dergisi, toplumsal cinsiyet rollerinin çocukluktan-bebeklikten başlayarak gösterildiğini ve dergide yer alan çocuk temsillerinin de toplumsal cinsiyet ayrımlarına yönelik olduğunu gördüğümüz örneklerden biridir (Yiğitbaşı ve Sarıçam, 2020, ss. 19-45).

Çocukların dizilere dahil edilmesinin altında birçok sebep yatmaktadır. Çekilen dizi çocuklara yönelik olabilir, senaryonun gerekliliklerinden biri olabilir, drama katmak gerekebilir veya ana karakterin küçüklüğünü göstermek gerekebilir, bunlar da neden olarak sayılabilir. Bazen de çocukların gelişimi üzerinden ailesi doğrultusunda anlam çıkarılması istenebilir. Televizyonda kullanılan çocuk modellerinin geneli de toplumun güzellik algılarına oturmuş haliyle yansıtılmaktadır. Bir bebek bezi veya bir bebek maması yani bebeklerle ilgili bir reklamda hiçbir engeli bulunmayan, güler yüzlü bebekler kullanıldığı görülmüştür. Eğer anlatılması gereken hikayede çocuğun bir engeli yoksa genellikle engelli bir bireyin yer alması tercih edilmez. İnsanlar arasında çatışmalara maruz bırakan gelir durumu, aile durumu, yaşanılan yer gibi demografik özelliklerin de çocukların kendi aralarında sınıf ayrımlarına neden olduğu görülen özelliklerden biridir. Genellikle zengin olan ve üst sınıfı temsil eden çocuk alt sınıf olarak gördüğü çocuğa laf atma, aşağılama gibi zorba davranışlara yönlendirilir. Çocuğun kutsal olarak görüldüğü yapımlar

olduğu kadar, tıpkı kadına uygulanan şiddet gibi çocuğa uygulanan şiddet de ekranlarda gösterilmektedir. Bu ve bunun gibi davranışlar toplumun çocuklara bakış açısını, daha da önemlisi bu ve bunun gibi durumlarla karşılaşan çocukların olumsuz etkilenmesi sonucuna kadar varabilir. Burada sorumluluğun ailede olmasıyla birlikte izlediğinden etkilenen bireylerin sadece çocuklardan ibaret olmadığını aynı zamanda ebeveynler olduğu da ön plana alındığında tehlikenin farkında olmak gerekir. Oluşabilecek sorumsuzlukların ileride çocuğun gelişiminde de büyük etki edebileceğini ve bütün yaşantısında peşinden geleceğini unutmamak gerekir. Televizyonda oluşturan çocuk kimliğinin ve çocuk temsilinin dikkatli bir şekilde yapılması ve herhangi bir olumsuzluğa yol açmaması gerekir (Olgundeniz, 2010, ss. 134-181).

Güven (2014), çocukların yer aldığı beş ayrı diziyi incelerken genel olarak çocukların birer mesaj aracı olarak kullanıldığını, duygu değişim aracı olarak yer aldığını, ana karakterlerin çocuklarının sorun çıkarmayan ve uslu olup ailelerin ise özenilecek yapıda olduğunu, kimi zaman da mağduriyet açısından ve drama yaratmak açısından dizilerde yer aldıklarını söylemiştir (ss. 132-138).

1.3 Dizilerde Liseli Öğrenci Temsili

Gençlik dizileri genel olarak global ve yerel anlamda sevilen türde diziler olmuşlardır. Geçmişte birçok gençlik dizisi televizyon kanallarını renklendirmiş ve izleyicisini eğlendirmiş ve ekrana kilitlemiştir. Yayınlandıkları dönemlerde de izleyici tarafından popüler olan gençlik dizileri her yaşta insanın -bazen çocuklar hariç- her hafta beklediği diziler haline gelmiştir. Günümüzde gençlik dizilerinin durumuna baktığımızda dijital dizi film platformları sayesinde çok daha fazla sayıya ve izleyiciye ulaşmıştır. Bu dijital platformlardan en popülerlerden biri olan Netflix platformunda, gençlik dizileri kategorisi altında eski veya yeni onlarca dizi yer almaktadır.

Gençlik dizilerinin ele aldığı birçok farklı konu yer almaktadır. Ele alınan konular kültüre ve dizinin çekildiği ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir. Bu

farklılıklar sadece konu bazında kalmayıp dizinin içeriğini de etkilemektedir. Amerikan kültürü ile Türk kültürü her anlamda farklı olacağından çekilen dizilerin içerikleri de her anlamda farklılık gösterecektir. Çekilen diziler uyarlama olsa dahi oyuncu ve kültür faktörü devreye girdiğinde farklılıklar meydana gelecektir.

Televizyon ve internet alanında yapılan denetimlere daha önce de değinmiştik. İnternet televizyona göre çok daha fazla alan ve özgürlük sağlamasından ötürü televizyona göre daha rahat bir kitle iletişim aracı olarak karşımıza çıkmıştır. Böyle olduğu takdirde internet üzerinden yayın yapan dijital dizi film platformlarının da televizyonda yayın yapan kanallara nazaran daha rahat oldukları söylenebilir. Durum bunu işaret ettiğinde internet üzerinden yayın yapan Netflix, Amazon Prime Video ve Blu TV gibi hizmetler televizyonda yayın yapan kanallara göre içeriklerini izleyiciye sansürsüz ve doğrudan iletme şansına sahiptir. Bu bağlamda televizyonda yayınlanan veya yayınlanacak yapımlarda sansürlenen veya sansüre uğrayacak içerikler dijital platformlarda daha açık bir şekilde yer alabilir. Fakat bu hususta dikkat edilmesi gereken bir unsur yer alır. Gençlik dizilerinin kitlesinin büyük bir bölümünü gençlerin oluşturduğunu söylemek yanlış bir düşünce olmaz. Erjem ve Çağlayanoğlu (2006), yayınlanan dizilerin gençler üzerinde olan etkilerine yönelik yaptığı araştırmanın sonucunda araştırmada yer alan gençlerin %72'lik oranda izledikleri karakterlerden ve dizilerden etkilendikleri sonucuna varılmıştır (s 28.). RTÜK'ün yaptığı bir araştırmada biraz önce bahsettiğimiz araştırmanın yapıldığı 2006 yılından 2018 yılına kadar geçen süreçte televizyon izleme sürelerinin giderek azaldığını açıklamış olsa da, Televizyon İzleme Araştırmaları Anonim Şirketi (TİAK) 2020 yılının televizyon izleme verilerini kamuoyuna duyurduğunda Türkiye'de bir kişinin ortalama televizyon izleme süresinin 4 saati aşan rakamlara ulaştığını açıklamıştır. 2020 yılında ortaya çıkan korona virüs dönemi sonrası televizyonda ve internet platformlarında dizilerin ve filmlerin izlenme süreleri artış göstermeye devam etmiştir.

İzlenen dizilerden etkilenme hususu çok eski yıllara kadar uzanmaktadır. Sevgili ve çok saygıdeğer sinema oyuncumuz Kemal Sunal'ın oynayarak hayat verdiği Şaban karakterinin yer aldığı Hababam Sınıfı filmleri birçok izleyenin gönlünde taht kuran filmler arasında yer almaktadır. Filmde öğrencilerin gösterdikleri davranışlar, hareketler, birbirleri arasındaki ilişkiler hep söz konusu

olmuştur. Öğrencilerin genel olarak öğretmenler tarafından haylaz olarak adlandırıldığı ve sınıftan kaçma, öğretmenleriyle uğraşma, dersleri aksatma gibi birçok davranışı da sergiledikleri görülmüştür. Durum böyle olduğu takdirde o dönem izlenen ve seneler geçse de eskimeyip zaman zaman televizyonlarda yayınlanan ve her yaşta insanın severek izlediği Hababam Sınıfı filmleri, ardında bıraktığı güzel etkinin haricinde öğrencilerin etkilenmesi ve filmdeki karakterlerin taklidi gibi olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir. Gördüğünü taklit eden öğrenciler hem kendi okul hayatlarını etkilemiş hem de öğretmenlerinin ders işleyişini etkilemiştir. Öğrencilerin sadece okulu ve öğrenciyi konu edinen dizilerden değil daha önce de bahsettiğimiz şiddet içeren dizilerden (Kurtlar Vadisi) de etkilendikleri görülmüştür. Üstündağ (2019), genç izleyicilerin kimleri nasıl rol model aldıklarını araştırdığı bir çalışmada, genel olarak cinsiyet fark etmeksizin izleyen kişilerin yakışıklı-güzel ve diğer karakterlere göre güç bakımından daha önde olduğu karakterleri beğendiklerini ve rol model aldıklarını saptamıştır (s. 42).

Genel olarak genç izleyicilerin dizilerden ve dizilerde yer alan karakterlerden oldukça fazla bir oranla etkilendikleri görülmüştür. Dizilerde ise şiddet, argo, alkol, sigara, uyuşturucu gibi olumsuz örnek oluşturacak davranışların yer aldığı gerçeği ortaya çıkarıldığında genç izleyicilerin dizilerden etkilenmesi de olumsuz sonuçları beraberinde getirecektir. Güler ve arkadaşları (2009), 18 yaş altı için yasak olan uyuşturucu ve alkolün yanında bir de intihar düşüncesinin lise öğrencileri arasında ne denli konuşulduğunu veya kullanıldığını araştırmaya koyulmuş, araştırma sonucunda ise %20'lere yakın bir kısmın yıl içerisinde intihar düşüncesini akıllarından geçirdiklerini ve yine aynı orana yakın bir kısmın sigara ve alkol kullandığı ortaya çıkmıştır (s. 344). Durum böyleyken dizilerden kendine rol model edinen genç izleyiciler için bu durumun iç açıcı bir durum olmadığını söylemek mümkündür. Dünya genelinde her yıl bir milyonu geçen sayılarda kişinin intihar ettiğini, milyar rakamlara ulaşan sigara, alkol ve uyuşturucu kullanan bireylerin olduğunu ve yine bunların sebep olduğu ölüm sayılarının bir hayli fazla olduğu gerçeğini de akıllardan çıkarmamak gerekir. Hal böyle olunca her ne kadar dizilerin çekilme amacı özendirmek değil de farkındalık yaratmak olsa da izler kitlenin bir çoğunluğu tarafından etkilenmelerin gerçekleştiğini de unutmamak gerekir.

Etkilenme durumu sadece uyuşturucu gibi olumsuz davranışların yanı başında izleyenlerin rol model aldıkları karakter gibi olma çabalarını da beraberinde getirerek kendi karakterini, giyim tarzını, konuşma tarzını, aksesuarlarını vs. tıpkı dizide gördüğü gibi oluşturma çabaları da dikkat çeken başka bir husus olmuştur. Bu açıdan Türk N. (2020) araştırmasının sonucunda araştırmada yer alanların büyük bir kısmında bu tip bir etkilenmenin söz konusu olduğunu fark etmiştir (s. 60). Hal böyle olunca dünya genelinde geçmişten şimdiye kadar yayınlanan lise dizelerinin çok izlenenlerine bir göz atmak gerekmektedir.

1.3.1 Global ve Yerel Olan Lise Dizileri

1.3.1.1 Arka Sıradakiler (2007)

Arka Sıradakiler (2007), Türk televizyonlarında 6 sezon içerisinde 193 bölüm yayınladıktan sonra final yapan bir gençlik dizisidir. Bir grup lise öğrencisinin hikayesini anlatan dizide haliyle mekan lisedir ve dizi içerisinde ele alınan konular çete kavgaları, uyuşturucu, haraç olarak sıralanmaktadır. Yayınlandığı günlerde reyting listelerinin başlarında yer alan dizide sadece 9 bölümü incelendiğinde 27 adet birbirinden ayrı suçun defalarca kez ekranlarda gösterildiği saptanmıştır. Dizide yer alan öğretmen karakterlerin birçoğunda öğrencilere karşı olumsuz bir tutum yer almakta ve öğrencilerde rastladıkları sorunların çözülmeye çalışılmasının da bir sonuca ulaşmayacağını düşünmektedir. Öğrencilerin de öğretmenlerinin bu düşüncelerini haksız çıkarmayacak nitelikte olduğu ve genel olarak kavgacı ve çete içerisinde bulunan gruplardan meydana geldiklerini söylemek genel kanılar arasındadır. Bu davranışların başlarda daha baskın olduğu görülmekte bölümler ilerledikçe baskınlık miktarı da azalmaktadır. Dizide yer alan suçların ve suç içerikli sahnelerin sıklığı ve suçları işleyen karakterlere herhangi bir ceza verilmemesi ise yayınlandığı dönemde izleyicisine olumsuz etkiler bıraktığı yönünde düşüncelere yol açmaktadır (Kıncal, Şahin veTüzel, 2012, ss. 244-265).

1.3.1.2 Hayat Bilgisi (2003)

Gani Müjde tarafından yazılıp Tarkan Karlıdağ tarafından yönetilen Hayat Bilgisi (2003) yayınlandığı 4 sezona 137 bölüm sığdırarak uzun süre boyunca ekranlarda kalmayı başarmıştır. Yayınlandığı dönemde reyting listelerinde yer almayı başararak birçok izleyici tarafından benimsenerek izlenmiştir. Dizinin ana karakteri olan Afet Hoca, kardeşini de beraberinde getirdiği yeni bir lisede göreve başlar. Afet Hoca'nın karakteri öğrenciler iyi ve hoşgörülü davranan, gerektiğinde öğütler vererek yol gösteren bir yapıda olduğundan kimi öğrenci tarafından kendi ailesinden daha yakın görülerek anne figürüne yakın bir yapıya bürünmüştür. Tabii ki hikayenin geçtiği okulda her şey güllük gülistanlık ilerlemez, hikayelerin birçoğunda rastladığımız gibi. Amil Bey, okul müdürü olarak gerek okulun yegane öğretmeni Afet Hoca gerekse de onun evlatları gibi gördüğü öğrencilerine problemler yaşattığı dizinin bölümlerinde görülmüştür. Dizinin izleyicileri için dizide yer alan her detayın önem arz ettiğini söylemek de mümkündür. Futbol oynadığı için Ortega (eski Fenerbahçe Spor Kulübü futbolcusu) lakabı takılan Sedat karakterinin haricinde diğer karakterler de buna benzer lakaplar takılmıştır.

Müdür Amil Bey'in yardımcısı olan Mennan karakterine hayat veren Erdal Türkmen verdiği geçtiğimiz yıllarda verdiği bir röportajda şu ifadelere yer vermiştir: "Mennan karakteri için balıklama atladım, dizide sağlam bir ekibin yer alması bana güven sağladı. Düşünüldüğü gibi Mennan karakteri Amil'in yardımcısı değil hayatına anlam katmaya çalışan saf bir karakterdir, halktır. Hayat Bilgisi dizisi hepimizin ortak dertlerini konu almasından dolayı yaşı büyük veya küçük olsun her izleyici ekrana bağladı. Dizinin tekrar çekilmesini isteyenler oldu ama o zamandan bu zamana çok şey değişti, ki tekrar çekilmeye çalışıldı ama başarılı olmadı.".

1.3.1.3 Pis Yedili (2011)

Hayat Bilgisi'nde olduğu gibi senaryosu Gani Müjde tarafından yazılmış olup Osman Taşçı tarafından yönetilen Pis Yedili (2011) dizisi yayınlandığı 3 sezonluk dönemde bünyesine 101 bölüm sığdırarak Türk televizyonlarında lise öğrencilerinin olduğu dizilerden birisi olmuştur. Dizinin konusu kendi semtlerinde bulunan okulun talihsiz bir olay sonucu kullanılamaz hale gelmesinin ardından bir grup öğrencinin zengin öğrencilerin yer aldığı özel bir koleje gönderilmesini ve kolejde yaşadıklarını anlatmaktadır. Burada zengin öğrencilerin üst sınıf sonradan gelen öğrencilerin de alt sınıf olarak gösterildiklerini eklemek gerekmektedir.

Eroğlu (2013), dizide küfür, lakap, şiddet söylemi, hırsızlık gibi hoş olmayan davranışların yer aldığını söylerken bu davranışların ise genel olarak dizide alt sınıf olarak gösterilen öğrencilere atfedilmesi de dikkat çeken bir husus olmuştur. Sonuç olarak ise dizinin gençler üzerinde olumsuz sonuçlara yol açabileceği kanısına varmıştır (ss. 43-48).

Hayat Bilgisi'nde gördüğümüz karakterlerde birbirine lakaplar üzerinden hitap etme durumu Pis Yedili dizisinde de görülmüştür (çabuk sinirlenen arkadaşlarına Trafo lakabı takmaları gibi). Karakterlerin kullandıkları dillerde ikonik özellikler de öne çıkmaktadır. Deveci (2014), dizilerde kullanılan dillerin öğrenciler üzerindeki etkisini araştırmaya koymuş ve Pis Yedili dizisinin de dahil olduğu araştırmanın sonucunda araştırmada yer alan 14 öğrencinin dizilerde kullanılan kelimelere kendi yaşamlarında da yer verdiklerini görmüştür (ss. 99-112).

1.3.1.4 Aşk 101 (2020)

Aşk 101 (2020), dizisi biraz önce sıraladığımız dizilerden farklı olarak televizyonda değil de bir internet dizi film platformu olan Netflix'te yayınlanmıştır. İnternette yer alması ile birlikte platformda yer alan birçok kullanıcı tarafından izlenen dizi 8'er bölümden oluşan 2 ayrı sezonuyla yer almaktadır. Dizinin konusu ise öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun okulda istemedikleri 5 öğrencinin hem kendi aradıklarında yaşadıklarını hem de

okuldan atılmalarını engelleyecek oyu veren öğretmenlerini beden öğretmenlerine ayarlamaya çalışmaları oluşturmaktadır. Öğrencilerden biri hariç geride kalanların kavgacı ve agresif bir yapıda olduklarını söylemek mümkündür. Aynı zamanda dizinin internette yayın yapan bir platformda yayınlanmasından ötürü alkol, sigara gibi olumsuz örnek teşkil eden sahnelerin yer aldığı da görülmüştür. Dizinin global bir dijital platform olan Netflix tarafından çekilmesi ile dizide Türkiye ve geçtiği şehir olarak İstanbul'a ait kültürel unsurların yer aldığı da gözlemlenen başka bir husus olmuştur (Şahin, Uygun ve Sipahi, 2021, ss. 235-257). Geçtiğimiz yıl yayınlanan 2. sezonunun ardından final yapmıştır. Dizide yer alan Osman karakterinin başta eşcinsel olması planlanmış fakat daha sonra bu durum değiştirilmiştir.

1.3.1.5 Sex Education (2019)

Netflix platformunda yayınlanan başka bir dizi olan Sex Education, 8'er bölümden oluşan 3 ayrı sezonuyla birlikte 2019 yılında yayınlanmaya başlamıştır. Dizinin konusu terapist olan annesinden öğrendiği bilgileri, cinsel yardıma ve bilgilendirmeye ihtiyaç duyan okul öğrencileri üzerinde kullanmaya çalışan iki arkadaş üzerinden ilerler. IMDB (Internet Movie Database) oylamasının ardından 8.4 puana erişen dizide konusu gereği birçok cinsel sahneye yer verdiği de görülmüştür. Dizi, 18 yaş ve üzerinin izleyebilmesi açısından yaş sınırlamasına tabi tutulmuştur. Yayınlanan bölümler içerisinde bolca seks sahnesinin yer almasının yanında sigara, alkol kullanımının ve eşcinsel ilişkilerin yer aldığını da söyleyebiliriz. Geçtiğimiz yıl yayınlanan 3. sezonunun ardından 4. sezon onayı aldığı da açıklanmıştır.

1.3.1.6 Riverdale (2017)

Amerikan kanalı olan The CW'de yayınlanan Riverdale dizisi bir grup lise öğrencisinin lise maceralarının anlatıldığı başka bir dizi olarak karşımıza

çıkmaktadır. 6 sezonu yayınlanan dizi günümüzde de yayınlanmaya ve izlenmeye devam etmektedir. The CW kanalının yanında Netflix platformu da diziyi yayınlayarak üyelerine sunmaktadır. Dizinin başlangıcı Riverdale kasabasında meydana gelen bir cinayet ve bu cinayeti araştırmaya koyulan kasabalının yanında bir grup lise öğrencisi oluşturur. Dizide yer alan ana karakterlerin liseye giden öğrenciler olduğunu düşünürsek ilk sezonunda yaşanan cinayetin çözülmesinde büyük rol oynamışlardır. Diğerlerinde olduğu gibi bu dizide de alkol, uyuşturucu madde, sigara, şiddet ve cinsellik unsurları dikkat çekmektedir.

1.3.1.7 Teen Wolf (2011)

Yayınlandığı 6 sezonun içerisinde 100 bölümü barındıran Amerikan yapımı dizi, içeriğinde fantastik ögeler barındıran lise öğrencilerini konu alan başka bir dizidir. Dizide yer alan bir karakterin kurt adam tarafından ısırılması sonucunda yaşadıklarını kendisi ve arkadaşları açısından anlatmaktadır. Geçmiş dönemde yayınlanan bir filmden uyarlanan Teen Wolf dizisinin 2022 yılında tekrar bir filmi çekileceği dizinin yapımcısı tarafından açıklanarak dizinin sona erdiği 2017 yılından beri bekleyişte olan izleyicisinin bekleyişinin sona erdiğini belirtmiştir.

1.3.1.8 Elite (2018)

Bu aşamada değerlendireceğimiz Elite (2018) dizisi, araştırmaya konu olmasından ötürü sonda yer alan iki diziden bir tanesidir. Konusu itibariyle geçtiğimiz yıllarda Türk televizyonlarda yayınlanan Pis Yedili dizisi ile benzer bir yönü yer almaktadır. Elite dizisinde de alt sınıftan gelen birkaç öğrenci, İspanya'nın seçkin okullarından biri olan ve üst sınıfın gittiği bir okula gitmeye ve adapte olmaya çalışmaktadır. Başlarda iki grup arasında yaşanan çatışmanın fazlasıyla belirgin bir yapıda olmasının ardından zaman geçtikçe birbirleriyle nispeten anlaşan ve adapte olan bir duruma gelmektedir.

Son sezonu 2022 yılının Nisan ayında yayınlanan Elite dizisi 8'er bölümden oluşan 5 sezonuyla Netflix platformunda yer almaktadır. Diziyi başlattığınız zaman bir uyarı yazısı yer alır ve şöyle bir ifade yer alır: "Yetişkinlik Düzeyi: 18+, cinsellik, çıplaklık, argo, madde kullanımı, cinsel şiddet, kendine zara verme". RTÜK'ün koruyucu sembol sistemine benzer olarak Netflix de dizi veya filmler başlamadan önce ekranın üst kısmında buna benzer bir uyarı gösterir. Elite dizisinin ilk sezonu da okulun seçkin ailelerden birinin kızı olan öğrencinin cinayete kurban gitmesini konu alır ve çoğu kimse cinayetin okula sonradan gelen öğrenciler tarafından yapıldığı düşüncesine girmektedir. Bunun nedeni ise öldürülen kızın okula sonradan gelen alt sınıf öğrencilerinden birinin abisiyle ilişkisi bulunmasıdır. Durum böyle olunca da ilk olarak şüphelenilen isimler onlar olmuşlardır.

Bütün bu olanları bir kenara bıraktığımızda dizide göze çarpan başka bir husus daha yer almaktadır. Okula sonradan gelen alt grupta yer alan Nadya karakteri Müslüman ve baskıcı bir aileden gelmektedir. Abisi Omar da aynı şekilde Nadya gibi baskıya uğramaktadır. Nadya okula giderken, Omar karakteri kendi dükkanlarında babasının ve annesinin yanında durup yardımcı olmaktadır. Bu iki karakter de başlarda belirlenen çizgilerden kati suretle çıkmaya karakterlerdir. Okuldaki bazı öğrenciler tarafından ırkçı söylemlerle karşılaşan Nadya karakteri, okul müdürü tarafından da baş örtüsünün çıkarılmasını istemesiyle karşılaşmıştır. Hayatını kesin çizgilerle sınırlayan Nadya karakteri ilerleyen bölümlerde yanlışlıkla da olsa içki içmiş ve diğer öğrencilerin yaşam tarzına adapte olma yolunda ilerlemiştir. Nadya karakteri daha sonralarda ise Guzman karakteriyle sevgili olarak çeşitli sevişme sahnelerinde yer almıştır. Son olarak ise 3. sezon sonunda Amerika'ya giderek öğrenimine orada devam etmeye başlamıştır. Omar karakteri ise, dizide yer alan başka bir erkek karakter olan Ander karakteri ile eşcinsel bir birliktelik yaşamaya başlamış hatta Ander karakterinin evine taşınarak birlikte yaşamaya başlamışlardır. İkilinin de birçok sevişme sahnesinin yer almasıyla birlikte diziye 4. sezonunda dahil olan Patrick karakterinin de dahil olmasıyla ve o karakterin de eşcinsel bir kimlikte yer almasıyla bu durum daha da fazla gösterilmeye başlanmıştır (Yeğin, 2021, ss. 1487-1521).

1.3.1.9 13 Reasons Why (2017)

Son olarak değineceğimiz ve araştırmaya konu olan diğer dizi 13 Reasons Why (2017) dizisi Türkçeye Ölmek İçin On Üç Sebep olarak çevrilmiştir. İlk üç sezonunda 13, final sezonu olan 4. sezonunda ise 10 bölüm yer alan dizi, isminden de yola çıkılarak tahmin edilebileceği gibi, bir genç kızın intiharını ve intiharının nedenlerini anlatmaktadır. Dizinin ana karakteri olan Hannah, intihar etmeden önce arkasında 13 adet ses kaydı barındıran kasetler bırakmış ve bu kasetleri ise okuldaki bazı öğrencilere yollamıştır. Öğrenciler ise kasetleri dinleyerek Hannah'nın intihar etmesinin ardındaki sebepleri Hannah'nın kendi ağzından dinlemekte ve öğrenmektedir. Kasetler dinlendikten sonra ise Hannah karakterinin ne tür zorbalıklara ve zorluklara maruz kaldığını, ne tür acılar yaşadığını ve bunlara kimlerin sebep olduğunu öğrenmeye çalışanlar aslında kendilerinin bir bir sebep olduğunu öğrenmiştir.

Netflix tarafından hazırlanan dizide konu intihar gibi hassas konular olmasından ötürü uyarılar fazlasıyla bulunmaktadır. Elite dizisinde olduğu gibi şöyle bir uyarı yer almaktadır: "Yetişkinlik Düzeyi: 18+, şiddet, cinsellik, argo, madde kullanımı, cinsel şiddet, intihar". Dizinin ilk bölümünde oyuncular da intihar konusunun hassaslığına değinmekte ve kısa kısa konuşmalarla izleyiciyi uyarmaktadır. İzleyiciye eğer kendine güvenmiyorsa yanında güven sağlayan birisiyle izlemesini, sorun halinde kendi yerel ekiplerinden (911 veya 112 gibi) yardım alabileceğini veya kendi internet sitesinden de sorulara cevap bulabileceğini belirten oyuncular, dizinin tamamen kurgu olduğunu belirtirken intiharın düşüncesinin ne kadar fazla konuşulursa o kadar fazla kolaylaştığını da eklemektedir. Bahsi geçen internet sitesi daha sonradan değiştirilmiş ve yardıma ihtiyaç duyulabilecek diğer yapımları da içerisinde barındırarak yardım etme konusunda hizmete devam etmektedir.

Dizinin intihar açısından farkındalık yarattığını düşünenler kadar intiharı bu kadar açık bir şekilde göstermesinin toplum açısından doğru olmadığını

düşünenler de yer almaktadır. Dizi ilk yayınlandığı zaman Hannah karakterinin intihar ettiği sahnenin yaklaşık olarak üç dakikalık bir sahneyle gösterilmekteydi fakat Netflix yetkilileri, tepkileri ve tartışmaları göz önünde bulundurarak sahnenin diziden çıkarılması kararını verdi. Sahnenin bu kadar rahatsız edici bir nitelik taşımasındaki sebebin ise intiharın ne kadar kötü ve acı verici, tasvip edilmeyen bir şey olduğunu göstermek olduğu da açıklanan başka bir unsurdur. Dizi yayınlandığı sene Twitter üzerinden hakkında en çok konuşulan ve en çok paylaşım yapılan dizi olması ile birlikte, Netflix platformunun en çok izlenenler listesinde ilk 10'da yer almaktadır. 13 Reasons Why dizisini puanlayanlar arasında IMDB 7.6 olarak nitelendirirken, ilk sezonu Rotten Tomatoes kullanıcılarının %80'i tarafından beğenilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2018 yılında yayınlanan verilere göre 2018 yılı içerisinde 3 bini aşkın kişinin intihar sonucu hayatını kaybettiğini açıklamıştır. Yapılan başka bir araştırmada ise dizinin dünyada yayınlanmasının ardından intihar aramalarının artış gösterdiği yönünde olmuştur. İntiharın dünya genelinde bu kadar hassas bir konu olmasıyla birlikte intiharın sadece intihar eden için değil arkasında kalanlar için de acı verici olduğunu anlatan ve farkındalık yaratmaya çalışan 13 Reasons Why dizisi birçok eleştiriye maruz kalsa da platformda yer alan dizilerden en çok izlenenler arasında yer almaktadır.

1.4 Popüler Kültür Bağlamında Diziler

Son bölüme geçmeden önce değinilecek olan son konu ise popüler kültür olacaktır. Popüler kültürü anlamak için öncelikle popüler kavramını araştırmak gerekir. Günümüzde toplum tarafından en çok tercih edilen veya tüketilen anlamını doğurmaktadır. Popüler kültürün halkın kültürü olduğunu ifade eden görüşlerin yanlış bir görüş ifade ettiğini belirten Erdoğan (2004), popüler kültürü şu şekilde tanımlamıştır: "Popüler kültür kapitalist düzende malların üretimi, pazarlanması, dağıtılması ve tüketilmesine dayanan bir kültürdür." (s. 4). Bu tanımdan yola çıkarak

söyleyebiliriz ki popüler kültür bize neleri tüketeceğimizi ve nasıl tüketeceğimizi bize aşılayan bir kültür türü olarak karşımıza çıkmıştır.

Dönemine ve modasına uygun olarak satın alıp giydiğimiz kıyafetler, tükettiğimiz yiyecekler, izlediğimiz dizi veya programlar, oynadığımız oyunlar ve daha nicesi birer popüler kültür ögesi olarak karşımıza çıkar ve bu bağlamda bize dayatmalarda bulunur. Sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, televizyon ve sinema sektöründe havalı bir şeymiş gibi veya gerekli bir şeymiş gibi gösterildi. Son zamanlarda çokça konuşulan Peaky Blinders dizisinde Thomas karakterinin ve diğer karakterlerin havalı bir şekilde sigara kullanması izleyicilerin birçoğu tarafından çok beğenilmişti. Popüler kültür ile birlikte sigaranın, alkolün veya uyuşturucu madde kullanımının iyi bir şeymiş gibi gösterilmesi izleyenler tarafından etkilenilmesine sebep oldu (Erdoğan, 2004, s. 13).

Kitle iletişim araçlarının kitleleri bir araya getirmesi özelliğiyle birlikte popüler kültür ile ilgili yapılan görüşler kitle iletişim araçlarını da popüler kültür ile ilişkilendirmiştir. En basitinden popüler olan ya da popüler oldurmaya çalışılan bir ürünün reklamı televizyon reklamlarında veya film öncesi sinemada gösterilen reklamlarda çok rahat bir şekilde tüketimine katkı sağlanabilir veyahut artırılabilir. Güllüoğlu (2012) popüler kültürün televizyonla ilişkisini araştırmasının sonucunda tüketim toplumu olarak adlandırılan yeni toplumun oluşturduğu beklentilerin televizyon programların oluşmasında birer ölçüt olarak görüldüğünü ifade etmiştir (s. 84). Bu düşünceyi yorumlamak gerekirse, dizilerde kadın erkek temsilini incelerken bahsettiğimiz kadını küçük gösterme ve aşağılama durumlarının, şiddetin, tacizin ve tecavüzün meşrulaştırılmasının tamamen tüketimle alakalı olduğunu, izleyici bu tür yapımları ne kadar tüketirse bir o kadar bu türle karşılaşacağını söyleyebiliriz.

Yayınlanan dizilerin ilgi çekici özellikler taşıması için izleyicinin ne istediğine karar verip ona göre cevap vermesi gerekmektedir. Bu sebeple popüler kültür neye nasıl cevap vereceğini çok iyi bilmesinden ötürü popüler olanı kullanmaktadır. Dizilerde yer alan karakterler ve karakterleri canlandıran oyuncular, karakterlerin dizideki kişilikleri, görünüşleri veya kullandığı eşyalar çoğunlukla izleyicinin istek ve görüşleri doğrultusunda hazırlanır. İzleyicinin neyi tercih ettiği ise popüler kültür ürünleri ve dayatması sonucu izleyiciye sunulmaktadır (Zorlu, 2016, ss. 84-96).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NETFLIX ELITE VE 13 REASONS WHY DİZİLERİNİN İZLEYİCİLER TARAFINDAN ALIMLANMASI

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusunu, internet üzerinde yayın yapan ve içerik hizmeti sunan Netflix'in geçtiğimiz yıllarda çıkardığı Elite ve 13 Reasons Why dizilerinin sansürsüz bir biçimde platformda yer alması ve dizilerde yer alan içeriklerin izleyenler üzerinde ne tür etki bıraktığı unsuru oluşturmaktadır. Her iki dizinin içeriğinde de uyuşturucu, alkol, sigara, şiddet, cinsel şiddet ve intihar-ölüm gibi hassasiyet içeren konuların işlenmesi araştırmanın konusunu pekiştirmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Her iki dizide de uyuşturucu, alkol, sigara, şiddet, cinsel şiddet ve intihar-ölüm gibi hassasiyet içeren konuların gençlik dizilerinde sansürsüz bir şekilde yer alması izleyen genç kitle üzerinde etki bırakması düşüncesini doğurmaktadır. Bu sebepten ötürü araştırmanın asıl amacı araştırmada yer alacak diziler ve benzeri dizilerin içeriğinde hassasiyet içeren unsurlara yer vermesinin ve bu içerikleri de lise ve lise öğrencileri üzerinde tasvir etmesinin izleyen genç kitle üzerinde nasıl ve ne derece alımlandığını saptamak olacaktır. Burada asıl amaç biraz önce bahsettiğimiz konuya açıklık getirmek olacaktır ve sonrasında akıllarda meydana gelen ve gelebilecek sorulara yanıt bulmak olacaktır. Genç yaşlardaki izleyicilerin izledikleri dizilerden çok çabuk etkilenmesi ve dizideki karakterleri benimsemeleri de önem arz eden başka bir konudur. Araştırma sorulara yanıt bulma bakımından önem kazanmıştır.

3. HİPOTEZLER VE PROBLEM CÜMLESİ

İnternet üzerinde yayın yapan platformların, başta Netflix, içeriklerinde sansürün yer almaması da akıllarda bazı soruları getirmiştir. Dünya üzerinde gerek televizyon gerekse de özgür bir alan olan internet alanlarında gerekli denetim mekanizmaları yer almaktadır. RTÜK gibi televizyonu ve interneti denetleyen denetimci mekanizmaların birincil hedefleri çocuk ve genç kitleyi korumak üzerine olmuştur ve bu anlamda denetimlerde bulunulmuştur. Dijital platformların içeriklerinin de çoğunlukla genç kitleye hitap eden gençlik dizilerinin oluşturduğunu düşündüğümüzde, bu içeriklerin sansürsüz bir şekilde ekranlara gelmesi de soruları beraberinde getirmiştir.

Araştırmada iki adet hipotez yer almaktadır:

1. H1 Hipotezi: Dijital platformlarda yer alan gençlik dizilerinde bulunan lise ve lise öğrencisi temsilinin içeriklerinde; alkol, uyuşturucu, cinsellik, sigara, şiddet, cinsel şiddet, ölüm ve intihar gibi hassas konuları barındırması izleyen genç kitle üzerinde etki bırakır.
2. H2 Hipotezi: Dijital platformlarda yer alan gençlik dizilerinde bulunan lise ve lise öğrencisi temsilleri izleyen genç kitlenin karakterlere, hikayeye ve yaşantılara özenmesi sonucunu doğurur.

Araştırmanın merkezinde yer alan hipotezler problem cümlelerini beraberinde getirmiş ve bu bakımdan problem cümleleri hipotezlere bağlı olarak oluşturulmuş ve cevaplanmaya çalışılmıştır.

4. YÖNTEM

Araştırmada kullanılacak yöntem, araştırmanın amacını tam anlamıyla karşılaması açısından nitel araştırma yönteminin görüşme metodu kullanılarak oluşturulmuştur. Bu anlamda verilerin toplanması açısından bir soru formu hazırlanmıştır ve araştırmayla ilgili sorulardan oluşmaktadır. Bahsi geçen soru formu ekler bölümünde yer almaktadır. Soru formu araştırmaya katılan katılımcılara

doğrudan sorularak fikirleri alınmış ve sorulan sorular yanıtlara kavuşmuştur. Verilen çözümlenmesinde Stuart Hall'un ortaya atmış olduğu kodlama-kodaçımlama modelinden yararlanılmıştır.

Hall'un yaratmış olduğu bu modelde her izleyicinin kendisine iletilen mesajları farklı olarak aldığını ortaya atmıştır. Dominant alımlamada izleyici kendisine iletilen mesajı olması gerektiği gibi alımlar. Bir diğer alımlama olan müzakereci alımlamada ise izleyici kendisine iletilen mesajı hem benimser hem de reddeder. Son olarak ise muhalif alımlamada, izleyici kendisine iletilen mesajın tüm iç yapısını anlar ve buna karşın olarak bir tutum oluşturur (Hall'dan aktaran Aydın, 2007, ss. 124-126).

5. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini internet üzerinde yayınlanan gençlik dizileri ve dizilerin temsilinde yer alan lise ve lise öğrencileri oluşturmaktadır. Kota örnekleme tekniği ile seçilen 9 adet üniversite öğrencisi ise araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Araştırmada seçilen dizilerin platformda 18+ ibaresi ile yer alması sebebiyle 18 yaş üzeri ve öğrenim görmekte olan öğrenciler seçilmiştir. Araştırmayı doğru temsil edebilmesi açısından araştırmada yer alan öğrencilerin her iki diziyi de izlemiş olması örneklemin daha uygun bir şekilde oluştuğunu göstermiştir.

6. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Bu kısımda görüşme yapılan öğrencilerden elde edilen bilgiler ve fikirler gösterilip daha sonra ise bir değerlendirme sürecine girecektir. Katılımda bulunan öğrencilerin isimleri gizli tutulacak olup kendilerini isim ve soy isimlerinin baş harfleri temsil edecek, yanlarında da cinsiyet ve yaşları belirtilecektir.

6.1 Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmada yer alan katılımcılar 6'sı kadın, 3'ü ise erkek olmak üzere 9 kişilik bir grup oluşturmaktadır. Bu 9 kişiden 4'ü 21, 3'ü 22, 1'i 23 ve geriye kalan son kişi de 24 yaşındadır. Araştırma konusu gençlerden ve gençleri dizi alan gençlik konularından oluştuğundan 18-24 yaş aralığında seçim yapılmıştır. Araştırmaya katılan tüm öğrencilerin lisans öğrencisi olduğu bilgisini de aktarmak gerekir. Bu bağlamda katılımcılardan 3'ü Kocaeli Üniversitesi Radyo Televizyon ve Sinema öğrencisi, 2'si Marmara Üniversitesi Bankacılık öğrencisi, 1'i Yıldız Teknik Üniversitesi Matematik Mühendisliği öğrencisi, 1'i Bahçeşehir Üniversitesi Reklamcılık öğrencisi, 1'i İstanbul Kültür Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenlik öğrencisi ve son olarak da 1'i Abant İzzet Baysal Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği öğrencisidir.

6.2 Katılımcıların Televizyon ve İnternet Kullanımlarına İlişkin Bulgular

Araştırmada yer alan katılımcılara araştırmaya konu olan dizilerle alakalı sorulara geçilmeden önce televizyon ve internet kullanımlarına ilişkin sorular sorulmuştur. Öncelikle "Günlük ortalama ne kadar televizyon seyrediyorsunuz?" sorusuna verilen cevapları incelemeyle başlayalım. Bu bağlamda %44,4'lük bir kısmı oluşturan kısım 1-2 saat izlediğini belirtirken, %22,2'lik kısım hiç izlemediğini belirtmiştir. Geriye kalanlarda ise %11,1'i 1 saatten az, %11,1'i 2-3 saat aralığında, son olarak da %11'1'i 3 saatten fazla seçeneğini işaretlemiştir. Büyük paydayı oluşturan 1-2 saat aralığını seçenlerden 3'ü kadın 1'i ise erkektir.

Günlük ortalama televizyon sürelerinin öğrenilmesinin ardından "Televizyon izleme veya izlememe nedeninizi kısaca açıklar mısınız?" sorusu yöneltilmiştir. İlk olarak televizyon izleme nedenlerini açıklayanları inceleyelim. Verilen yanıtlar genel anlamda günün stres ve yorgunluğundan uzaklaşarak can sıkıntısını önlemek amacıyla, sevilen ve takip edilen dizi, film ve programları izleme amacıyla, ilgi

çekici yarışma programlarını izlemek amacıyla ve kişisel zevk amacıyla izledikleri yönünde olmuştur. Bu soruya cevap olarak televizyon izleme nedenlerini açıklayan öğrencilerden 3'ü kadın 2'si ise erkektir.

Televizyonu izlememe nedenini açıklayanların cevapları ise; ulusal kanallarda yayınlanan içeriklerin ilgi çekici olmadığı, online platformlar içeriklerinin daha ilgi çekici olduğu, televizyonun kendisine hitap etmediğini ve öğrenci yurdunda kalmasından ötürü televizyona erişimi olmadığı yönünde olmuştur. Televizyon izlememe nedenlerini açıklayan öğrencilerden ise 3'ü kadın 1'i erkektir.

Televizyonun ardından internet ile ilişik soruları geçilmiş ve sıradaki soru "Gün içinde internette ne kadar vakit geçiriyorsunuz?" sorusu olmuştur. Bu soruya verilen cevaplar ise %100'lük kısmın yani tamamının 3 saatten fazla kullandıkları yönünde olmuştur. Günlük internet kullanımının öğrenilmesinin ardından araştırmada daha önce bahsetmiş olduğumuz dijital dizi-film platformları seçenek olarak gösterilip "Aşağıda yer alan dijital dizi-film platformlarından hangisi veya hangilerine üyeliğiniz var?" sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplarda ise öğrencilerin hepsinde Netflix üyeliği, 4'ünde Exxen üyeliği, 3'ünde Amazon Prime Video üyeliği, 1'inde MUBİ üyeliği, 1'inde S Sport Plus üyeliği bulunduğu saptanırken birisi ise herhangi bir üyeliğinin olmadığını belirtmiştir.

Hemen ardından "Dijital dizi-film platformlarına üye olma (eğer varsa) nedenleriniz nelerdir?" sorusuna geçilerek araştırmada yer alan öğrencilerden büyük bir çoğunluğunun kullanmış oldukları platformlara üye olma nedenlerine geçilmiştir. Katılımcıların en çok işaretlediği seçenek 8 kişinin işaretlemiş olduğu seçenek olup çok sayıda içeriğe aynı anda ulaşabilme özelliği olmuştur. Onu takip eden seçenekler ise 7 kişiyle kaldığın yerden devam edebilme özelliği, 6 kişiyle her cihazdan erişebilme özelliği, yine 6 kişiyle online platformlarda yer alan dizilerin televizyona nazaran daha kısa olması özelliği, 5 kişiyle indir-izle özelliği, 4 kişiyle kaldığın yerden devam edebilme özelliği yönünde olup yine 1 kişi herhangi bir üyeliğinin olmadığını belirtmiştir.

Bu bölümde sorulan son soru ise "Günlük ortalama kaç saat dizi izliyorsunuz?" sorusu olmuştur. Bu soruya verilen cevaplar ise %33,3'lük kısmın 2-3 saat aralığında izlediği, bir diğer %33,3'lük kısmın ise 1-2 saat aralığında izlediği

yönünde olurken geriye kalanlar ise %11,1'lik kısmın 1 saatten az, %11,1'lik kısmın 3 saatten fazla ve son olarak da %11,1'lik kısmın hiç izlemediği yönünde olmuştur. 2-3 saat aralığında cevabını verenlerden 2'sinin kadın 1'inin erkek olduğu görülürken, diğer büyük paydayı alan 1-2 saat izlediğini belirtenlerin hepsinin kadın olduğu görülmüştür.

6.3 Katılımcıların Elite ve 13 Reasons Why Dizilerini Nasıl Alımladığına İlişkin Bulgular

Son ve en önemli kısım olarak katılan öğrencilere Elite ve 13 Reasons Why dizilerini nasıl alımladıklarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Katılan öğrencilerin hepsinin bahsi geçen iki diziyi de izledikleri saptanmıştır. İlk olarak dizileri izleyen öğrencilere bu dizileri izlemeye başlamadaki en önemli etken sorulmuştur. Alınan cevaplar çoğunlukla dizilerin popüler olmasından ve arkadaş çevresinin öneri ve yorumlarından dolayı izledikleri yönünde olmuştur. Katılımcılardan birkaçının değindiği nokta ise sosyal medyada dizileri daha önceden izleyenlerin yaptıkları yorumlar ve sosyal medyada paylaşılan kesitlerin dizileri izlemeye başlamada etkili olduğu yönünde olmuştur.

N.T. (Kadın, 21): *"Sosyal medyada karşıma çıkan fragmanları ve birkaç bölümden oluşan alınmış kısa videoları ilgimi çekti."*

Ş.K. (Kadın, 22): *"Çıktığı zaman popüler olmaları merakımı artırdı."*

U.E. (Erkek, 24): *"Arkadaş çevremin diziler hakkında yaptıkları olumlu yorumlar izlememde etkili oldu."*

Dizileri izlemeye başlama nedeni kadar dizileri izlemeye devam etme nedeni de önem arz etmektedir. Dizileri izlemeye devam etmedeki asıl sebep sorulduğunda ise genel olarak alınan cevaplarda büyük bir çoğunluğun anlatılan hikayelerin sonunun merak konusu olduğu belirtilirken, dizileri keyifli ve akıcı bulan izleyicilerin yanında dizilerde kendine benzettiği karakterin sonunun nereye varacağını da merak edenler de yer almaktadır.

U.E. (Erkek, 24): *"İki dizi içinde de kendime benzettiğim karakterlerin dizinin ilerleyen bölümlerinde karşılaştığı durumlar karşısında nasıl tepkiler vereceğini merak etmem ve dizilerde değinilen konuların gerçekçi bir şekilde alınmasından dolayı olayların sonrasını merak etmem dizilere devam etmemdeki en büyük nedenlerdir."*

N.T. (Kadın, 21): *"Yaşanılan olaylar ve sürükleyici hikayeleri ilgimi çekti. Diğer bölümde ne olacağını kestirememem, her bölümde farklı olaylar çözülmesi beni dizilere çekti."*

Dizilerin izleyiciler tarafından nasıl ve hangi tanımlarla tanımlanacağı da merak konusu olmuş ve katılımcılardan da dizileri tanımlamaları istenmiştir. İlk olarak Elite dizisinin tanımlanması istenmiştir. Genel olarak görülmüştür ki izleyenler Elite dizisini öğrenciler arası çatışma olarak değerlendirirken, absürt, abartı ve gerçeklikten uzak bir hikaye olduğunu belirtmişlerdir.

İ.O. (Kadın, 22): *"Zorunluklarla başlayan ve tercihlerle devam eden bir değişimin hikayesi."*

S.A (Kadın, 21): *"Farklı sosyal sınıflardan gelen insanların bir araya gelmesiyle başlayan bir hikaye. Sezonlarının hepsinde içlerinden birinin öldürülmesi ve katilin bulunması için o ana kadar gelişen olayları konu alıyor. Katilin kim olduğuna dair ipuçları vererek seyircide çok büyük bir merak oluşturuyor ve sürükleyicilik kazanıyor."*

13 Reasons Why dizisini tanımlayanlar ise dizinin ana karakteri Hannah'ın yaşamış olduğu zorluklardan ve intihar etmesinden bahsederken, hikayenin gizemli anlatılışı ve her bölüm farklı bir durumun açığa kavuştuğunu, yürek burkan bir hikayesinin olduğunu ve duygulara hitap eden bir dizi olduğunu belirtenler de yer almaktadır.

U.E. (Erkek, 24): *"Gençler arasında oldukça ilgi çekici görünen uyuşturucu ve seks gibi özenilen konuların derinlere indiğimizde bu yaşlarda ne gibi zorluklara ve büyük sıkıntılara yol açtığını, gençlerin bencilce yaşamasının çevresine ne kadar kötü etkisi olduğunu oldukça gerçekçi bir şekilde ve yalın bir anlatımla izleyiciye aktarıldığı bir dizi."*

S.B. (Kadın, 22): *"Genç bir kızın yaşadığı sıkıntılar sonucunda intihar etmesi. Fakat psikolojik tedavi gören majör depresyon hastası izleyicilerini tetikleyebileceğini düşündüğüm bir dizi."*

Dizileri genel olarak değerlendirmeleri istendiğinde ise keyifli, heyecan verici, ilgi çekici özelliklerinin yanında gerçek ögelerin rahatsız edici özelliğine değinenlerin olduğu, birçok gencin içerisinde bulunduğu sıkıntılara ve ciddi ve önemli konulara değinmesi açısından önemli olduğunu ve bu açıdan bilgilendirmelerde bulunduğunu ve ölüm ve cinayet konularının ön planda olmasından ötürü merak hissiyatını uyandırdığını söyleyen görüşler yer almaktadır.

Dijital dizi-film platformlarında ve internette yayınlanan dizilerin içeriğinde intihar, alkol, sigara, uyuşturucu madde ve şiddet sahnelerinin sansürsüz bir şekilde ekranlarda yer almasının önemli bir unsur olduğun daha önce de belirtmiştik. Katılımcılara sansürsüz yayınlanan içeriklerin yer almasını nasıl değerlendirdikleri ve bu içeriklerin izleyende bir etki yarattığını düşünüp düşünmedikleri soruları yöneltilmiştir. Gelen görüşlerde görülmüştür ki katılımcıların hepsi içeriklerin sansürsüz yayınlanmasını desteklediklerini ve sansürsüz yayınlanan içeriklerin gerçekçilik katarak hikayeyi canlandırdığını ve sansürün hak ihlali olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

S.S. (Erkek, 21): *"Gerçek hayatta var olan şeylerin dizi ve filmlerde de olmasını normal buluyorum. Bence bu tür içeriklerde sansür olmaması uyuşturucu kullanımını arttırmıyor."*

U.E. (Erkek, 24): *"İnternet üzerinde ciddi sıkıntıların sansürsüz bir şekilde izleyicilere sunulması biz izleyenleri bu tarz konularda daha net bir şekilde bilgilendirmektedir. Bu durum da bizlerin bilmediğimiz konular hakkında oldukça net ve yalın bir şekilde bilgilenmemize olanak sağlıyor. Sonuç olarak internette sansürün olmaması bizlerin bilgilenip ilerleyen zamanlarda bu tarz konular karşısında neler yapabileceğimiz hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlıyor diye düşünüyorum."*

K.G. (Kadın, 23): *"Kişiden kişiye göre değiştiğini ve iradeli biri için bir etkisi olacağını düşünmüyorum."*

İzledikleri dizilerde rahatsız edici herhangi bir durumla karşılaşıp karşılaşmadıkları da merak edilen başka bir unsur olup katılımcılara soru olarak

yöneltilmiştir. Bu soruya hayır yanıtını verenlerin yanında dizilerde seks sahnelerinin, uyuşturucu, alkol ve sigaranın dozajı artırdığını ve gereğinden fazla olduğunu ve 13 Reasons Why dizisinde yer alan intihar sahnesinin yaşanan durumun kötülüğü bakımından rahatsız ettiğini belirten görüşler yer almıştır.

Katılımcılara izledikleri dizilerde en beğendikleri ve en beğenmedikleri özellik de yöneltilen başka bir soru olmuştur. Beğenilen özellikler arasında gerçek hayatı yansıtması ve gerçek hayatta yaşanan fakat dillendirilmeyen konuların yer alması, izleyende merak uyandırması ve sürükleyici niteliğin yer alması ve Elite dizisinin İspanyolca olması özelliği yer almaktadır. Beğenilmeyen özelliklere bakacak olursak dizilerin fazla uzadığını ve asıl hikayeden uzaklaştığını, sırf çekilmek için sahnelerin yer aldığını ve bu sebeple gereksiz uzadığını, hikayenin kötü bir şekilde aktarıldığını, bahsettikleri rahatsız edici unsurları beğenmediklerini ve cinselliğin fazla ön plana çıktığını düşünenler yer almaktadır.

Katılımcılara daha sonrasında izledikleri dizilerde karakterlerle veya hikayeyle kendileri arasında herhangi bir özdeşleştirme durumunun olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcılardan 6'sı evet yanıtını verirken 3'ü ise herhangi bir özdeşleşme durumunun meydana gelmediğini belirtmiştir. Burada en dikkat çekici cevap katılımcılardan birinin 13 Reasons Why dizisinin ana karakterinde olduğu gibi bir dönem intihar düşüncesine girdiği olmuştur.

İ.E. (Erkek, 21): *"Ne zaman bir film veya dizi izlesem her dizinden kendime göre birini buluyorum zaten. Elbette ki lise hayatını anlatan dizilerde de bu durum meydana geldi."*

S.S. (Erkek, 21): *"Genel olarak her dizide özdeşleştirme yaşamaktayım fakat karakterler ile hiçbir özelliğim özdeşleşmiyor."*

Ş.K. (Kadın, 22): *"13 Reasons Why dizisindeki Hannah karakteri gibi bir dönem intihar düşüncesi içerisinde olmuştum. Çünkü bir dönem hayat şartları beni çok zorlamıştı ve intihar bir çözüm gibi geliyordu."*

Dizilerde benimsemiş oldukları karakterlerin yaşadığı ve içerisinde bulunduğu durumların etki edip etmediği sorusu yöneltildiğinde ise büyük bir

çoğunluk etkiledi cevabını vermiştir. Dizilerde benimsenen karakterlerin yaşadığı durumlar, katılımcılar arasında benimseyenlerin gerilmesine, üzülmesine, bu konularda bilgilenmesine ve bilinçlenmesine ve duruma göre heyecanlanmasına sebep olduğu görülmüştür.

N.T. (Kadın, 21): *"Karakterlerin yaşadıkları sorunların her gencin sorunları olduğunu düşünüyorum. Tabii ki absürt durumlar dışında. Cinayet ve intihar süsleri dışında diğer tüm sorunlar her gencin yaşadığı sorunlar bence."*

İ.E. (Erkek, 21): *"Elbette ki garip bir etkiye yol açtı. Sanki dizideki karakter değil de ben yaşadım tüm olan biteni."*

Ş.K. (Kadın, 22): *"Hannah karakteri aslında intiharın bir çözüm yolu olmadığını, mantıksız bir vazgeçiş olduğunu anlamamı sağladı. Daha önce bunu fark etmiştim fakat diziden sonra düşüncemin doğru olduğunu gördüm."*

Katılımcılardan dizilerde yer alan uyarıları (alkol, sigara, uyuşturucu, cinsel şiddet, şiddet vb.) göz önünde bulundurmaları istenmiş ve bu anlamda herhangi bir istek uyandırıp uyandırmadığı, herhangi bir etkiye yol açıp açmadığı soruları yöneltilmiştir. Verilen cevaplarda görülmüştür ki 7 kişide herhangi bir istek uyandırmamış ve kişilerde etkiye yol açmamıştır. Geriye kalan kişilerden biri diziyi izlemek için daha fazla heyecan duymasına ve ilgisinin artmasına yol açtığını belirtirken diğeri ise dizide benimsediği karakterin sigara içmesiyle birlikte kendisinin de ona eşlik ettiğini dile getirmiştir.

Katılımcılara izlemiş oldukları iki dizinin genel olarak hayata bakış açılarında bir etki yaratıp yaratmadığı sorusu yöneltilmiştir. Büyük bir çoğunluk bu soruya hayır yanıtını verse de etki yarattığını belirten görüşler de yer almıştır.

U.E. (Erkek, 24): *"Diziler, insan ilişkilerinde ve zararlı maddeler konusunda daha dikkatli olmam gerektiğini tedbirli olmanın her zaman yararlı olacağını gösterdiler."*

İ.E. (Erkek, 21): *"Çok fazla olmasa da çevremde yakınımda olan insanın benim bilmediğim ve içten içe bitiren bir derdi olabileceği düşüncesi kafamda yer etti."*

N.T. (Kadın, 21): *"Evet etkiledi. Hayatta her şeyin olabileceğini ve ne olursa olsun hayatım devam ettiğini izledim."*

Sıradaki soruda ise 13 Reasons Why dizisinde intihar konusunun ele alınışını ve dizideki intihar sahnesinin değerlendirilmesi istenmiştir. Şahsi fikrim olmasıyla beraber bu soruyu diğer sorulanlar arasında en önemli soru olarak görmekteyim. Bahsi geçen soru katılımcılara yöneltildikten sonra konuyla alakalı ufak bir bilgilendirme geçilmiştir. Dizinin ana karakteri olan Hannah Baker'ın bir jilet alarak küvette oturduğu ve sonrasında kollarını keserek intihar ettiği sahnenin dizinin ilk yayınlandığı tarihlerde yer aldığını fakat sonrasında gerekli merciler tarafından diziden tamamen kaldırıldığı bilgisi katılımcılara aktarılmıştır. Bu sahnenin nasıl değerlendirildiğini istediğimiz soru da olur da sahneye denk gelmemiş ve sahne kaldırıldıktan sonra izleyenler olmuştur diye katılımcılara sahneyle alakalı görseller gösterilmiştir. Katılımcılardan gelen yanıtlar ise bu sahnenin dizi yayınlandıktan sonra kaldırılmasının hikayeye eksi yönde etki edeceği yönünde olmuştur. Katılımcılardan gelen diğer bir görüş ise dizinin intihar gibi ciddi ve hassas bir konuyu ele alması ve bunu da genç bir karakter üzerinden aktarması gayet faydalı ve olumlu yönde karşılanmıştır. Dizideki intihar sahnesinin kaldırılmasını istemeyenler ise diğer bir yandan intihara yatkın veya kötü bir zamandan geçen kişilerin doğrudan etkilenebileceği yönünde görüşlerini belirtmiştir.

U.E. (Erkek, 24): *"İntihara giden süreç boyunca yaşananları, bu kötü olayın gerçekleşmesine karar verilmesinde ne gibi olay ve davranışların etkili olduğunu ne çok uzatarak ne de kestirip atılarak anlatılmaması tam olması gerektiği gibi gerekli konulara değinilerek yapılması son dönemlerde artan intihar vakalarına daha duyarlı intihar konusunu ciddiye almamız gerektiğini çok iyi bir şekilde izleyenlere aktarmış diye düşünüyorum. Dizideki intihar sahnesi o ana gelene kadar yaşanan tüm olayların da desteği ve sahne kurgusunun oldukça başarılı bir şekilde kurgulanmış olmasından dolayı beni günlerce etkisi altına almıştı. Oldukça başarılı bir şekilde çekilen bu sahne insanların kolay unutmamasını sağladığı için bu tarz sıkıntılar konusunda daha çok düşünmesine sebep olmuştur. Bu da konuların çözümü için faydalı bir durum diye düşünüyorum."*

S.B. (Kadın, 22): *"Eğer bir yetişkin olarak intihar konulu bir dizi izlemek istediysem bunun kaldırılmasını istemem açıkçası. Fakat bu duruma yatkın*

insanların da tetiklenebileceği su götürmez bir gerçek. Bu durumu ortadan kaldırmak için sahnelerin sansürlenmesi ya da tamamen kaldırılması çözüm olmamalı."

S.A. (Kadın, 21): *"Oyuncunun bunu aktarabilmesi çok önemli bence. Hayatımızdaki gerçeklerden biri ölüm ve çoğu insan bu gerçeklikten olabildiğince kaçar. İnsanın kendi hayatına son vermek isteyecek kadar acıdan kör oluşunu izlemek tüyler ürperticiydi."*

İ.O. (Kadın, 22): *"Gerçekçi ve etkileyici bir o kadar insanı depresifleştiren aynı zamanda dehşet verici sahnelerdi."*

Ş.K. (Kadın, 22): *"Bu tip problemleri olan gençlerin yaşadıklarını gözler önüne sermesi açısından intihar konusunu ele almasını mantıklı buldum. İntihar sahnesinin silinmesi ise diğer insanların sadece bu sahneyi izleyerek bu şekilde intihar etmelerini önlemek için doğru bir hamle olmuş. Fakat bu sahne internette aratıldığında bulunabilir. Bu sahnenin silinerek bu şekilde intiharın çok fazla önüne geçilebileceğini düşünmüyorum."*

Hemen ardından ise özellikle intihar konusu ön planda tutularak 13 Reasons Why dizisini izlenmesinden sonra herhangi bir etkilenme durumunun meydana gelip gelmediği sorusu yöneltmiştir. Büyük bir çoğunluk çok kısa bir sürede hayır ve asla gibi cevaplar vererek etkilenmediklerini dile getirmiştir. Etkilenenler ise sadece üzüntü hissettiklerini belirtmiş, intihar düşüncesinin ne kadar kötü olduğunu ve aklına daha önce çevresinde yaşanan intihar vakalarını aklına getirdiğini belirtenler de olmuştur.

İ.O. (Kadın, 22): *"Bir etkinlenme durumu oldu ancak intihar düşüncesi gibi insanın kendi zarar verdiği durumlardan daha çok düşünmeme kaçma gibi etkileri oldu."*

U.E. (Erkek, 24): *"Uzun bir süre etkisinden çıkamadım ve daha önce çevremde yaşanan intihar konularını tekrarda düşünüp ne kadar kötü şeyler yaşamış olabileceğini tekrar düşünmeme neden oldu."*

İzlenen dizilerdeki gerek cinsel bakımından gerekse cinayet, kavga ve kendine zarar verme bakımından yer alan şiddet sahnelerinin değerlendirilmesi

istenmiştir. Gelen yanıtlar ise gerçekçi bir şekilde ele alındıklarını ve gerçekçi bir şekilde ele alınmaya devam ettikleri takdirde yer almaya da devam etmeleri gerektiği yönünde olurken, şiddet sahnelerinin abartı ve gereğinden fazla olduğunu düşünenlerin yanında cinsel şiddet ve intihar sahnelerinin yer almaması gerektiğini düşünenler de yer almıştır.

U.E. (Erkek, 24): *"Hayatın içinde olan durumlar olduğu için gerçekçi bir şekilde ele alınması şartıyla bu tarz konuların dizilerde yer almasını düşünüyorum."*

S.A. (Kadın, 21): *"Bu konularda aşırıya kaçılması beni o içerikten soğutuyor."*

Ş.K. (Kadın, 22): *"Şiddetin çok fazla ön planda olmasının yanlış olduğunu düşünüyorum. Bu şekilde şiddete başvuran zaten çok insan var ve bu sahneleri görüp etkilenen insanlar olabilir."*

Dizilerde yer alan şiddet sahneleri internet dizilerinde sansürsüz yer alsa da televizyon dizilerinde azımsanamayacak kadar az olduğu da su götürmez bir gerçektir. Bu bağlamda katılımcılara internet dizilerinde ve televizyon dizilerinde yer verilen şiddet sahnelerini kıyaslamaları istenmiştir. Katılımcılardan gelen geri dönütler internet dizilerinin internetin daha özgür bir alan olmasından ve televizyon gibi herkesin ulaşabileceği bir araç olmamasından ötürü televizyona göre daha cüretkar bir yapıda olduğu yönündedir. Televizyonun herkesin erişebileceği bir kitle iletişim aracı olması beraberinde daha kısıtlı ve daha dikkatli olunması gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

S.S. (Erkek, 21*): "İnternette bulunan sahnelerde daha kanlı ve vahşi sahnelere tanık oldum televizyonda ise daha az kan daha çok sadece yumruklaşma sahneleri bulunuyor."*

U.E. (Erkek, 24): *"Televizyon dizilerinde internet dizilerine nazaran daha katı bir sansür uygulamasının olması televizyon dizilerindeki gerçeklik duygusunu ortadan kaldırıyor, diziyi izlerken önemli bir sahnede ortalıkta dolanan bulanıklıklar ya da konuşmaların kesilmesi gibi durumlar diziden kopmamıza ve istenilen keyifli vakti yaşamamıza engel oluyor. Bu durum internet dizilerinde tam tersi sansürün gereksiz bir şekilde abartılmamasından dolayı dizilerde işlenen konuların net bir*

şekilde ele alınıp izleyenlere aktarılabilmesi internet dizilerinin daha tercih edilebilir olmasını sağlıyor diye düşünüyorum."

S.A. (Kadın, 21): *"Televizyonda daha çok kadın ve çocuk şiddeti yer alıyor, internette cinsiyet fark etmeksizin aktarılıyor."*

İnternet dizilerinin mi yoksa televizyon dizilerinin mi durumları daha gerçekçi ele aldığı sorusuna gelen yanıtlar şu yöndedir; %66,7'lik kesim internet dizilerini seçerken, %33,3'lük geriye kalan kesim ise sunulan içeriğe göre farklılık gösterdiğini düşünmüş ve hiç kimse televizyon dizileri seçeneğini işaretlememiştir.

Katılımcılara yöneltilen son soru ise izledikleri bu dizilere daha sonra devam edip etmedikleri yönünde olmuştur. Şimdiye kadar sorulan soruların hepsinin dizilerin ilk sezonlarıyla alakalı olduğunu da unutmamak gerekir. Katılımcılardan 3 kişi her ikisine de devam etmediğini belirtirken, 2 kişi her ikisine de devam etmiş, 1 kişi Elite dizisine devam etmemiş, 2 kişi de 13 Reasons Why dizisine devam etmemiştir. İzlemeye devam edenler, devamında ne olacağını merak edenler, benimsediği karakterin daha neler yaşadığını görmek isteyenlerden oluşmaktaydı. İzlemeye devam etmeyen katılımcılar ise ilk sezonda anlatılması gerekenin anlatıldığını düşünenler, sürükleyici olmadığını düşünenlerden oluşmaktaydı.

İ.E. (Erkek, 21): "*İzlemeye devam ettim çünkü hikayesinin ne noktada sonlanacağını merak ettim. Ama 13 Reasons Why zaten anlatması gerektiğini ilk sezonda anlattı ve sonraki sezonlarda yaşananlar beni sarmadığı için bir iki bölüm izleyip bıraktım."*

K.G. (Kadın, 23): *"Hayır etmedim. Daha akıcı ve ilgimi çeken başka yapımlarla karşılaştım."*

S.B. (Kadın, 22): *"13 Reasons Why dizisini izlemeye devam ettim. Sürükleyici ve merak ettirici bir diziydi. Fakat Elite dizisinin yalnızca ilk sezonunu izledim çünkü sürükleyici bir dizi değildi."*

Katılımcılardan gelen yanıtları genel olarak incelememiz gerekirse dizilerden olumsuz anlamda etkilenmenin yok denecek kadar az olduğunu fakat karakterleri benimseme anlamında kendilerine benzettikleri karakterleri benimsedikleri görülmüştür. Genel görüş ise internet dizilerinin internetin isteyenin kullanabilmesi

ve istediğini izleyebilmesi açısından seçimlere bağlı olarak herhangi bir olumsuzluk oluşturacak durumla karşılaşıldığında izlenmeme durumunun görülebileceği yönünde olmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Televizyon ve internet, toplumda yer edinmeye başladığı ilk dönemlerden bu yana yerini sağlamlaştırarak günümüze kadar gelmiş ve kartopu etkisi diyebileceğimiz bir etkiyle de günümüzü aşmaya devam etmiştir. Araştırmalara göstermektedir ki 2022 yılında evinde veya bulunduğu yerde televizyon veya internet bulunmayan topluluklar azınlıkta kalmıştır. Çıktığı dönemlerde de pahalı teknolojiler olan ikili, kartopu etkisiyle gelişimini sürdürürken pahalılığını da arka cebinde taşıyarak gelmiştir. Dünya üzerinde çokça kez denk geldiğimiz gibi her şeyin fazlası zarara yol açacak ve problemler yaratacaktır.

Televizyon üzerinden yapılan yayınlar bir bakıma kontrol altında tutulabildi. Gerek denetleyici mekanizmalar gerekse de yasalar gereği denetlemeler hep var oldu. Fakat internet televizyona göre çok daha fazla özgür alana sahip olmasından ötürü televizyona nazaran serbest bırakıldı. Tabii ki internetin herkes tarafından özgürce ulaşabilmesinin getirisiyle birlikte bir noktada tutulan iplerin sıkılaştırılması gerekti.

Bu çalışmada temel amaç internet üzerinde yayın yapan dijital dizi-film platformlarının içeriklerinde sigara, alkol, uyuşturucu madde, cinsellik, cinsel şiddet, şiddet, ölüm vb. gibi olumsuz örnek ve davranışlara yol açabilecek unsurların sansürsüz bir biçimde izleyiciye sunulmasının izleyici üzerinde olumsuz etkenler barındırdığı düşüncesinin doğruluk payını ölçmek idi. Araştırma süresince araştırmaya katılan katılımcıların eksiksiz bilgilendirilmesi önem arz etmekteydi.

Araştırmaya konu olan Netflix yapımı Elite ve 13 Reasons Why dizileri, en başta bahsetmiş olduğumuz olumsuz unsurların hepsini içerisinde barındırması açısından katılımcılara bu iki dizi üzerinden sorular yönetildi.

Bu bilgiler ışığında elde edilen sonuçları birlikte inceleyelim. H1 Hipotezi için konuşmak gerekirse katılımcılardan neredeyse hiçbirinin dizilerde yer alan olumsuz örneklerden olumsuz etkilendiği görülmemiştir. Etkilendiğini belirtenler ise sadece duygusal anlamda etkilendiklerini belirtmişlerdir. İntihar gibi ciddi ve hassasiyet içeren bir durumdan etkilenme sorusuna sadece bir kişi 13 Reasons Why dizisinin ana karakteri Hannah ile kendi arasında benzerlik kurmuştur. Bu kişinin benzerlik kurma sebebi ise diziyi izlemeden önce geçmişinde benzer sıkıntılar içerisinde bulunduğu ve bu bakımdan bir dönem intihar düşüncesi içerisinde yer aldığını belirtmiştir. Fakat daha sonra aynı kişi diziyi izledikten sonra dizinin kendisinde farkındalık yarattığı görüşünü dile getirmiştir. Buna bağlı olarak söylenebilir ki araştırmada yer alan katılımcılar arasında hiçbiri Elite veya 13 Reasons Why dizisini izledikten sonra hiçbir kötü alışkanlığa yönelmemiştir. Şunu eklemek gerekir ki katılımcılar arasında daha önceden sigara kullanan kişilerden bazıları dizilerde benimsedikleri karakterlere eşlik etme doğrultusunda sigara kullanmaya devam etmişlerdir. Fakat hiçbiri dizideki karakter uyuşturucu madde, alkol kullandığı için bu kötü alışkanlıklara yönelmemiş veya dizideki karakter başka bir karaktere şiddet (cinsel şiddet, kavga, öldürme vb.) uyguluyor diye kendi hayatında da şiddete başvurmamıştır. İnternetin özgür bir alan olduğunu düşünenler izledikleri içerikleri sansürsüz izlediklerini düşündüklerinde kendilerinde aynı etkiyi yaratmayacaklarına kanaat getirmişlerdir. Bu bağlamda internet üzerinde yayın yapan Netflix, Amazon Prime Video, Exxen, Disney Plus, BluTV gibi dijital-dizi film platformlarının içeriklerini sansürsüz bir şekilde izleyiciye aktarması izleyicide daha büyük bir etkiye yol açmakta ve anlatılması gerekeni çok daha iyi bir biçimde izleyicisine aktarmaktadır. Araştırmada yer alan katılımcılar göstermiştir ki bu gibi diziler kendilerinde herhangi bir olumsuz etki yaratmamış aksine bilgilendirme ve farkındalık yaratma açısından fayda sağlamıştır. Fakat belirtilenler doğrultusunda bahsetmiş olduğumuz içeriklerin bazıları katılımcılarda rahatsız etme durumunu meydana getirmiştir. Konuşulanlara ve elde edilen bulgulara dayanarak söylenebilir ki H1 Hipotezi büyük anlamda yanlış çıkmıştır.

H2 Hipotezi için konuşmak gerekirse katılımcılar arasında dizilerde kendilerine benzettikleri veya benzemeye çalıştıkları karakterler yer almıştır. Benimsemiş oldukları karakter üzülünce birlikte üzülen, sevinince birlikte sevinen, düşünceleriyle kendi düşüncelerini eşleştiren, karakterin ve dizinin etkisinde kalan katılımcılar olmuştur. Bu anlamda H2 Hipotezinin doğrulandığı da bir gerçektir.

Yapılan araştırmanın toplumda yer edinmiş hassas konuların bir temsil alanı olan televizyon ve internet dizilerde temsil edilmesinin genç izleyiciler tarafından nasıl alımlandığı konusu itibariyle literatüre katkıda bulunacağı öngörülmektedir.

Son olarak önerilerimi de eklemek isterim. Sansür uygulamaları tüm kitle iletişim araçlarına bir bir uğramıştır. Geçmişte yayınlanan gazetelerde, radyoda, televizyonda ve daha nicelerinde bu durum meydana gelmiş ve can sıkıcı bir hale bürünmüştür. Sansürün hem gerçekliği olumsuz yönde etkilediğini hem de fikir özgürlüğü ve hakların ihlali görüşüne katıldığımı belirtmekteyim. Fakat toplumda sadece yetişkin ve aklı selim insanlar yer almadığını düşünürsek sansür uygulamasının da bir noktada olumsuz etkenler oluşturmaması açısından gerekli olduğunu buna bağlı olarak da abartılmadan sadece oluşabilecek çatlakların engellenmesi için uygulanması gerektiğini düşünüyorum. İnternette yayın yapan platformların neredeyse hepsi ücret karşılığında hizmet vermektedir. Bu bakımdan televizyon gibi herkesin ulaşabileceği içerikler olmamıştır. Tabii ki internet üzerinden kaçak yollarla ulaşılabilme imkanı vardır fakat bunun da belli bir uğraş gerektirdiğini unutmamak gerekir. Şöyle ki; televizyonda her akşam prime time denilen zamanlarda yayınlanan dizilerin, kadına şiddet, şiddet, çatışma, silah, dövüş gibi unsurlarının daha fazla denetlenmesi gerekmektedir çünkü şiddetin ve kadına şiddetin günümüzde geldiği nokta içler acısı bir hal almıştır. Genç izleyicilerin bu konularda bilinçli olduğunu düşünürsek asıl düşünülmesi gereken bilinçsiz izleyici kitlesidir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Aziz, A. (1981). *Radyo ve Televizyona Giriş*. Ankara: A. Ü. S. B. F.
- Civelek, M. E. (2009). *İnternet Çağı Dinamkileri.* İstanbul: Beta.
- Çağıltay K. (1997). Herkes İçin İnternet. Ankara: ODTÜ.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2011). Radyo Televizyon Tarihi. Ankara.
- Saka, E. (2019). *Yeni Medya Çalışmaları V: Türkiye İnternet Tarihi*. İstanbul: Alternatif Bilişim.
- Tekinalp, Ş. (2011). *Karşılaştırılmalı Radyo ve Televziyon.* İstanbul: Beta.
- Yaylagül, L. (2006). *Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar.* Ankara: Dipnot.

2. Elektronik Kaynaklar

- 2021'de medya kuruluşlarına 55,8 milyon TL ceza. (11.04.2022). *DW*. https://www.dw.com/tr/2021de-medya-kurulu%C5%9Flar%C4%B1na-558-milyon-tl-ceza/a-61431640 Erişim: 26.04.2022
- Afet Hoca, Rıdvan Kanat Lisesi ve 11-B'si ile Hafızalara Kazınan Bir Efsane: Hayat Bilgisi (09.02.2021). Erişim: 22.04.2022, https://onedio.com/haber/afet-hoca-ridvan-kanat-lisesi-ve-11-b-si-ile-hafizalara-kazinan-bir-efsane-hayat-bilgisi-961952
- Ağayeva, N. Geleneksel Televizyon Yayıncılığından Yeni Medyaya Doğru İlerleme. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=_G9XooQDq44qKizNgc7lLA&no=83HK5uoC4cQVkm0w3tiSuw /Erişim: 05.04.2022
- Akaydın, A. (2014). Değişen Televizyon Platformlarının İzleyiciye Sunduğu Seçenekler. *Erciyes İletişim Dergisi, 3* (4), ss. 18-24. https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiletisim/issue/5871/77681 /Erişim: 26.04.2022
- Akca, E. B., & Ergül, S. (2014). TELEVİZYON DİZİLERİNDE ERKEKLİK TEMSİLİ: KUZEY GÜNEY DİZİSİNDE HEGEMONİK ERKEKLİK VE FARKLI ERKEKLİKLERİN MÜCADELESİ. *Global Media Journal: Turkish Edition, 4*(8), ss. 13-39. http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/basturkakca-ergul.pdf /Erişim: 20.04.2022
- Akca, E. Ş. & Şakar, S. B. (2020). Basketbol Reklamları Üzerinden Spor Medyasında Cinsiyetçi Söylem ve Hegemonik Erkeklik Temsili . *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD) , 6* (2) , ss. 503-517. https://dergipark.org.tr/tr/pub/intjcss/issue/58831/826816 /Erişim: 20.04.2022
- Alankuş, S. (2009). Medyada kadın/beden temsil (siyaset) i. *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi*, ss. 1-9.

https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/159591 /Erişim: 20.04.2022

- Altınbaşak, İ ve Karaca E. S. (2009). İnternet Reklamcılığı ve İnternet Reklamı Ölçümlenmesi Üzerine Bir Uygulama. *Ege Akademik Bakış Dergisi, 9* (2), ss. 463-487. https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423877032.pdf /Erişim: 05.04.2022
- Altunay, D. A. Çoğaltım Aracından Sanat Ortamına Elektronik Görüntü. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995. https://www.proquest.com/dissertations-theses/çoğaltım-aracından-sanat-ortamına-elektronik/docview/2606901893/se-2?accountid=16382 /Erişim: 26.03.2022
- Arısoy Ö. (2009). İnternet Bağımlılığı ve Tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar , 1*(1) , ss. 55-67. https://dergipark.org.tr/tr/pub/pgy/issue/11166/133473 /Erişim: 05.04.2022
- Arklan, Ü. (2013). Bilgi Toplumu ve İletişim: Bilginin Yayılması Sürecinde Kitle İletişim Araçları ve İnternet. *Selçuk İletişim, 5* (3) , ss. 67-80. https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19017/200684 /Erişim: 05.04.2022
- Arslan, S. Yetişkin Kent Halkının Belediyelerin Serbest Zaman Eğitimi İle Rekreasyon Etkinliklerinin Sunumuna Ve Yaşam Kalitesine Etkisine İlişkin Görüşleri (Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği). Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=AA1tgl_RG1nx9nmcmddK4w&no=-7Cau2GZvvwUO_bWqVE8aQ /Erişim: 26.03.2022
- Ataizi, M. (1996). Biraz Internet alır mısınız?, Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi, 14 (14), ss. 259-274. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ekurgu/issue/16247/170364 /Erişim: 10.04.2022
- Ataman, N. (2005). GAZETECİLİK VE INTERNET. *Öneri Dergisi , 6* (24), ss. 295-304. https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruoneri/issue/52119/681019 /Erişim: 05.04.2022
- Ateşalp, S. T. & Başlar, G. (2020). İnternette Dizi İzleme Pratiklerinin Dönüşümü: Aşırı İzleme (Binge- watching) Üzerine Bir Araştırma . *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi* , (32) , ss. 108-136. http://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/tr/pub/issue/55313/560832 /Erişim: 05.04.2022
- Aydın O. Ş. (2007). Alımlama Araştırmaları ve Kültürel Çalışmalar Geleneğinin Katkısı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(11), ss. 119-131. https://www.researchgate.net/publication/331522920_ALIMLAMA_ARASTIRMALARI_VE_KULTUREL_CALISMALAR_GELENEGNN_KATKISI_RECEPTION_STUDIES_AND_THE_CONTRIBUTION_OF_CULTURAL_STUDIES_TRADITION /Erişim: 26.03.2022
- Aydınhan, G. *Toplumsal Cinsiyet Kalıplarının Dijital Platformlarda İşlenmesi Konusunda Nitel Bir Araştırma: Netflix Örneği.* İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021. http://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/handle/11363/3082 /Erişim: 30.04.2022

- Bağardı, S. (1999). Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Televizyonun İşlevleri . *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi , 16* (16) , ss. 91-109. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ekurgu/issue/16249/170400 /Erişim: 20.04.2022
- Balcı, Ş. & Gülnar, B. (2013). Üniversite Öğrencileri Arasında İnternet Bağımlılığı ve İnternet Bağımlılarının Profili . *Selçuk İletişim , 6* (1) , ss. 5-22. https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19019/200648 /Erişim: 05.04.2022
- Baştan, S. (2004). Dijital Video Yayıncılığındaki Gelişmeler: Bilgisayar İle Televizyon Teknolojilerinin Birleşmesi. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (*12) , ss. 181-201. https://dergipark.org.tr/tr/pub/manassosyal/issue/49968/640544 /Erişim: 05.04.2022
- Bülbül H. İ. (1997). Yeni Bir Eğitim Ortamı Olarak İnternet. *Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi ,* (5) , ss. 21-28. https://dergipark.org.tr/tr/pub/esef/issue/28819/308328 /Erişim: 05.04.2022.
- Can, E. N. , Koçer, M. & Hekimoğlu Toprak, H. (2021). Tüketicilerin Netflix Kullanımları Üzerine Bir Araştırma . *Erciyes Akademi , 35* (1) , ss. 323-344. https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesakademi/issue/61108/891363 /Erişim: 05.04.2022
- Cirhinoğlu F. G,AKTAŞ V,ÖZKAN B. Ö (2006). Sosyal Temsil Kuramına Genel Bir Bakış. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 30*(2), ss. 163 - 174. https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/T0Rrek16SXk /Erişim: 20.04.2022
- Coşkun, S. (2017). Görsel-İşitsel Yayıncılığın Denetlenmesi Bağlamında ABD, Japonya ve Rusya'daki Son Düzenlemeler. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 5 (*1), ss. 471-502. https://dergipark.org.tr/tr/pub/e-gifder/issue/28776/284459 /Erişim: 04.04.2022
- Çakır, H. (2006). Düzenleyici Kurullar Olarak RTÜK ve CSA . *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi ,* (8) , ss. 37-56. https://dergipark.org.tr/tr/pub/kilad/issue/62008/928220 /Erişim: 02.04.2022
- Çalışır, İ. (2016). İnternet Protokolü Televizyon (IPTV) Hizmetinin Yaygınlaşma(ma) Nedenleri: Dünya'da ve Türkiye'de Oyuncuların Çözümlemesi . *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi , 3* (1) , ss. 31-51. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilef/issue/28589/305496 /Erişim: 19.04.2022
- Çalışır, G., & Çakıcı, F. O. (2015). TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYADA KURULAN BENLİK İNŞASININ TEMSİLİ. *Electronic Turkish Studies, 10*(10). ss. 267-290. https://turkishstudies.net/turkishstudies?mod=makale_tr_ozet&makale_id=18794 /Erişim: 20.04.2022
- Çınarlı, S. (2011). FEDERAL İLETİŞİM KOMİSYONU (F.İ.K.). *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi* , (6) , ss. 83-92. https://dergipark.org.tr/tr/pub/euifydhed/issue/45485/571041 /Erişim: 04.04.2022
- Demirkıran, C. (2010). GELENEKSEL TELEVİZYONUN SANAL MODELİ OLARAK WEB TV VE LIVESTREAM PORTALINDA TV

YÖNETİMİ . *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* , (14) , ss. 73-85. https://dergipark.org.tr/tr/pub/akil/issue/48081/607922 /Erişim: 15.04.2022

- Dönmez, E. Yeni Medya ile Değişen Televizyon Yayıncılığında İçerik Üretimi: Küresel ve Yerel Ölçekli Platformlar. İstanbul: Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019. https://www.researchgate.net/publication/336370732_Yeni_Medya_ile_Degisen_Televizyon_Yayinciliginda_Icerik_Uretimi_Kuresel_ve_Yerel_Olcekli_Platformlar /Erişim: 27.03.2022
- Erdoğan, İ. (2004). Popüler Kültürün Ne Olduğu Üzerine. *Bilim Ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 5*(57), ss. 1-18. https://www.researchgate.net/profile/Irfan-Erdogan/publication/266391840_POPULER_KULTURUN_NE_OLDUGU_UZERINE/links/5430809b0cf27e39fa9e1898/POPUeLER-KUeLTUeRUeN-NE-OLDUGU-UeZERINE.pdf /Erişim: 20.04.2022
- Ergüney, M. (2020). RTÜK'ün İnternet Denetimi: İlgili Mevzuat Üzerine Bir Değerlendirme. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi, 11*(41), ss. 96-122. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1096355 /Erişim: 05.04.2022
- Eroğlu. A. (2013). Postmodern Dönemde Popüler Kültürün Ahlaka Etkisi Televizyon Örneği: Pis Yedili. *Küreselleşme Sürecinde Din Eğitimi Sempozyum Bildiri Kitabı*, ss. 43-49. https://docplayer.biz.tr/1448990-Kuresellesme-surecinde-din-egitimi-sempozyum-bildiri-kitabi.html /Erişim: 20.04.2022
- Ersoy, A. & Yaşar, Ş. (2003). İLKÖĞRETİM 4. VE 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNET KULLANMA DURUMLARI . *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* , *1* (4) , ss. 1-14. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26130/275236 /Erişim: 15.04.2022
- Gedik, E. (2016). BİR TÜKETİM KÜLTÜRÜ ÜRÜNÜ OLARAK ANTİ-KAHRAMAN ERKEK İMAJLARI . *ViraVerita E-Dergi* , - (4) , ss. 37-58. https://dergipark.org.tr/tr/pub/viraverita/issue/37202/429311 /Erişim: 20.04.2022
- Gençlik Dizilerinin Olası Etkileri (18.11.2019). Erişim: 19.04.2022, https://www.psikolojiagi.com/genclik-dizilerinin-olasi-etkileri/
- Güler, N. , Güler, G. , Ulusoy, H. & Bekar, M. (2009). Lise Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol Kullanımı ve İntihar Düşüncesi Sıklığı . *Cumhuriyet Medical Journal* , *31* (4) , ss. 340-345. http://cmj.cumhuriyet.edu.tr/tr/pub/issue/4211/55738 /Erişim: 20.04.2022
- Güllüoğlu, Ö. (2012). BİR KİTLE İLETİŞİM ARACI OLARAK TELEVİZYONUN POPÜLER KÜLTÜR ÜRÜNLERİNİ BENİMSETME VE YAYMA İŞLEVİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME. *Global Media Journal: Turkish Edition, 2*(4), ss. 64-86. https://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/O%CC%88zlem%20GU%CC%88LLU%CC%88OG%CC%86LU.pdf /Erişim: 20.04.2022
- Güran Yiğitbaşı, K. & Sarıçam, S. (2020). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Temsili ve Medya: TRT Çocuk Dergisi Örneği . *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi* , (35) , ss. 19-45 https://dergipark.org.tr/tr/pub/turcom/issue/52651/677923 /Erişim: 20.04.2022

- Gürkan, H. & Ozan, R. (2016). TÜRKİYE SİNEMASINDA LEZBİYEN STEREOTİPİNİN TEMSİLİ . *Erciyes İletişim Dergisi , 4* (4) , ss. 30-46. https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiletisim/issue/27690/291918 /Erişim: 20.05.2022
- Güven, S. *Çocukların Medyada Temsili: İyi, Kötü ve Mağdur Çocuk*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=9Z_YmbuSETSSpztom0PRyQ&no=1UmIZBf5J5RQl9Lgw9VkAA /Erişim: 20.04.2022
- Hayat Bilgisi'nin Mennan'ı yıllar sonra ortaya çıktı! Erdal Türkmen bakın şimdi ne yapıyor? (05.09.2021). Erişim: 22.04.2021, https://www.sabah.com.tr/magazin/2021/09/05/hayat-bilgisinin-mennani-yillar-sonra-ortaya-cikti-erdal-turkmen-bakin-simdi-ne-yapiyor?paging=9
- Işık, M. (2013). Görsel-İşitsel İletişim Alanının Düzenlenmesinde Yeni Eğilimler ve RTÜK . *Selçuk İletişim , 5* (2) ,ss. 199-205. https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19016/200714 /Erişim: 04.04.2022
- İnternet Nedir? İnternetin Tarihçesi. (08.05.2020). Erişim: 13.04.2022, https://www.milleni.com.tr/blog/internet/internet-nedir
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Mart 2022 Raporu (02.04.2022). Erişim: 15.04.2022, https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/3014/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-mart-2022-raporu
- Karaboğa, M. T. (2019). Lise Öğrencilerinin Rol Model Tercihlerine İlişkin Bir Çalışma . *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 15* (2) , ss. 363-391. https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/48108/537859 /Erişim: 20.04.2022
- Karadaş, A. G. N. (2013). TELEVİZYON DİZİLERİNDE GÜCÜN TEMSİLİ . *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi , 2* (2) ss. 67-89. https://dergipark.org.tr/tr/pub/e-gifder/issue/7469/98351 /Erişim: 20.04.2022
- Karaduman, S. & Adalı Aydın, G. (2017). Hegemonik Erkekliğin Medyadaki İnşası ve Temsili: Survivor 2017 Program İncelemesi . *Middle Black Sea Journal of Communication Studies , 2* (2) , ss. 26-40. https://dergipark.org.tr/tr/pub/mbsjcs/issue/32859/340082 /Erişim: 20.04.2022
- Karahisar, D. Ş. (1999). İnternet Ortamında Eğitim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 18* (18), ss. 145-168. https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10378/126993 /Erişim: 10.04.2022
- Kaya, T. (2015). TELEVİZYONDA YAYINLANAN İZDİVAÇ PROGRAMLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYETİN TEMSİLİ . *Kadın Araştırmaları Dergisi , 0* (13), ss. 81-110. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iukad/issue/740/7998 /Erişim: 19.04.2022
- Kaymakçıoğlu, O. Televizyon Sistemlerinin Analogdan Sayısala Doğru Geçirdiği Süreç ve Bu Sürecin Türkiye Ekonomisine Olan Etkileri. İzmir, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Teknik Uzmanlık Tezi, 2014. https://www.btk.gov.tr/uploads/thesis/televizyon-sistemlerinin-analogdan-sayisala-dogru-gecirdigi-surec-ve-bu-surecin-turkiye-ekonomisine-olan-etkileri.PDF /Erişim: 05.04.2022
- Kıncal Y. R, Şahin Ç, Tüzel S (2012). Arka Sıradakiler Dizisinde Yansıtılan Öğretmen, Öğrenci, Ebeveyn Kimlikleri ve Şiddet Unsurlarının

Çözümlenmesi. *Milli Eğitim, 41*(193), ss. 244 - 265. https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36181/406772 /Erişim: 20.04.2022

- Kırık, A. M. (2012). İngiltere'de Kamu Hizmeti Yayıncılığı Ve Toplumsal Farkındalık Çerçevesinde BBC'nin Tarihsel Analizi. *International Congress on Culture and Society, Special Issue, 3*(5), ss. 60-71. https://www.guvenplus.com.tr/imagesbuyuk/IIB-5.pdf#page=60 /Erişim: 29.03.2022
- Koç, N. E. (2018). ŞİDDET İÇERİKLİ DİZİLERİN POPÜLERİTE SEBEPLERİ . *Yeni Medya Elektronik Dergisi , 2* (1) , ss. 26-36. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejnm/issue/34617/382310 /Erişim: 20.04.2022
- Koyuncu, E. (2017). TV YAYINCILIĞI ALANINDAKİ DİJİTAL TV PLATFORMLARI SOSYAL PAYLAŞIM AĞLARINI NEDEN KULLANIRLAR? . *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 19* (1) , ss. 315-335. https://dergipark.org.tr/tr/pub/trakyasobed/issue/30919/335679 /Erişim: 05.04.2022
- Kurbanoğlu, S. S. (1996). Internet'te Uyulması Gereken Kurallar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi , 13* (1-2) , ss. 113-123. https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41181/508452 /Erişim: 05.04.2022.
- Kuyucu, M. (2013). TÜRKİYE'DE ÇAPRAZ MEDYA SAHİPLİĞİ: MEDYA EKONOMİSİNE OLUMSUZ ETKİLERİ VE BU ETKİLERİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER . *Selçuk İletişim , 8* (1) , ss. 144-163. https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19026/200536 /Erişim: 01.04.2022
- Küçükerdoğan, B. (1997). Avrupa Yayın Birliği (Ebu). *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi , 0* (6), ss. 175-201. https://dergipark.org.tr/en/pub/iuifd/issue/22886/244833 /Erişim: 28.03.2022
- Netflix Türkiye için güncel abone sayısı açıklandı. (03.04.2022). Erişim: 13.04.2022, https://www.log.com.tr/netflix-turkiye-icin-guncel-abone-sayisi-aciklandi/
- Netflix,13 Reasons Why'ın Tartışma Yaratan İntihar Sahnesini Diziden Çıkardı (17.07.2019). Erişim: 22.04.2021, https://filmloverss.com/netflix13-reasons-whyin-tartisma-yaratan-intihar-sahnesini-diziden-cikardi/
- Onay, C. Z. & Kıylıoğlu, L. (2021). DİJİTAL OYUNLARDA KADIN VE ERKEK TEMSİLİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET İŞARETLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ . *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi , 22* (41) , ss. 955-993 https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosbilder/issue/64241/866001 /Erişim: 20.04.2022
- Ozgit, A. ve Çağıltay K. (1996). Türkiye'de İnternet: Dünü, Bugünü, Yarını. Yayınlanmamış rapor, ODTÜ-BİDB 1996. https://www.researchgate.net/publication/273573841_Turkiye'de_Internet_Dunu_Bugunu_Yarini /Erişim: 10.04.2022
- Önen, S. M., & Tanyıldızı, N. İ. (2010). Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) yayınlarının yönetsel denetimi: İngiltere yayın kurumu (BBC) bir model olabilir mi. *Amme İdaresi Dergisi, 43*(3), ss. 125-152. https://www.academia.edu/38000716/T%C3%9CRK%C4%B0YE_RADYO

_TELEV%C4%B0ZYON_KURUMU_TRT_YAYINLARININ_Y%C3%96NETSEL_DENET%C4%B0M%C4%B0_%C4%B0NG%C4%B0LTERE_YAYIN_KURUMU_BBC_B%C4%B0R_MODEL_OLAB%C4%B0L%C4%B0R_M%C4%B0_ /Erişim: 29.03.2022

- Özçağlayan, M. (2000). Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Gelişimi, *Selçuk İletişim, 1*(2), ss.41-52. https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19000/200911 /Erişim: 02.04.2022
- Özel, S. & Durmaz, T. (2021). YENİ NESİL İZLEME PRATİKLERİ: TIKINIRCASINA İZLEMEK . *Öneri Dergisi , 16* (55) , ss. 363-388. https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruoneri/issue/60081/791122 /Erişim: 05.04.2022
- Özel, S. (2020). Talebe Bağlı Video Servisleri Çağında Netflix Etkisi . *İnsan ve İnsan , 7* (26) , ss. 115-138. https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanveinsan/issue/57582/786938 /Erişim: 05.04.2022
- Özgen, M. (2012). TÜRKİYE'DE TELEVİZYON YAYINCILIĞININ GELİŞİMİ VE YASAL ÇERÇEVESİ. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 0* (179), ss. 423-433. https://dergipark.org.tr/en/pub/iuifd/issue/22882/244747 /Erişim: 30.03.2022
- Öztürk, G. Radyo Televizyon Alanında Düzenleme Denetleme ve Kontrol: RTÜK ve Dünyada RTÜK Benzeri Kuruluşlar. Erzurum: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008. https://www.atauni.edu.tr/yuklemeler/5510d8afa202dd964c378cd3bc935f55.pdf /Erişim: 04.04.2022
- Polat, H. (2019). Medyada Kadın ve Temsil Biçimi: Tv Dizileri Üzerinden Bir Tartışma . *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi , 9* (2) , ss. 77-96. https://dergipark.org.tr/tr/pub/e-kiad/issue/51167/656945 /Erişim: 20.04.2022
- RTÜK Ne Zaman Kuruldu, Kuruluş Amacı Nedir? RTÜK Üyelerini Kim Seçer? (23.10.2021). *Sabah*. https://www.sabah.com.tr/egitim/rtuk-ne-zaman-kuruldu-rtuk-uyelerini-kim-secer-e1-5712937 Erişim: 26.04.2022
- Salmanova, L. , Çevik Ergin, T. & Yılmaz Sert, N. (2018). REKLAMLARDA CİNSEL ÇEKİCİLİK KULLANIMININ TÜKETİCİLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİSCOLATA REKLAMLARININ YOUTUBE KANALI ÜZERİNDEN NETNOGRAFİK BİR İNCELEMESİ . *International Journal of Social Science , 1* (2) , ss. 211-222 https://dergipark.org.tr/tr/pub/injoss/issue/38864/430054 /Erişim: 20.04.2022
- Sarı, G. (2017). Türkiye'de Özel Televizyon Yayıncılığının Gelişimi ve Medyada Mülkiyet Yapısı. *ulakbilge, 5* (18), ss.2087-2096. https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1511257386.pdf /Erişim: 01.04.2022
- Sarı, Ü. & Türker, H. (2021). Dijital Platform Kullanıcılarının İzleme Alışkanlıklarına Yönelik Bir Araştırma: Netflix Örneği . *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 21* (1) , ss. 59-80. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbd/issue/60870/902558 /Erişim: 19.04.2022
- Sarıkaya, T. (2020). UYUŞTURUCU TEMALI DİZİLERİN GENÇLER TARAFINDAN ALIMLANMASI: BREAKING BAD (2008) VE NARCOS (2015) ÖRNEĞİ . *Atatürk İletişim Dergisi* , (19) , ss. 23-40.

https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiletisim/issue/55327/672453 /Erişim: 01.05.2022

- Saygın, E. (2016). Türkiye ve İngiltere'de Radyo Ve Televizyon Yayıncılığı Alanındaki Düzenleyici Ve Denetleyici Kurumlar Ve Bu Kurumlara Verilen Yeni Bir Görev: Medya Okuryazarlığının Geliştirilmesi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* , (27) , ss. 409-436. https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/issue/52666/694149 /Erişim: 03.04.2022
- Seymenoğlu Baş, A. Türk Televizyon Dizilerinde Kadına Yönelik Şiddet: Sen Anlat Karadeniz. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=lZ6Tsn9s5y1NtC1sck9DFA&no=sT-66E9w2YbhhPWkjxBvmw /Erişim: 20.04.2022
- Siber suç nedir? (t.y.). Erişim: 15.04.2022, https://www.egm.gov.tr/siber/sibersucnedir
- Söğüt, F. (2019). Türkiye'de Analog Yayıncılıktan Sayısal Yayıncılığa Geçiş ve İzleyiciye Olan Etkileri. *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi, 2* (1), ss. 1-14. https://dergipark.org.tr/tr/pub/dorduncukuvvet/issue/44854/495581 Erişim: 05.04.2022
- Spotiswoode, R. (1979). Televizyonun tarihi . *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi , 2* (2) ,ss. 205-225. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ekurgu/issue/16235/170054 /Erişim:26.03.2022
- Sünbül Olgundeniz, S. *Televizyon Dünyasında Çocuk Temsili: Televizyon Dizilerinde ve Reklamlarda Çocuk Temsili*. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=33bm3MBpd0vdREibbrGrKg&no=qVOOToK3VhqwgdBQuQTFag /Erişim: 20.04.2022
- Şahin, B. , Uygun, E. & Sipahi, N. (2021). NETFLİX PLATFORMU "AŞK 101" DİZİSİNDE YER VERİLEN GASTRONOMİK ÖGELERİN İNCELENMESİ . *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi , 4* (2) , ss. 235-257. https://dergipark.org.tr/tr/pub/saktad/issue/64807/888825 /Erişim: 20.04.2022
- Şeker, T. & Şimşek, F. (2013). KODLAMA-KODAÇIMI BAĞLAMINDA MUHTEŞEM YÜZYIL DİZİSİNİN LİSE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE YÖNELİK ALIMLAMA ANALİZİ . *Selçuk İletişim , 7* (2) , ss. 111-120. https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19024/200580 /Erişim: 20.04.2022
- Taşdelen, B. & Kesim, M. (2014). ETKİLEŞİMLİ TELEVİZYON GELENEKSEL TELEVİZYONA KARŞI: TELEVİZYON İZLEYİCİSİ NE İSTER? . *Selçuk İletişim , 8* (3) , ss. 268-280. https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19029/201044 /Erişim: 05.04.2022
- Televizyon Ne Demek? TDK'ye Göre Televizyonun Anlamı Nedir? (27.08.2021). *Sabah.* https://www.sabah.com.tr/tdk-anlami/televizyon-ne-demek-televizyon-tdk-sozluk-anlami Erişim: 26.04.2022
- *Televizyon.* (t.y.). Erişim: 26 Mart 2022, https://tr.wikipedia.org/wiki/Televizyon

- Temiztürk, H. (2012). Batılı Ülkelerde Radyo Televizyon Yayınlarının Denetimi Ve Denetleyici Kurullar. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 0* (16), ss. 263-279. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifd/issue/22881/244693 /Erişim: 04.04.2022
- Türk, N. Popüler Dizi-Filmlerin Lise Öğrencilerinin Rol Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi: Onun Gibi Olsam. Malatya: İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020. http://abakus.inonu.edu.tr/xmlui/handle/11616/19384 /Erişim: 20.04.2022
- Türkiye ve dünya genelinde en çok abonesi olan dijital yayın platformları! (21.01.21). Erişim: 13.04.2022, https://boxofficeturkiye.com/haber/turkiye-ve-dunya-genelinde-en-cok-abonesi-olan-dijital-yayin-platformlari--3084
- Türkiye'de Günlük Ortalama Televizyon İzleme Süresi Açıklandı: Dünya Ortalamasının 1,5 Saat Üzerinde (t.y.). Erişim: 15.04.2022, https://www.webtekno.com/turkiye-ortalama-televizyon-izleme-suresi-2021-h117202.html
- Üstündağ, A. (2019). Gençlerin Rol Model Aldıkları Televizyon Karakterleri. *Akademik İncelemeler Dergisi, 14*(1), ss. 27-50. https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/45233/427334 /Erişim: 20.04.2022
- We Are Social 2022: Dünyada ve Türkiye'de İnternet-Sosyal Medya Kullanımı (28.01.2022). Erişim: 13.04.2022, https://recrodigital.com/dunyada-ve-turkiyede-internet-sosyal-medya-kullanimi-2022
- Yaman, H. (2017). Sayısal Yayıncılığın Sağladığı Olanaklar; Etkileşimli Televizyon Ve Iptv Uygulamaları. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6* (3), ss. 243-256. https://dergipark.org.tr/tr/pub/mjss/issue/40511/485648 /Erişim: 05.04.2022
- Yaman, H. & Erdoğan, Y. (2007). İnternet Kullanımının Türkçeye Etkileri: Nitel Bir Araştırma . *Dil ve Dilbilimi Çalışmaları Dergisi , 3* (2) , ss. 237-249. https://dergipark.org.tr/tr/pub/jlls/issue/9926/122817 /Erişim: 05.04.2022
- Yeğin, M. O. (2021). Irkçılık Bağlamında 'Elite' Dizi Filminin Eleştirel Söylem Analizi . *OPUS International Journal of Society Researches , 17* (34) , ss. 1487-1521. https://dergipark.org.tr/tr/pub/opus/issue/60099/816234 /Erişim: 20.04.2022
- Yeşilay'dan Tartışma Yaratan Espor Paylaşımı: Sporun EEEE'si Olur mu? (t.y.). Erişim: 13.04.2022, https://www.webtekno.com/yesilay-espor-paylasimi-h99135.html
- Yiğit, Z. (2012). "Modernliğin arka yüzü" olarak gündelik hayat: Aşkı memnu . *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 14* (2) , ss. 125-144. https://dergipark.org.tr/tr/pub/deusosbil/issue/4628/63122 /Erişim: 20.04.2022
- YouTube Premium Türkiye Açıldı: İşte Fiyatı ve Tüm Özellikleri. (t.y.). Erişim: 13.04.2022, https://www.webtekno.com/youtube-premium-turkiye-acildi-iste-fiyati-ve-tum-ozellikleri-h72525.html
- Zorlu, Y. (2016). TÜRKİYE'DE BİR POPÜLER KÜLTÜR ARACI OLARAK TELEVİZYON . *Erciyes İletişim Dergisi , 4* (3), 84-98.

https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiletisim/issue/25170/265902 /Erişim: 20.04.2022

EKLER-1

GÖRÜŞME METNİ

1- Adınız Soyadınız?
2- Yaşınız?
3- Öğrenim durumunuz nedir?
4- Okuduğunuz üniversite ve bölüm nedir?
5- Günlük ortalama ne kadar televizyon seyrediyorsunuz?
6- Televizyon izleme veya izlememe nedeninizi kısaca açıklar mısınız?
7- Gün içinde internette ne kadar vakit geçiriyorsunuz?
8- Aşağıda yer alan dijital dizi-film platformlarından hangisi veya hangilerine üyeliğiniz var?
    a. Netflix
    b. Amazon Prime Video
    c. Blu TV
    d. Exxen
    e. Puhu Tv
    f. Herhangi bir aboneliğim yok
9- Dijital dizi-film platformlarında üye olma (eğer varsa) nedenleriniz nelerdir?
10- Günlük ortalama kaç saat dizi izliyorsunuz?
11- Söz konusu dizileri izlediniz mi?
12- Dizileri izlemeye başlamadaki en önemli etken neydi*
13- Dizilere başladıktan sonra devam etmedeki asıl sebep ne oldu?
14- Elite dizisini tanımlayınız.
15- 13 Reasons Why dizisini tanımlayınız.
16- Dizileri genel olarak nasıl değerlendiriyorsunuz? Genel görüşleriniz nelerdir?
17- İnternette yayınlanan dizilerin içeriğinde intihar-alkol-sigara-uyuşturucu madde-şiddet sahnelerini barındırmasını ve sansürün yer almasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Bunun üzerinizde bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
18- İzlediğiniz dizilerde herhangi bir rahatsız edici durumla karşılaştınız mı?
19- İzlediğiniz dizilerde en beğendiğiniz ve en beğenmediğiniz özellikler ne idi?
20- İzlediğiniz dizilerde karakterlerle veya hikayeyle kendiniz arasında herhangi bir özdeşleştirme durumu oldu mu?
21- Dizilerde benimsediğiniz karakterlerin yaşadığı durumlar sizleri etkiledi mi? Etkilediyse ne türde etkiledi?
22- Dizilerde yer alan uyarıları göz önünde bulundurduğunuzda bu anlamda herhangi bir istek uyandırdı mı? Herhangi bir etkiye yol açtı mı?
23- Genel olarak hayata bakış açınızı etkiledi mi?
24- 13 Reasons Why dizisinin intihar konusunu ele almasını ve dizide yer alan intihar sahnesini nasıl değerlendiriyorsunuz?
25- 13 Reasons Why dizisini izledikten sonra herhangi bir etkilenme durumu meydana geldi mi?
26- Dizilerde yer alan şiddet sahnelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

27- İnternet ve televizyon dizilerinde yer alan şiddet sahnelerini kıyaslayınız.
28- İnternet dizileri mi durumları daha gerçekçi ele alıyor televizyon dizileri mi?
29- Dizilerin sonraki sezonlarını izlemeye devam ettiniz mi?